

Univerzita Karlova v Praze

1. lékařská fakulta

Studijní program: psychologie

Studijní obor: lékařská psychologie a psychopatologie

doc. RNDr. Eva Jozífková, Ph.D.

Hierarchie a chování člověka

BDSM jako alternativní sexuální chování

Disertační práce

Školitel: Prof. PhDr. Petr Weiss, Ph.D.

Praha, 2016

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci zpracoval/a samostatně a že jsem řádně uvedl/a a citoval/a všechny použité prameny a literaturu. Současně prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu

Souhlasím s trvalým uložením elektronické verze mé práce v databázi systému meziuniverzitního projektu Theses.cz za účelem soustavné kontroly podobnosti kvalifikačních prací.

V Praze, 26. 3. 2016

Eva Jozífková

Podpis

Identifikační záznam:

JOZÍFKOVÁ, Eva. Hierarchie a chování člověka. *BDSM jako alternativní sexuální chování. [Hierarchy and human behavior. BDSM as an alternative sexual behaviour.]* Praha, 2016. 93 s., 11 příl. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze, 1. lékařská fakulta, Klinika / Ústav 1. LF UK 2008. Vedoucí práce: Weiss, Petr.

Poděkování

S velkým díkem mému trpělivému školiteli profesoru PhDr. Petru Weissovi, Ph.D..

Abstrakt: Preference pro sexuální vzrušení zesílenými projevy dominance a submisivity v sexu je označovaná podle ICD 10 jako F65.5 sadomasochismus, a v běžné komunikaci jako BDSM. Tyto preference by mohly mít evolučně biologické kořeny, tedy ultimátní příčinu vzniku. Mohly být odvozeny od behaviorální strategie, která umožňuje jedinci dosáhnout vyššího reprodukčního úspěchu. Muži i ženy, které vzrušoval podřízený partner, měli více mužů mezi příbuznými. Muži se pak vnímali jako atraktivnější. Naopak jako atraktivnější se označily ženy, které vzrušoval výše postavený partner. Synové párů s hierarchickou nerovností mezi partnery měli více sourozenců, než synové párů osob, které si byly rovny na střední úrovni dominance, a více než páry, kde se žádný z rodičů tomu druhému nepodřizoval. Dcery párů s hierarchickou nerovností mezi rodiči měly více bratrů, než dcery párů, kde se žádný z rodičů tomu druhému nepodřizoval. Počet a pohlaví potomků i atraktivita osoby jsou přitom faktory, které souvisí s vyšší, reprodukčním úspěchem. Páry s hierarchickou nerovností si vedly z hlediska počtu potomků úspěšněji bez ohledu na to, zda výše postaveným partnerem byl muž nebo žena. Jedinci, kteří preferovali hierarchickou nerovnost, uvedli s větší pravděpodobností, že je hierarchická nerovnost sexuálně vzrušuje. Jak preference partnera, tak spouštěče sexuálního vzrušení by tedy mohly být projevem reprodukční strategie. Odpovědi na otázky vztahující se k sociální hierarchii nekorelovaly s preferencemi pro svazování, ale korelovaly se sexuálním vzrušením hierarchickým rozdílem u městské populace mladých osob. Fenomén BDSM by tak mohl zahrnovat jak chování odvozené z hlavní submisivně-dominantní reprodukční strategie, tak chování odvozené z jiných reprodukčních strategií. Konsensuální sadomasochistický sex (BDSM) je tedy zřejmě zesílené adaptivní chování založené na přirozených schématech reprodukčního chování. To by vysvětlovalo i širokou oblíbenost mírných forem tohoto chování.

Se změnou dostupnosti sexuálně dostupných materiálů (SEM) po roce 1989 počet znásilnění a jiných sexuálně motivovaných trestných činů nevzrostl. Počet zneužití a počet méně závažných trestných činů klesl. Lze předpokládat, že tolerance k některým typům SEM materiálů počet sexuálně motivovaných trestných činů nezvyšuje, naopak snižuje.

Práce obsahuje poznatky o osobách s BDSM preferencí. Specialisté pečující o tyto osoby by si měli být vědomi rizik, se kterými se tyto osoby střetávají v partnerských vztazích a v komunitách. Schopnost realizovat BDSM preference konsensuálně zabraňuje vzniku psychického i fyzického týrání. Společnost by měla usnadnit přístup k pravdivým informacím a nestigmatizovat BDSM preference. Tomu by mohla napomoci tolerance BDSM jako formy sexuálního chování obdobně, jako tomu je u homosexuality.

Abstract: Preferences for sexual arousal by overstated dominance and submission in sex is categorized as F65.5, sadomasochism, according to ICD, but this behaviour is called BDSM among the general public. The ground of these preferences could be ultimately biological. These preferences reflect behavioural strategy which enables to gain higher reproductive success. Men and women who were sexually aroused by a submissive partner had more male relatives than men and women with other preferences. Contrary to the women, the dominant men reported themselves as more attractive. Women who were aroused by a higher-ranking partner considered themselves more attractive. Sons of couples in which was hierarchical disparity had more siblings than sons of “equal” couples or couples with no hierarchical disparity. Daughters of hierarchically disparate couples had more brothers than daughters of “both dominant” partners. Concurrently, number and gender of offspring as well as self-reported attractiveness are likely to be criteria of the reproductive success in humans. It is also interesting that hierarchically disparate couples, without regard to gender of higher-ranking partner, reached higher reproductive success than “equal” couples. Individuals who preferred higher- or lower-ranking partner were also aroused by hierarchical disparity. Therefore, the preference for higher- or lower-ranking partner who serves as a trigger of sexual arousal could be the reproductive strategy. Among urban young people, the preference for social hierarchy was not correlated to the preference for bondage, but the preference for hierarchical disparity in sex, and thus the phenomenon of BDSM could reflect not only submissive and dominant reproductive strategy, but also other strategies. Nonetheless, consensual BDSM can be seen as an adaptive behaviour which stems from the natural reproductive strategy and that would explain the general popularity of moderate forms of BDSM.

Accessibility of sexually explicit materials (SEM), which had been banned in Czech Republic before 1989, did not increase the number of rapes and other sexual assaults. The number of sexual abuses and less serious unlawful actions even decreased. It can be assumed that availability of SEM rather decreases than increases the incidence of sex crimes.

This work contains basic and extended information about persons who prefer BDSM. The specialists should be aware of issues and risks that these persons meet in relationships and communities. This work also indicates that the ability to perform consensual BDSM protects from sexually motivated unlawful actions and abuses. Therefore, our society should improve the access to the factual information and not stigmatize persons with these preferences. In the context of my observations, BDSM could be viewed as a form of alternative sexual behaviour, similar to homosexuality.

Klíčová slova:

hierarchie, dominance, sex, submisivita, BDSM, sadismus, masochismus, sadomasochismus, bondage, deviace, parafilie, sexuální praktiky, sexuální vzrušení, sexuální aktivity, roleplay, bolest, SM, výprask, fetiš, leathersex, reprodukce, narcismus, evoluční psychologie, reprodukční strategie, strategie, taktika, biologie chování, chování, dědičnost, etologie, behaviorální ekologie, pornografie, SEM, sexuálně motivované trestné činy, znásilnění, zneužití, násilí, partnerské násilí, domácí násilí, komunita, menšina

Key words:

hierarchy, dominance, sex, submissiveness, BDSM, sadism, masochism, sadomasochism, bondage, deviation, paraphilia, sexual practice, sex practice, sex arousal, sexual aktivity, sex play, roleplay, sexual games, SM, spank, fetish, leathersex, reproduction, narcissim, evolutionary psychology, strategy, reproduction strategy, behavioral strategy, tactic, biology of behavior, behavior, heredity, ehtology, behavioral ekology, pornography, sexually explicit matherials, SEM, sex crimes, rape, abuse, violence, partner violence, domestic violence, community, minority

Obsah

Zkratky.....	10
Úvod	11
Úvodem.....	11
Chování: základní principy a pojmy napříč obory.....	13
Od sadomasochismu k BDSM	26
Mýty a omyly: vliv kultury na pojetí fenoménu sadomasochismu	26
BDSM – základní pojmy	30
Jak pracovat s BDSM pacienty	31
Možné evolučně biologické kořeny sexuální preference typu BDSM.....	33
Hypotézy a cíle práce.....	35
Cíle práce	35
Stanovení hypotézy pro cíl 1.....	36
Stanovení hypotézy pro cíl 2.....	38
Materiál a metodika	40
Cíl 1: proč některé ženy preferují submisivní muže	40
Respondenti	40
Dotazníky.....	40
Statistické zpracování	41
Cíl 2: tolerance k SEM a sexuálně motivované trestné činy.....	41
Respondenti	41
Způsob vyhodnocení.....	43
Cíl 3: problémy související s BDSM: násilí, láska, vztahy, komunity	44
Výsledky	45
Cíl 1: proč některé ženy preferují submisivní muže	45
Cíl 2: tolerance k SEM a sexuálně motivované trestné činy.....	51
Cíl 3: problémy související s BDSM: násilí, láska, vztahy, komunity	55
Diskuse.....	56
Cíl 1: proč některé ženy preferují submisivní muže	56
Cíl 2: tolerance k SEM a sexuálně motivované trestné činy.....	59
Cíl 3: problémy související s BDSM: násilí, láska, vztahy, komunity	62
Jak rozlišit BDSM sex provozovaný se souhlasem partnerů od násilí.....	62
Jak rozlišit domácí násilí, násilí v BDSM vztahu a „zdravý“ BDSM vztah	64
Láska a vztahy	68
Některé problémy ve vztazích osob s BDSM zaměřením	69
Rizika a význam BDSM komunit	70

Další materiály k problematice	71
Shrnující diskuse – jak přistupovat k BDSM?	71
Závěry	76
Literatura.....	78
Přílohy.....	94
Vybrané otázky a odpovědi ze zdroje www.en-k.net	94
Publikace.....	102
Consensual Sadomasochistic Sex (BDSM): The Roots, the Risks, and the Distinctions Between BDSM and Violence.....	102
Why do some women prefer submissive men? Hierarchically disparate couples reach higher reproductive success in European urban humans.	103
Evolutional background of dominance/submissivity in sex and bondage: the two strategies?	104
Sexual Arousal by Higher- and Lower-Ranking Partner: Manifestation of a Mating Strategy?	105
Pornography and Sex Crimes in the Czech Republic.	106
Rejoinder to Kingston and Malamuth.....	107
Sadomasochistický sex: Rozdíl mezi „zdravým“ BDSM a násilím v sexu a v partnerském vztahu	108
Revize F65.5: Sadomasochistický sex jako alternativa a nikoliv jako porucha.....	109
Sadomasochistický sex: jak pracovat s BDSM pacienty	110
Mýty a omyly: vliv kultury na pojetí fenoménu sadomasochismu.	111

Zkratky

BDSM je sexuální preference, která zahrnuje **S/M** (sadismus a masochismus, užití silných fyzických stimulů), **D/s** sex (dominance a submisivita v sexu, zdůrazňování projevů hierarchické nerovnosti mezi partnery, nemusí být přítomny silné fyzické stimuly), a **bondage** (svazování, užití fyzicky omezujících zařízení či pomůcek, které mají sexuální význam minimálně pro jednoho z partnerů).

SEM je zkratka označující sexuálně explicitní materiály.

Úvod

Úvodem

V následující práci jsem se zaměřila na ultimátní příčinu vzniku preference pro sexuální vzrušení zesílenými projevy dominance a submisivity v sexu (přesněji zesílenými ritualizovanými projevy dominance a submisivity ve fázi námluv a sexuální přede hry, účastníci takové interakce ji vnímají jako sexuálně vzrušující), kterou česká medicína klasifikuje dle Mezinárodní klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů 10 (ICD 10) jako poruchu sexuální preference (parafilii) F65.5 sadomasochismus. Snažila jsem se také ověřit, jak nejlépe by měla společnost k tomuto tématu přistupovat, a jak mohou odborníci pomoci jedincům s těmito preferencemi.

Co se týče evolučně biologických kořenů této preference, vycházela jsem z předpokladu, že tyto preference by mohly být odvozeny od behaviorální strategie, která umožňuje jedinci dosáhnout vyššího reprodukčního úspěchu.

Na základě etologického pojetí (pozorování a sledování projevů chování, vyhledávání markrů) jsem se snažila uspořádat poznatky o osobách preferujících sadomasochistický sex tak, aby specialisté pečující o tyto osoby měli základní informace o této problematice, mohli snáze odlišit konsenzuální sex od násilí, a byli si vědomi rizik, se kterými se tyto osoby střetávají v partnerských vztazích a v komunitách. Toto zaměření sebou přináší i specifický druh pornografie. Vystává řada otázek, zda a do jaké míry může být společnost k takovým materiálům tolerantní. Snažila jsem se ověřit, jaký je v České republice vztah mezi dostupností k sexuálně explicitním materiálům obecně a počtem sexuálně motivovaných trestných činů.

V textu jsou použity anglické termíny, anglikanismy a slangové výrazy specifických komunit všude tam, kde použití takového jazyka usnadní sdělení obsahu.

Práce byla zpracována dle **Pravidel pro psaní disertační práce** zveřejněných na stránkách 1. lékařské fakulty UK <http://www.lf1.cuni.cz/disertacni-prace?f=pro-doktorandy> s datem poslední aktualizace 4. 9. 2013, získáno dne 29. 11. 2015. Dle instrukcí „Disertační práce, založená na monotematicky zaměřeném souboru minimálně 4 vědeckých publikací, musí být zpracována klasickým způsobem (viz bod 1, vč. souhrnné diskuse k jednotlivým publikacím).“ V bodě 1 je uvedeno dělení do klasických oddílů (úvod, vymezení cílů práce, včetně stanovení hypotéz; popis použitých experimentálních metod, včetně statistických; přehled dosažených, náležitě dokumentovaných a adekvátně statisticky zhodnocených vlastních výsledků; diskuze metodických postupů a výsledků, včetně srovnání s literaturou; atd.) Práce tedy zachovává tuto strukturu. Nevíce prostoru věnuji třem publikacím, které se dočkaly největšího ohlasu (bráno podle nejvyššího impaktu, počtu vyžádaných kopií a ohlasu novinářů) a poslední z těchto tří článků je i poslední a nejnovější

publikovanou studií v řadě mých prací zaměřených na evoluční kořeny preference pro dominanci a submisivitu v sexu, která navazuje na předchozí studie, shrnuje je a rozvíjí je. Tři nejvýznamnější studie se lišily metodikou, dávají však ucelenou odpověď na to, co je sexuální vzrušení dominancí a submisivitou, a jak k němu přistupovat. Proto jsou uvedeny nejprve samostatné diskuse a poté shrnující diskuse.

Vybrané studie s IF k tématu:

1. Diamond M, Jozifkova E, Weiss P. Pornography and Sex Crimes in the Czech Republic. *Archives of Sexual Behavior*. 2011, 5, 40, 1037-1043 IF (2010) = 3,7; *k této studii byla odpověď na reakci jiných autorů*: Diamond M, Jozifkova E, Weiss P. Rejoinder to Kingston and Malamuth (2011) *Archives of Sexual Behavior*. 2011, 5, 40, 1049-1050. IF (2010) = 3,7
2. Jozifkova E. Consensual Sadomasochistic Sex (BDSM): The Roots, the Risks, and the Distinctions Between BDSM and Violence. *Current Psychiatry Reports*. 2013, 9, 15, 392. IF (2012) = 3,2; *článek na vyžádání redakce*.
3. Jozifkova E, Konvicka M, Flegr J. Why do some women prefer submissive men? Hierarchically disparate couples reach higher reproductive success in European urban humans. *Neuroendocrinology Letters* 2014, 7, 35, 594-601. IF (2013)= 0,935; *poslední článek řetězu navazujících studií níže*.

Studie o evolučním pozadí preference pro submisivitu a dominanci s IF , na které navazuje poslední z vybraných publikací (z roku 2014):

1. Jozifkova E, Konvicka M, Flegr J. Sexual Arousal by Higher- and Lower-Ranking Partner: Manifestation of a Mating Strategy? *Journal of Sexual Medicine*. 2009, 6, 12, 3327-3334. IF (2008) = 5,4
2. Jozifkova E, Bartos L, Flegr J. Evolutional background of dominance/submissivity in sex and bondage: the two strategies? *Neuroendocrinology Letters* 2012, 6, 33, 636-642. IF(2011) = 1,3
3. Jozifkova E, Flegr J. Dominance, submissivity (and homosexuality) in general population. Testing of evolutionary hypothesis of sadomasochism by internet-trap-method. *Neuroendocrinology Letters* 2006, 6, 27, 711-718. IF (2005) = 1,0 *Tato studie není zařazena do konvolutu*.

Publikace bez IF k tématu preference pro submisivitu a dominanci publikované během studia na 1.LF UK:

1. Jozifkova E. Sadomasochistický sex: rozdíl mezi „zdravým“ BDSM a násilím v sexu a v partnerském vztahu. *Sexuolgia* 2013, 2, 29-34.

2. Jozifkova E. Revize F65.5: Sadomasochistický sex jako alternativa a nikoliv jako porucha. *Sexuologia* 2011, 2, 20-23.
3. Jozifkova E. Sadomasochistický sex: jak pracovat s BDSM pacienty. *Sexuologia*. 2007, 2, 23-7.
4. Jozifkova E. Mýty a omyly: vliv kultury na pojetí fenoménu sadomasochismu. *Sexuologia*. 2009,1,42-6.

V příloze práce jsou i další doplňující materiály (pět ukázek otázek a odpovědí týkajících se sexu a vztahů z rozsáhlého informačního webu o BDSM).

První kapitola úvodu prochází aktualizované základní principy a pojmy vztahující se k chování napříč několika obory, druhá se zaměřuje na základní informace, vztahující se k sadomasochismu, dominanci a submisivitě v sexu, a bondage (svazování) včetně možné evolučně biologické podstaty tohoto chování.

Většina informací v první kapitole je podána tak, jak je vidí základní publikace oborů zabývajících se chováním, používané ve výuce na zahraničních univerzitách ve svých aktualizovaných vydáních převážně z let 2012-2016 a jak je vidí základní publikace psané česky, z nich se učí studenti. Doplnila jsem údaje o epigenetice chování, které se nestačily do učebnic dostat.

Pokud se podíváme na chování napříč několika obory, uvědomíme si, jak společný či rozdílný vývoj různé obory měly, jak rychle se vyvíjejí a jak se rozvoj v jednom oboru odráží v oboru druhém. Pojetí, ve své době převratná, mohla být rozvinuta a překonána se svým oboru, zatímco v jiných, kam pronikla, a kde zůstala bez aktualizace, mohou ztrácet funkci. Proto by mohlo být užitečné pokusit se nejprve shrnout základní aktualizované poznatky napříč obory, skrze které jsem k výzkumu přistupovala.

Chování: základní principy a pojmy napříč obory

Nejdůležitější pojmy a principy, které popisují chování, tvoří základní kameny nejméně tří oborů. Pod etologií patří pojmy fixed action patterns (Alcock J., 2013) (modální pohyby (Veselovský Z., 2005)), spouštěče, vyladění, prvky chování, řetězce chování a okruhy chování. Pod sociobiologií, kterou lze definovat jako podoblast behaviorální ekologie (Alcock J., 2003) pak patří pojmy fitness, fitness costs, fitness benefits, behavior strategy (strategie chování, behaviorální strategie), taktika.

Vznik etologie jako vědního oboru bývá datován do roku 1973, kdy Konrad Lorenz, Karl von Frisch a Nikolass Tinbergen dostali Nobelovu cenu (Veselovský Z., 2005). Vznik behaviorální ekologie pak do okamžiku, kdy Niko Tinbergen zformoval **čtyři otázky**, kterými se ptáme na chování (Davies N. B. et al., 2012; Veselovský Z., 2005).

První otázka se týká adaptace. Jakou má chování funkci – k čemu slouží? Tj. jak pomáhá k přežití a k reprodukčnímu úspěchu? Druhá otázka se vztahuje k fylogenezi a průběhu chování. Jak se měnilo chování během evoluce spolu s morfologickými znaky? Třetí otázka zkoumá mechanismus - přímou příčinu chování. Jakým mechanismem je způsobeno (spuštěno)? Jaké vnější a vnitřní faktory k němu vedou? Poslední otázka se zabývá ontogenezí. Jaká je ontogeneze chování? Jak se mění, jak se vyvíjí během života jedince? (Davies N. B. et al., 2012; Veselovský Z., 2005)

První otázku lze ilustrovat klasickým příkladem. N. Tinbergen pozoroval, jak racci chechtaví (*Chroicocephalus ridibundus*) odnášejí po vylíhnutí mlád'at skořápky od hnízda. Pomocí jednoduchého experimentu prokázal, že roztroušené skořápky přitahují predátory. Racek chechtavý však neodnáší skořápky okamžitě po vylíhnutí mlád'at. Zůstává u vyklubaného mláděte přibližně hodinu nebo přes hodinu, hnízda v blízkosti snůšky. Podle Tinbergenova pozorování jdou mlád'ata, dokud jsou po vylíhnutí vlhká a se spleným peřím, snadněji spolknout, a mohou se tak stát vítaným přilepšením pro některého souseda z kolonie racků. Po oschnutí a načepýření jsou vůči takovému typu predace méně zranitelná. Ústříčník velký, který hnízdí na zemi jako racek chechtavý, ale na rozdíl od racka nehnízdí v koloniích, odnáší skořápky okamžitě po vylíhnutí mláděte, tedy před tím, než mládě oschne (Davies N. B. et al., 2012).

Druhou i čtvrtou otázku lze rovněž ukázat na raccích. Většina druhů racků hnízdí na zemi. Výjimku tvoří racek tříprstý (*Rissa tridactyla*), který hnízdí na útesu. Hnízda na útesu jsou v bezpečí před predátory, na druhou stranu hrozí mláděti úhyn při vypadnutí z hnízda. Rodiče racka tříprstého na rozdíl od racka chechtavého (*Chroicocephalus ridibundus*) nevykazují prvky chování, které by hnízdo chránily před predátory: defekují v blízkosti hnízda a neodnášejí skořápky. Staví ale mnohem hlubší hnízda. Svá mlád'ata individuálně rozpoznávají až krátce před obdobím, kdy mládě opouští hnízdo. Do té doby krmí jakékoliv mládě, které jim bylo vloženo do hnízda. Mlád'ata racka tříprstého nemají ochranné zbarvení (bílé a šedé zbarvení namísto hnědé s černými skvrnami), při napadení se brání jen slabě a nevydávají poplašné volání. Na rozdíl od mlád'at racků žijících na zemi mají silné pařáty a dobře vyvinuté svaly pro šplhání (Davies N. B. et al., 2012).

Hezký příklad spouštěcího mechanismu pro ilustraci třetí Tinbergenovy otázky poskytuje Lorenzovo dětské schéma (**Obr. 1**). Autor názorně ukazuje, jaké proporce spouští pečovatelské a ochranné chování a jsou považovány za roztomilé (velká hlava (vůči tělu), velké oči, zkrácený předozadní rozměr mozkovny) a jak tyto proporce jednotně posuzujeme u lidí i zvířat (Frankova S. a Klein Z., 1997).

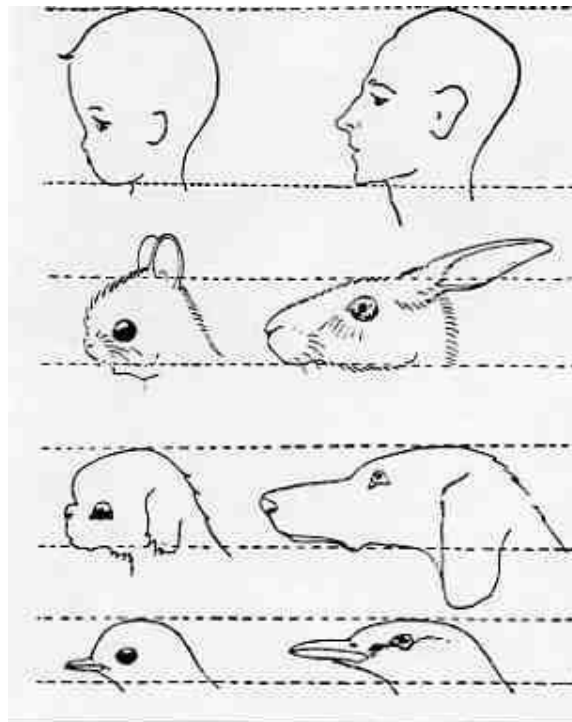
Pokud se dostáváme k podnětům, které spouští chování, je vhodné zdůraznit propojení nervové a humorální regulace chování. Feromony produkované kozlem (přesněji v oblasti kůže na hlavě) pomáhají vyvolat říjí samice (Murata K. et al., 2014). Podobně pach dominantního samce u myši vyvolá změny fyziologické (urychlení puberty, synchronizaci říje, ukončení březosti -pokud je březí s jiným samcem) a změny v chování (zájem o samce, typická hřbetní lordosa) (Asaba A. et al.,

2014). A nakonec poněkud specifická studie G. Millera a kolegů, která pronikla až do klasické učebnice o chování živočichů. Tanečnice z nočních barů, které byly ve fázi ovulace, dostávaly dvakrát vyšší spropitné ve srovnání s tanečnicemi, které byly v jiné fázi menstruačního cyklu a těmi, kdo užívaly antikoncepci (Alcock J., 2013).

Obr. 1: Lorenzovo dětské schéma

Proporce hlavy a extremit u mláďat a dospělých jedinců.

Převzato z http://www.rochester.edu/in_visible_culture/Issue_9/geneimage1.htm.

Je obecně známé, že změny situace či prostředí vyvolají změnu hormonálních hladin. Co je méně známé, že změny – životní události, mohou způsobit spolu se změnou hormonálních hladin i změnu v objemu některých oblastí mozku tak, že jsou posílena centra, která organismus „bude potřebovat“ (Petr J., 2010). K takovým změnám dochází například ve fázi přípravy na mateřství (Petr J., 2010).

Můžeme zjednodušeně říct, že nervová regulace odpovídá za děje rychlé, a hormonální za děje spíše dlouhodobé, jako jsou reprodukční cykly a že hormonů odpovídají za to, jak a zda vůbec bude jedinec na určitý podnět reagovat. Pojem **motivace** v etologii znamená vyladění, tj. připravenost k jednání, (responsiveness či readiness), která zajišťuje, že ve vhodnou chvíli nastane vhodné chování a která je dána komplexním působením vnitřních (endogenních) i vnějších (exogenních) podnětů na chování živočicha (Veselovský Z., 2005).

Tinbergenovy otázky týkající se mechanismu a ontogeneze chování se ptají na proximální příčiny chování. **Proximální příčiny chování** jsou mechanismy, které tvoří základ pro fungování vývoje a neurofyziologie během období života jedince. Proximální příčiny jsou okamžité, bezprostřední (Alcock J., 2013).

Otázky vztahující se k adaptaci a fylogenezi zkoumají tzv. **ultimální příčiny chování**. Ultimální příčiny chování poskytují náhled na adaptivní význam chování a minulost rysu chování/vlastnosti chování, o které se zajímáme. Působí napříč generacemi.

Behaviorální ekologie zkoumá, jak bylo (procesem evoluce) chování formováno prostředím, a to jak samotným vnějším prostředím, tak sociálními a dalšími interakcemi v prostředí (např. kompetitory, predátory a parazity) (Davies N. B. et al., 2012). (V originále „*Aims to understand how behavior evolves in the relations to ecological conditions, including both the physical environment and the social environment*“ (Davies N. B. et al., 2012).) Behaviorální ekologie zahrnuje jako podoblast sociobiologii, část etologie, a evoluční biologie.

Sociobiologie se ptá na funkci nebo účel sociálního chování (Veselovský Z., 2005). Je to ta část behaviorální ekologie, která zkoumá efekt sociálního prostředí na evoluci chování (Alcock J., 2003). Datovat vznik oboru můžeme do roku 1975, kdy vyšla publikace Edward O. Wilsona *Sociobiology: The New Synthesis* (řada nových vydání, např. (Wilson E. O., 1998)). V sociobiologii se velké pozornosti těší **tři sociobiologické konflikty**, tedy tři soubory různých strategií a řešení situací. První je **parent-parent conflict**, také válka pohlaví nebo **sexual conflict**, kdy se samec a samice liší v počtu mláďat, které mohou mít za život, následkem toho každý z nich volí partnera rozdílným způsobem, a navíc zvolený partner může investovat do péče o mláďata různé množství energie (**parental investment theory**) a tato volba souvisí s množstvím a pravděpodobností přežití a dalšího rozmnožení potomků. Druhým je **parent-offspring conflict**, kdy je pro potomka výhodné získat co nejvíce rodičovské péče, ale pro rodiče je výhodné v určité situaci péči omezit, a **offspring-offspring conflict**, (sibling rivalry), kdy si sourozenci konkurují o péči rodičů ((Davies N. B. et al., 2012; Veselovský Z., 2005).

Behaviorální ekologie v podstatě ztělesněním toho, co je v oblasti medicíny, psychologie a sociální práce nazýváno bioekopsychosociální přístup (Vymětal J., 2003). Na rozdíl těchto oborů nevymezuje jednotlivé dimenze, ale spíše ukazuje v kruzích, jak se podmiňují, jak spolu souvisí. Příkladem může být odlišný život afrických antilop (typ society a párovací systém – „rodina“, „bydlení“, „strava“, „bezpečí“) v souvislosti s velikostí těla zvířete.

Příkladem nejmenších antilop (třída A) je dik-dik (*Madoqua kirkii*), třídu B zastupuje například bahnivec (sp. *Redunca*), třídu C impala (*Aepyceros*), třídu D pakůň (sp. *Connochaetes*) a největší antilopy (třídu E) buvol kaferský (*Syncerus caffer caffer*) nebo antilopa losí (*Taurotragus oryx*). Antilopy třídy A váží 1-20 kg, žijí solitérně nebo v párech, na malém domovském území (home range – prostor, kde se zvíře pohybuje, ale nebrání ho, teritorium zvířete brání (Alcock J., 2013)), žijí se rozmanitou potravou, kterou si selektivně vybírají (tj. nejsou nuceny spást všechno), a při napadení

predátorem běží do úkrytu, kde vyčkávají bez pohybu. Antilopy třídy B váží 15-100 kg, několik samic s mláďaty žije ve skupině, samci žijí soliterně, mají stále domovské území, živí se rozrůzněnou potravou, a pokud je napadne predátor, běží do úkrytu nebo utíkají (vzdalují se od predátora, nesměřují do úkrytu). Antilopy třídy C váží 20-200kg, žijí ve větších stádech po 6-100 kusech, samci mají teritoria. Tyto antilopy se živí jako spásači a okusovači, potravu si vybírají a při napadení predátorem se schovávají ve vegetaci nebo utíkají na otevřeném prostoru. Hodně energie věnují hlídání před predátorem a vzájemně se varují. Antilopy třídy D váží 100-250 kg, mimo období migrací žijí v societách jako třída C, během migrací však vytvářejí obrovská stáda. Spásají různé typy trávníků, selektivně si vybírají rostliny. Před velkými predátory utíkají, malým se brání. Antilopy třídy E váží 200-750 kg a žijí ve stádech samic, mláďat a samců, které tvoří hierarchie. Tato stáda mohou mít do 2 tisíc kusů. Jednotlivé hierarchické jednotky nezanikají během migrace. Živí se jako spásači nebo okusovači, co se týče potravy, nejsou selektivní. Před predátory utíkají nebo se brání, brání se i velkým predátorům a chrání mláďata (Davies N. B. et al., 2012).

I populace člověka rozumného vykazují značnou plasticitu v závislosti na přírodních podmínkách. V závislosti na podmínkách lze nalézt polygynii, sérovou monogamii i polyandrii (v oblasti Tibetu, v nejtvrdějších přírodních podmínkách, přinejmenším donedávna) (Barrett L. et al., 2007).

Tento příklad ukazuje, že **chování je adaptivní** (Alcock J., 2013). Pojem adaptivní znamená „výhodné pro reprodukci jedinců“ (Alcock J., 2013). Tedy je prospěšné pro geny, které tvoří základ pro rozvoj určité vlastnosti. Zde je vhodné připomenout, že v evoluci nesoutěží o přežití živočišné druhy, ani jedinci mezi sebou. V čase jsou dále nesený ty geny, které jsou zkopírovány do dalších generací (viz teorie sobeckého genu (Dawkins R., 1976)).

Míra reprodukčního nebo genetického úspěchu jedince, daná počtem jeho potomků, kteří se dožijí reprodukce, je označována jako **přímá (direct) fitness** (Alcock J., 2013). Jedinec však nemusí přispět k výskytu genů, jejichž je nositelem, v dalších generacích, jen počtem vlastních potomků. Může pomoci jiným nositelům těchto genů (svým příbuzným), přežít a rozmnožit se. Míra genetického úspěchu altruistického jedince, daná množstvím příbuzných, kterým altruista pomohl se rozmnožit a kteří by jinak nepřežili, aby se mohli rozmnožit, se nazývá **nepřímá (indirect) fitness**.

Inklusivní fitness pak zahrnuje přímou a nepřímou fitness. Inklusivní fitness je míra přispění jedince geny do další generace přímou a/nebo nepřímou selekcí (počítají se příbuzní, nikoliv jen potomci). Přímá selekce je proces přírodního výběru, který nastává, když se jedinci lišící se v dědičných znacích liší počtem přeživších potomků, které vyprodukovali, nebo v množství genů, které předali následujícím generacím. Jako kin selection (příbuzenský výběr, nepřímou selekci) je označován proces, který nastává, když se jedinci liší počtem jiných příbuzných, než potomků, a těmto jiným příbuzným pomáhali tak, aby přežili a reprodukovali se (Alcock J., 2013).

Často používaný pojem **reprodukční úspěch** Alcock (2013) definuje jako množství přežívajících potomků produkovaných jedincem. Tento pojem se překrývá s pojmem přímá fitness (Alcock J., 2013).

Chování je pak zkoumáno z hlediska reprodukčních nákladů a zisku. Tzv. **cost-benefit approach** je metoda studia adaptivních hodnoty alternativních rysů chování, založená na poznání, že fenotypy sebou nesou různé náklady na fitness, a zisky spojené s fitness. Adaptace mají lepší poměr náklad-zisk fitness než alternativní verze rysů (Alcock J., 2013). **Fitness benefit** je ta stránka (ten aspekt) vlastnosti/rysu, který má tendenci zvyšovat fitness jedince. **Fitness cost** je ta stránka (ten aspekt) vlastnosti/rysu, který má tendenci snižovat fitness jedince (Alcock J., 2013).

Pojem trade-off, se kterým se lze v tomto významu rovněž v odborných článcích setkat, pak v tomto smyslu znamená „kompromis“, „směna“ nebo „výměnný obchod“ mezi costs a benefits, tedy mezi náklady na fitness a získanou fitness.

Například při experimentech se sýkorami koňadrami (*Parus major*) v Oxfordu vědci a studenti přidávali do hnízd sýkor vajíčka z jiných hnízd. Zjistili, že maximum vyvedených mlád'at páry dosahují, když vasedí devět vajíček. Navzdory tomu ve většině hnízd nacházeli osm vajíček. Pomocí dalšího experimentu bylo zjištěno, že samice, které snesly devět vajíček, nebo musely pečovat o více devět potomků, přežívaly zimu s menší pravděpodobností. Snášely tedy méně vajíček, než kolik bylo vypočteno jako optimum v jedné sezóně, aby se dožily dalšího roku. Při experimentu se strakami obecnými (*Pica pica*) vědci ubírali nebo přidávali vajíčka do hnízda volně žijících strak. Překvapivě nejvíce potomků vyvedly ty páry, u kterých nebylo s velikostí snůšky manipulováno. To proto, že straky přizpůsobily velikost snůšky velikosti svého teritoria (Davies N. B. et al., 2012). Snesly právě tolik vajec, kolik potomků mohly uživit.

Tím se dostáváme ke strategiím chování. **Strategie** je sada pravidel pro vlastnosti (rysy) projevované jedinci, která dána geneticky a jedinci se v ní liší (Alcock J., 2013). Strategií může být například syntéza enzymu (Flegr J., 2005).

Behavioral strategy (strategie chování, behaviorální strategie) je zděděný vzorec chování, který kompetuje s ostatními zděděnými odlišnými vzorci chování způsobem, který ovlivňuje inkusivní fitness jedince (Alcock J., 2013). Takovou strategií je například pomoc příbuzným (příbuzenský altruismus).

Pojem podmíněná strategie se používá, když si někdo přeje rozlišit mezi strategií, která je neměnnou odezvou na konkrétní situaci a mezi volbou, která je jedinci dostupná, (může ji udělat, je schopen ji udělat). Pojem podmíněná strategie zdůrazňuje možnost volby. Zvolené chování je pak označováno jako taktika. **Podmíněná strategie (conditional strategy)** je zděděná schopnost chování vykazovat pružnost při reakcích na signály nebo situace (Alcock J., 2013). Je definována jako sada

pravidel, která umožňuje jedinci použít odlišné **taktiky** za odlišných podmínek prostředí (Alcock J., 2013). Je to tedy skupina pravidel chování pro různé taktiky v závislosti na podmínkách a v závislosti na podmínkách umožňuje reagovat na situaci. Taktika je definována jako vzorec chování, kdy nějaký dědičný mechanismus tvoří podklad pro tento vzorec a umožňuje, aby se tento vzorec chování objevil (Alcock J., 2013).

Pro ilustraci **dědičnosti chování** bývají používány klasické studie na pěnici černošlavé. Pěnice černošlavá (*Sylvia atricapilla*) vykazuje tzv. „migrační neklid“ (zvýšená aktivita) v období před odletem. V oblastech, kde nemigruje (na Kanárských ostrovech) pěnice černošlavé zvýšenou aktivitu nevykazují. Kříženci rodičů z jižního Německa a Kanárských ostrovů vykazovali střední úroveň neklidu (Davies N. B. et al., 2012).

U pěnice černošlavých nachytaných v jižní Francii vykazovalo 2/3 zvířat migrační neklid a 1/3 neklid nevykazovala. Křížením v rámci těchto dvou skupin jedinců bylo získáno 100 % potomků nevykazujících neklid za 3 generace, a 100 % potomků, kteří neklid vykazovali, za 6 generací (Davies N. B. et al., 2012).

Pěnice černošlavé z jižního Německa létaly zimovat ke Středozevnímu moři, ale v posledních 40 letech začaly některé létat do Británie. Chycení ptáci držení v zajetí vykazovali další rok tyto migrační směry a rovněž potomci těchto ptáků v zajetí vykazovali stejný směr, jakým létali rodiče. Směr migrace byl tedy u těchto populací pěnice černošlavé zděděný (Davies N. B. et al., 2012).

Rozmanitost danou přírodními podmínkami, která souvisí se strategiemi a genetickou výbavou, lze zaznamenat i u populací člověka. Například 85 % populace ze subsaharské Afriky má variantu genu pro chuťový receptor TAS2R16, jehož nositelé nejsou citliví na hořké kyanogenní glykosidy. Osoby z jiných oblastí jsou z 90 % na hořké kyanogenní glykosidy citlivé. Mohlo by tomu tak být proto, že necitlivost je výhodná v oblastech zamořených malárií, kdy vyšší množství rostlin s obsahem kyanogenních glykosidů konzumenta před parazitem chrání. Mimo oblast výskytu malárie už požívání látek způsobujících mírnou otravu není výhodné (Petr J., 2005).

Ještě zajímavější je studie o variantě genu DRD4, která zvyšuje náchylnost k hyperaktivitě (Petr J., 2008). Část příslušníků kmene Ariaalů žijících v severní Keni žije tradičním nomádkým způsobem života, část žije usedle. Nositelé genu zvyšujícího náchylnost k hyperaktivitě, kteří žili kočovným způsobem života, vykazovali vyšší tělesnou hmotnost ve srovnání s osobami s jinou variantou genu. Obdobný efekt ale nebyl nalezen u osob, které žily usedle. Gen tedy „pomáhal“ jen při původním způsobu života (Petr J., 2008).

Gen DRD4 kóduje bílkovinu, která hraje roli v mechanismu účinku dopaminu. Obsahuje úseky, které se mohou opakovat. Podle studia na čínských studentech jedinci vykazovali spíše liberálnější nebo spíše konzervativní politické názory podle varianty tohoto genu (Pazdera J., 2015). U jiné populace byl tento gen označen jako gen dobrodruhů, neboť 50 % nositelů určité formy bylo záletníky (Pazdera J., 2015).

Odlišností v metabolických drahách v souvislosti s chováním se mimo jiné zabývá transkulturální psychiatrie. Jednotlivé populace se mohou lišit v procentuálním zastoupení konkrétní alely genu. A tyto alely pak mohou ovlivňovat rozdílnou rychlost odbourávání psychofarmak, takže osoby mohou vůči některým lékům vykazovat vyšší citlivost. Například pro obyvatele Dálného východu a Afroameričany jsou vhodné nižší dávky psychofarmak (Raboch J. et al., 2012a). Tato zjištění odráží trend současné doby, a to snaha o zavedení léčby na míru dle genetického základu a metabolických drah jedince (Raboch J. et al., 2012a).

Jak velké opodstatnění má tento přístup lze doložit na a nositelích rozdílných variant genu pro protein 5-HTT. Ti, kdo měli obě varianty genu krátké, upadali do klinické deprese po čtyřech nebo o něco více stresových situacích prodělaných ve věku 21-26 let s 43% pravděpodobností, zatímco osoby s dlouhými variantami měly pravděpodobnost 17 % (Pazdera J., 2003).

Děti, které zažily sexuální zneužití nebo psychické týrání a byli nositelé varianty genu, který způsobuje nízkou hladinu enzymu zvaného monoamin oxidáza A měly devětkrát vyšší pravděpodobnost, že se v budoucnu budou dopouštět anisociálního chování a budou mít problémy s chováním. „U 85% týraných dětí, které měly gen pro nízkou MAO-A aktivitu se vyvinulo násilnické kriminální chování“ (Pazdera J., 2002).

Gen MAOA se vyskytuje ve dvou formách a odpovídá za enzym monoamin oxidáza A. Syntetizuje aktivní a méně aktivní variantu enzymu. Tento enzym rozkládá molekuly neurotransmiterů, pokud nejsou rozkládány (tj. jedinec je nositelem méně aktivní formy), reakce na stres je méně adekvátní, osoba jedná agresivněji (Pazdera J., 2002).

S. Suomi otestoval toto zjištění na makacích (DRUH rod) a zjistil, že makakové se chovali agresivně, pokud neměli dobrou matku. U mlád'at, která měla „agresivní“ variantu genu, ale matka se o ně dobře starala, k takovému chování nedocházelo (Petr J., 2004b).

Nezáleží jenom na tom syntéze, tedy přítomnosti či nepřítomnosti určité látky, ale rovněž počtu receptorů pro určitou látku, které jí umožní vnímat či zapojit se do procesů. Například monogamně žijící hraboši a primáti mají v mozku více receptorů pro vasopresin. Gen pro receptor pro vasopresin může mít více různých alel. Muži, kteří byli nositeli dvou alel 334, se v posledním roce ocitli s dvojnásobnou pravděpodobností v manželské nebo vztahové krizi a jejich ženy byly se vztahem méně spokojené (Marcinková A., 2008; Pazdera J., 2004).

To byly geneticky dané aspekty chování. S rozvojem poznatků o **epigenetice** se otvírá další nesmírně poutavá kapitola poznávání zákonitostí o chování. Epigenetickou dědičnost lze vysvětlit například na barvě myší nesoucích specifický agouti gen. V závislosti na výskytu metylace genu byli jedinci se stejnými geny různě zbarveni, a to od žluté po (po metylaci agouti genu) hnědou. Metylací přitom bylo možno ovlivnit potravou, jakou požívala matka sledovaných zvířat. Jedinci, jejichž matky požívaly potravu obohacenou o vitamín B12, kyselinu listovou, cholin a betain byli s vyšší pravděpodobností hnědí (Waterland R. A. a Jirtle R. L., 2004). Zajímavé je, že jedinci

s nemetylovaným agouti genem (žlutí) vykazovali vyšší tendenci tloustnout a také onemocnět diabetem (Warzak D. A. et al., 2015).

A nyní k ovlivnění chování. Potkaní mláďata, která matka během nedostatečně olizovala, vykazovala v dospělosti vyšší hladiny stresových hormonů. Příčinou byla nedostatečná metylace genu pro receptory glukokortikoidu, které ovlivňují hladiny stresových hormonů uvolněných do krve z nadledvinek. Po vpravení metioninu do mozku malých potkanů došlo k metylaci a organismu následovalo zlepšení stavu. Po vpravení látek, které metylaci znemožňovaly, došlo naopak ke zhoršení (Pazdera J., 2005).

Co se týče člověka, zajímavého přehodnocení se dočkala například hypotéza, která vysvětlovala homosexualitu mužů jako následek ovlivnění plodu reakcí imunitního systému organismu matky, kdy mateřský organismus vytváří protilátky proti dalšímu mužskému plodu v pořadí sourozenců s větší pravděpodobností. Za vznikem homosexuality by mohla stát metylace DNA, ke které by docházelo za určitých podmínek v těle matky během vývoje embrya a plodu (Petr J., 2015).

Podle současných poznatků dokáží organismy v určitých situacích „předprogramovat“ své potomky na změněné podmínky. Například generace myši byla naučena bát se určitého pachu a zvýšenou lekavost jako reakci na tento pach vykazovali i potomci těchto jedinců, a to do čtvrté generace. Synové otců, kteří měli s pachem nepříjemnou zkušenost, měli zvětšenou tu část čichového laloku, která za detekci tohoto pachu odpovídá (Petrásek T., 2013).

A za všechny studie o vlivu stravy na chování napříč generacemi uvedu alespoň jednu: potkanům - synům matek, kterým v březosti podáván aspirin, trvalo 3 x déle, než se zkusili spářit, a mnoho pokusů o spáření bylo neúspěšných (Petr J., 2004a).

V nedávné době byl objeven či znovuobjeven význam střevní mikroflóry (Redakce, 2016). Střevní mikroflóra například produkuje růstový faktor podobný inzulinu. U myši podporovaly některé izoláty *Lactobacillus planarium* růst jedince (Redakce, 2016). Střevní mikroflóra však produkuje látky, které ovlivňují chování, doslova se mluví o ose mozek-střevo (Bienenstock J. et al., 2015)). Tento vztah mezi složením střevní mikroflóry a chováním živočichů (Sampson T. R. a Mazmanian S. K., 2015; Tarr A. J. et al., 2015) se týká chování sociálního, chování souvisejícího se stresem a chování kognitivního (Dinan T. G. et al., 2015). Rovněž jsou studovány interakce mezi střední mikroflórou, imunitním systémem a nervovou soustavou (De Palma G. et al., 2014).

Vědy o chování provází snaha rozlišit naučené od vrozeného (nature versus nurture). Pravděpodobně nejpřesněji popisuje situaci představa, že živočichové mají vrozeno naučit se některé věci (Veselovský Z., 2005). Tedy ty, které souvisejí s jejich přirozeným způsobem života. Například potkani a kuřata spojují snáze podle způsobu života s podnětem chuť nebo barvu (potkani chuť / kuřata barvu) (Veselovský Z., 2005). Strach z hadů například není vrozený, ale člověk se může snadno naučit bát hadů (Thrasher C. a LoBue V., 2016) Je zřejmé, že jednotlivé druhy se ve svých možnostech liší. Vzhledem k evolučním procesům, kdy se naučené chování může geneticky fixovat (Baldwinův efekt, kdy se jedinci díky naučenému vzorci chování dokáže vyhnout vyhynutí a populace

získá čas, aby mohly vzniknout evoluční adaptace a genetická asimilace, kdy je fenotypový znak původně vyvolávaný negeneticky zafixován geneticky) (Flegr J., 2005), si však lze představit, že by se mohla lišit hranice mezi vrozeným a naučeným i mezi jednotlivými populacemi živočišného druhu.

Chování pomocí biologických metod studuje **etologie** (Veselovský Z., 2005). Etologie je biologie chování živočichů (Veselovský Z., 2005). Zabývá se proximálními mechanismy a adaptivním významem chování živočichů (Alcock J., 2013). Za zakladatele etologie jako vědy jsou považováni pánové Konrad Lorenz, Karl von Frisch a Nikolaas Tinbergen. Méně jsou zmiňováni Oskar Heinroth, kterého Konrad Lorenz považoval za svého učitele, a von Holst, který s Lorencem spolupracoval (Veselovský Z., 2005). Konrad Lorenz je autorem nebo spoluautorem řady základních pojmů v etologii, například pojmu spouštěč (pojetí zámku a klíče převzal Lorenz od Uexküllla), a pojmů FAP, taxie a innate releasing mechanism s Tinbergenem (Alcock J., 2013). Základní definice uvádím často doslovně tak, jak je sestavil prof. Veselovský, který byl žákem Konrada Lorence. Pro srovnání uvádím definice Alcocka (2013) ze současné, často používané učebnice v anglickém jazyce.

Ke klasickým pojmům etologie patří **releaser – spouštěč**. Nejlépe se vysvětluje na příkladu tzv. **nadnormálního spouštěče** ((supernormal releaser, dříve nadoptimální podnět), který působí silněji než přirozený spouštěč (například pták ústříčník opouští své vajíčko, aby usedl na mnohonásobně větší atrapu vejce)(Veselovský Z., 2005). Spouštěč Alcock (2013) jej definuje jako klíčový podnět daný jedincem jako sociální signál jinému. Podle Veselovského se pojem spouštěč neváže pouze k sociálnímu chování. Pojem spouštěč není podle Veselovského totožný s pojmem klíčový podnět. „Spouštěč je konkrétnější“ (Veselovský Z., 2005). Klíčové podněty neboli **sign stimuli** jsou „takové podněty, které jako klíč odemykají zámek v CNS představovaný spouštěcím mechanismem“, klíčový podnět otevře jako klíč zámek v CNS a spustí chování (Veselovský Z., 2005).

Veselovský 2005 definuje spouštěcí mechanismus (releasing mechanism) jako „soubor všech struktur organismu, které se podstatným způsobem účastní na spuštění určité reakce“. Lorenz používal pojem vrozený spouštěcí mechanismus. Podle Alcocka (2013) je innate releasing mechanism hypotetický neurální mechanismus, kterým je řízena vrozená reakce na klíčový podnět.

Fixed action patterns FAP vrozená, vysoce stereotypní reakce, která je spuštěná dobře definovaným, jednoduchým stimulem. Jakmile je vzorec chování aktivovaný, odpověď je vykonána v celém svém rozsahu ((Alcock J., 2013). Veselovský (2005) uvádí pro vrozené vzorce chování (FAP) pojem **modální projevy**. Jsou to „projevy, které na základě určitého programu koordinují pohyby svalů, přičemž je plně zachována časová posloupnost jednotlivých fází či fází projevů a pohybů zúčastněných svalů“. Jsou jednoznačné a druhově typické. Mění se pouze rozsah a rychlost. Tyto vzorce jsou složité vzorce, centrálně řízené, jedinec je může zdokonalit a „objevují se v ontogenezi napoprvé v celé složitosti“ (Veselovský Z., 2005). Příkladem je cval koně nebo zpěv ptáků

(Veselovský Z., 2005) nebo smích člověka (Frankova S. a Klein Z., 1997). Chování je většinou pohyb (Veselovský Z., 2005).

Můžeme rozeznat tři kategorie pohybových projevů. První jsou již zmiňované modální projevy (FAP). Druhou kategorií jsou **reflexy**. Jsou to „jednoduché, neměnné pohyby, které jsou pevně vázány s reakcí na nějaký podnět“. Úlohou reflexů je chránit organismus. V lékařské praxi je používán Moroův reflex, kdy je novorozenec buď náhlým poklesnutím horní poloviny těla, nebo trhnutím za podložku, na které je dítě položeno, reaguje na zdánlivý pád rozpažením rukou. Reflexivním rozšířením zorniček reagovali muži na ženské akty. (Veselovský Z., 2005) Třetí kategorií jsou **taxie**: „jednoduché, upřesňující pohyby, které se mohou i měnit a nemusí být vždy pevně vázány na podněty“, například natáčení boltce za zvukem u koně, nebo způsob, jakým husa pohybuje hlavou vyrovnává směr pohybu daného typickým nerovnoměrným tvarem vajíčka, které si přitahuje zpátky do hnízda. Přitom část tohoto pohybu – natažení krku a pohyb hlavy směrem k hnízdu, je vrozený, husa jej dokončí i po odebrání vajíčka. Při nahrazení vajíčka válečkem husa taxie (balanční pohyby) již nevykonává (Veselovský Z., 2005).

Chování je potom soubor reflexů a modálních pohybů (Veselovský Z., 2005). (Pro srovnání: v behaviorální terapii (techniky operantního podmiňování, expoziční terapie) je pojem chování „repertoár aktivit organismu, které mohou mít formu reakcí fyziologických (bušení srdce, pocení), emočních (strach, hněv...), kognitivních (vnímání, očekávání, přesvědčení...) a motorických (útok, útek...)“ (Durecová, 2010)).

„Chování se pozorovateli jeví jako řetězec prvků“ (Veselovský Z., 2005). Ve skutečnosti se u vyšších živočichů nejčastěji jedná o řetězce se změnami, znovu opakováním některých fází, zkracováním nebo prodlužováním. Na začátku tohoto řetězce můžeme rozeznat fázi **apetenční chování**, kdy jedinec vyhledává podněty, které spustí určité chování. Poslední fází je tzv. **konzumatorní action (konečné chování)**. Tento krok je cílem motivace (vyladění). Tzv. konečné tendence a faktory jsou takové, které „ovlivňují motivaci k určitému chování... .. a ukončují sled tohoto chování“ (Veselovský Z., 2005).

Chování můžeme rozdělit chování do tzv. funkčních okruhů (Veselovský 2005). Za tyto okruhy můžeme považovat sociální chování, sexuální chování, rodičovské chování, zajišťující chování (udržuje jedince v dokonalé kondici nutné k přežití v určitém prostředí, např. komfortní chování (čištění těla, škrábání, protahování), termoregulační chování, pití a získávání potravy, ochrana před nepřítelem, spánek). Jakkoliv takto stanovené okruhy chování mohou být diskutabilní, zřejmě neuděláme chybu, když při zvažování okruhů chování vyjdeme z tradičního dělení etologických učebnic, které popisují chování podle uceleného projevu v souvislostech de ej chování popisováno v souvislostech (např. (Alcock J., 2013; Veselovský Z., 2005)).

V tomto bodě se etologické pojetí blíží pojetí používanému v české psychologii a psychiatrii (**Tab. 1**). Naopak se vzdaluje v samé definici základu chování. Tento rozpor mezi obory je zřejmě staršího data (McFarland kořeny pojmů instinkty a drive v psychologii datuje do let 1908-1918 (viz

(McFarland D., 1981)). Pro pud existovalo více definic, a definice se lišily v různých oborech. Tak, jak se pojem pud nebo instinkt prosadil v psychologii, postupně ustupuje z etologie. Definice instinktu v psychologii a etologii se výrazně liší. Raboch et al. (2012) definuje **instinkt** jako „souhrn stereotypních reakcí, které vedou k dosažení cíle, aniž je uvědomován“ (Raboch J. et al., 2012b). **Pud** je instinkt u člověka, u člověka je cíl uvědomován, a je ovlivněn individuální zkušeností (Raboch J. et al., 2012b). V učebnici Etologie člověka z roku 1997 jsou pud, instinkt a napětí definovány jako pojmy, které vyjadřují iniciování určitého programu chování (Frankova S. a Klein Z., 1997). Podle Alcocka (2013) je **instinkt** vzorec chování, který se spolehlivě rozvine u většiny jedinců, zajišťující funkční odpověď na spouštěcí podnět poprvé, když je chování prováděno (Alcock 2013). Je to chování, které živočichové projevují, aniž se jim měla možnost učit.

Tab. 1: Okruhy chování v etologii versus pudy a instinkty v psychologii

Přehled okruhů chování z české etologické literatury ve srovnání s definovanými pudy a instinkty v pojetí používanému v české psychologii a psychiatrii.

Veselovský 2005	Raboch et al. 2012
kapitoly a podkapitoly v publikaci	pudy a instinkty 9 základní okruh psychiky
sociální chování	pud sdružovací (sociální)
sexuální chování	pud zachování rodu 1) sexuální
rodičovské chování	2) rodičovský
zajišťující chování <ul style="list-style-type: none"> • komfortní chování • termoregulační chování • pití • získávání potravy • ochrana před nepřítelem • spánek 	pud zachování jedince <ul style="list-style-type: none"> 1) obživný 2) orientační 3) zvědavosti
	Pud pro zpříjemnění existence <ul style="list-style-type: none"> 1) zdobivosti 2) vlastnický 3) sebeuplatnění

Etologický náhled na chování pronikl do klasické sexuologie, kde dal vzniknout modelu poruch dvoření (pravděpodobně díky novému pojetí reprodukčních strategií již v některých aspektech překonanému) (Weiss P., 2002), i do psychologie (vzorce chování, podmiňování, behaviorální terapie). Na druhou stranu ve v etologii živočichů objevuje pojem personality (Bergvall U. A. et al., 2011; Colleter M. a Brown C., 2011; Cote J. et al., 2011; Fox R. A. et al., 2009; McElreath R. et al., 2007; Schuett W. et al., 2011)), (pojmy jako charakter, charakter plemene se používaly dlouhodobě v chovatelské literatuře, nicméně etologii byly spíše tabuizovány). Tomu napomáhají i zdokumentované a publikované poznatky o kognitivních funkcích zvířat (za všechny studie se zrcadly například sebepoznání u slonů (Plotnik J. M. et al., 2006), poznávací schopnosti papoušků (Pepperberg I. M., 2006; Pepperberg I. M. a Carey S., 2012), vytváření nástroje typu „háček“ úmyslným zahýbáním drátu u vrány novokaledonské (Klump B. C. et al., 2015; Troscianko J. a Rutz C., 2015), borderkolie rozeznávající přes tisíc slov a rozlišující slovesa od podstatných jmen (Pilley J. W. a Reid A. K., 2011), a další kognitivní studie například psech (Miklosi A., 2014). Nové poznatky někdy převrcejí klasické pojetí a měly by zpětně pronikat do medicínských a psychologických oborů. Děje se tomu i obráceně. Například v desátém vydání Alcockovy klasické publikace *Animal Behavior: An Evolutionary Approach* tvoří poslední kapitola poslední kapitola Etologie člověka. V této učebnici je i další posun, jakého se výuka chování dočkala. Prostor, který byl dříve v obdobných publikacích vyhrazen klasické etologii, se zmenšil. Nejvíce prostoru věnuje Alcock (2013) vysvětlení evolučních principů, vysvětlení spouštěče se objevuje až v kapitole 12.

Co se týče evolučního pojetí chování člověka v psychologii, syntézou evoluční biologie a psychologie je **evoluční psychologie** (Buss D. M., 2016). Vychází z představy, že lidé mají predispozice nebo že jsou speciálně vybaveni pro zpracování určitého druhu informací a nikoliv pro jiné typy (Buss D. M., 2016). Podle autorů dnes již klasické publikace *Evoluční psychologie* (Barrett L. et al., 2007) se evoluční psychologie soustředí detailně na rozpoznání psychických mechanismů, a behaviorální ekologie člověka na jejich výsledky vzhledem k fitness. Behaviorální ekologie člověka se pak podle nich zaměřuje na rozdíly v reprodukčním úspěchu mezi jedinci s odlišnými reprodukčními strategiemi („počítání dětí“ (Barrett L. et al., 2007)). Je velmi překvapivé, že tito autoři popsali behaviorální ekologii člověka a evoluční psychologii jako obory stojící částečně v opozici. Buss (2016) se v úvodu pátého vydání své *Evoluční psychologie* obdobně vymezuje proti sociobiologii (Buss D. M., 2016). Opět, jako v případě behaviorální ekologie ani zde si nejsem jistá, zda se současné sociobiologické přístupy skutečně zmiňovaných chyb dopouští.

Mýty a omyly: vliv kultury na pojetí fenoménu sadomasochismu

Tento úvodní text vyšel jako samostatný článek v roce 2009 (Jozifkova E., 2009), v textu jsou připojeny poznámky v místech, kde se aktuální údaje lišily. Současným definicím sadomasochismu (2016) se pak věnuje následující kapitola.

Do dosavadních publikovaných poznatků o fenoménu sadomasochismu se výrazně promítají dvě odlišná hlediska. Klasický medicínský přístup je odvozený z poznatků získaných na pachatelích trestné činnosti a pacientech, kteří nevyhledali pomoc lékaře. Druhý přístup zohledňuje prvky chování v subkultuře sadomasochistů, kteří nespáchali trestný čin ani nevyhledali pomoc lékaře. Fenomén sadomasochismu není zcela objasněn. Posouzení kulturních projevů – ať již zhodnocení tradovaného medicínského přístupu nebo vnímání subkultury komunit sadomasochistů – může upozornit na některá dosud přehlížená fakta.

Na základě rozhodnutí společnosti byla homosexualita považována za něco, co nelze tolerovat, co je třeba léčit a potlačovat. V průběhu šedesátých a sedmdesátých let začal být za špatnou věc „k léčení“ (v USA) považován už jen negativní náhled homosexuálů na sebe samé, daný nepřátelským postojem vůči homosexuálům, se kterým se ve společnosti setkávali (Eve R. A. a Renslow D. G., 1980).

Na fenomén sadismu a masochismu stále nahlíženo na základě přístupu tradovaného ještě z viktoriánské éry (Weinberg T. S., 2006) od Freuda a Krafft-Ebinga. Tento přístup se odráží i v odborné literatuře. Při studiu homosexuality a transsexuality (rovněž vyňaté ze seznamu sexuálních deviací) byly analyzovány biologické faktory (Ellis L. a Hellberg J., 2005) i možné evoluční souvislosti (Sommer V. a Vasey P. L., 2006). Sadomasochismem se však odborné studie zabývaly stále především z psychoanalytického či psychopatologického hlediska. K upevnění tohoto náhledu zřejmě přispěla i skutečnost, že se lékaři a psychologové setkávali především s pachateli trestných činů a osobami, které samy vyhledaly pomoc lékaře. Například psychoanalytici znali sadismus a masochismus ve formě extrémních případů (Weinberg T. S., 2006).

Za tohoto přístupu specialistů se formovaly komunity osob preferujících sadomasochistický sex. První sadomasochistické organizace moderního typu vznikly v New Yorku a San Francisku roce 1971 a 1974. V osmdesátých letech v souvislosti s rozšířením HIV byly SM bary v USA uzavřeny a v devadesátých letech opět otevírány zejména ve větších městech. Tyto komunity nemají charakter jednotného hnutí. Jedná se o velké množství skupin rozdělených podle sexuálních preferencí a s vlastními ideologiemi (Weinberg T. S., 2000). Skupiny jsou organizovány podle sexuálního zaměření, pohlaví, a preferovaných sexuálních aktivit (Weinberg T. S., 2006). Vzdělávací, podpůrné a sociální funkci plnící organizace SM zaměřených jedinců existují v každém státě USA (Moser C. a Kleinplatz P. J., 2006). Pro představu, v USA 14 % mužů a 11 % žen zkusilo někdy sex s prvky SM a

8–10 % domácností vlastnilo SM pomůcky (Janus S. S. a Janus C. L., 1993), v Austrálii 2 % mužů a 1,4 % žen praktikovalo v minulém roce sadomasochistický sex (Richters J. et al., 2003).

Autoři upozorňují, že sadomasochismus by měl být vnímán v kontextu sociálního prostředí subkultury (Weinberg M. S. et al., 1984) jako sociologický fenomén, podmíněný významy, které jsou produktem kultury, jsou učeny a upevňovány účastníky těchto aktivit v prostředí sadomasochistických subkultur (Weinberg T. S., 2006).

Vliv subkultury na chování sadomasochisticky zaměřených jedinců je skutečně zásadní. V rámci komunit se jednotlivé sexuální praktiky učí (Weinberg T. S., 2006), a to včetně pravidel pro bezpečný SM sex (Hoff G., 2006). Dochází k ritualizaci určitých forem chování. Jednotlivým praktikám nebo prvkům chování přiřkládán určitý význam, například nošení obojku je vykládáno jako odevzdání se nadřazené osobě, určité oblečení vyjadřuje nadřazenost nebo podřazenost, atd. sadomasochismus oplývá symbolismem a velmi závisí na sdílených významech, které se jedinci naučí v rámci subkultury a které slouží k sestavení sadomasochistických interakcí (Weinberg T. S. a Falk G., 1980). Například jak se mají lidé navzájem oslovovat, co a kdy mají mít na sobě, jak mají reagovat v určitých situacích (klečat, líbat boty, mlčet, snášet extrémní bolest, jaké chování submisivního-masochistického jedince trestat a jaké vyžadovat). Zde je třeba poznamenat, že jednotlivé skupiny mohou užívat různou symboliku, přiřkládat sexuálním praktikám či prvkům chování odlišný význam a různě zdůvodňovat příčiny preferencí pro sadomasochistický sex.

Tyto skupiny se řídí různými pravidly, například Moser (1998) zaznamenal existenci přesných pravidel na setkáních a přítomnost osob, které dohlížely na to, aby pravidla nebyla porušena (Moser C., 1998). Kolem pravidel vznikaly spory, které vedly k odtržení nových skupin. Pravidla obsahovala způsoby chování jedinců k sobě navzájem, určovala, co je považováno za bezpečný sex, a někdy vyžadovala poněkud přemrštěné chování (zdůrazňování podřizenosti a nadřizenosti, kdo může mluvit s kým) (Moser C., 1998). Komunity osob preferujících sadomasochistický sex vytvořily a užívají vlastní poměrně rozsáhlou terminologii pro různé sexuální preference, různá pojetí sexuálního chování, životní stanoviska s tímto chováním spojená a pro různé sexuální praktiky.

Pojetí sadomasochistického sexu poznamenána dvěma odlišnými proudy se odrážejí v definicích tohoto chování. Podle definice užívané českými sexuology je u sadismu vzrušení dosahováno dominancí, totální kontrolou objektu. U masochismu je vzrušení dosahováno totálním odevzdáním se partnerovi, vlastním ponižením či utrpením. Společný výskyt sadismu i masochismu u jedince, který se může chovat někdy sadisticky a jindy masochisticky, je označován jako sadomasochismus. (Weiss P., 2002) Oproti tomu lékař podle definice American Psychiatric Association (2000) k diagnóze sadismu potřebuje, aby osoba konala tyto potřeby s nesouhlasící osobou nebo aby tyto sexuální potřeby či fantasie byly příčinou zřetelného utrpení nebo obtíží v mezilidských vztazích. K diagnóze masochismu pak tyto fantasie, sexuální potřeby nebo projevy chování musí být příčinou klinicky zřetelného utrpení nebo zhoršení v sociální sféře, v pracovní sféře či v jiných důležitých sférách života (American Psychiatric Association, 2000). (V roce 2013 po

aktualizaci materiálu DSM - 4 na DSM - 5 a změně diagnózy Masochism na Sexual Masochism Disorder a sadismu na Sexual Sadism Disorder je k diagnóze „disorder“ třeba pociťovat tíseň (utrpení) kvůli této preferenci, která nepramení jen z odmítání společností nebo mít sexuální touhu nebo projevit chování, které zahrnují nesouhlasící osoby nebo osoby neschopné poskytnout zákonný souhlas (American Psychiatric Association, 2013), pozn. autora).

Tyto definice z lékařských diagnostických manuálů nedávají příliš přesnou představu o tom, jak je toto sexuální chování většinou provozováno. Autoři, kteří sledovali chování jedinců takto zaměřených přímo v rámci jejich subkultury, sestavili definice na základě prvků chování: Townsend (1983) dle Sandnabby et al. (2002) charakterizoval konsenzuální sadomasochistický sex jako šest projevů, a to a) vztah určený nadřízeností a podřízením se, b) působení bolesti, která je oběma partnery vnímána jako příjemná, c) určité představy nebo hraní rolí jedním nebo oběma partnery, d) záměrné ponižování partnera, e) fetišistické prvky (šaty, pomůcky, prostředí), f) jedna nebo více ritualizovaných aktivit (svazování, bičování) (Sandnabby N. K. et al., 2002; Townsend L., 1983). Tyto prvky se nemusí vyskytovat současně. Weinberg, Williams a Moser (1984) sadomasochismus charakterizovali pěti znaky. 1. Dominance a submisivita. Dominanci autoři popisují jako projevy nadvlády, převahy jednoho partnera nad druhým. Protějškem dominance je submisivita – projevy poslušnosti partnera. 2. Hraní rolí. Osoby zvolí konkrétní dominantní nebo konkrétní submisivní roli, například role „paní“ a „otrok“ nebo „učitel“ a „žákyně“. V rámci své role osoby přehánějí a zdůrazňují určité situace a děje, které souvisí se zvolenými rolemi. Například „paní trestá provinilého otroka“, „učitel kontroluje domácí úkoly žákyně“. 3. Konsenzualita. Dobrovolný souhlas ke vstupu do dominantně-submisivní hry a dodržování určitých limitů – předem stanovených dohod. 4. Sexuální kontext. Předpoklad zúčastněných jedinců, že tato činnost má sexuální význam. 5. Společné vymezení. Přijetí společné dohody partnerů, že jejich konání je sadomasochistické (Weinberg M. S. et al., 1984).

Definice na základě prvků chování jsou velmi široké, což způsobuje problémy při bližším studiu tohoto typu sexuálního chování. Řada autorů použila termíny subkomunit a definovala je ve smyslu, v jakém jsou užívány. Zde jsou uvedeny nejvíce frekventované pojmy. Členové komunit často striktně odlišují tzv. „D/s“ (dominance a submisivita) a „SM“ (sadismus a masochismus) (Henkin W. A. a Holiday S., 2003). Rozdíl mezi DS a SM je v působení a přijímání bolesti. To je pro SM nejdůležitějším faktorem, pro DS nikoliv (Hoff G., 2006). Jedinci s „D/s“ zaměřením pociťují silné sexuální vzrušení, když prožívají pocit, že jsou vůči svému sexuálnímu protějšku velmi nadřazení nebo velmi podřízeni (dominance a submisivita v sexu). „D/s“ odpovídá definici sadomasochismu podle pozorovaných prvků chování (Weinberg M. S. et al., 1984). Sadista je v subkultuře definován jako osoba, kterou těší působit silné vjemy v rámci konsenzuální sexuální aktivity; masochistu jako osobu, kterou těší přijímat silné vjemy v rámci konsenzuální sexuální aktivity, a sadomasochistu jako osobu, kterou těší přijímat i působit silné vjemy v rámci sexuální aktivity (Henkin W. A. a Holiday S., 2003). Autoři se vyhýbají pojmu „bolest“.

Ernulf a Innala (1995) zmiňují subkulturu speciálně zaměřenou na svazování - bondage (B&D), která se liší od D/s a SM. Podle autorů D/s ve výsledku obsahuje chování, které zahrnuje přerozdělení moci. B&D ve svém omezujícím významu znamená užití fyzicky omezujících pomůcek nebo prostředků, nebo užití příkazů – tedy omezení po psychické stránce – v sexuálním chování. Příkazy mohou vynucovat poslušnost, nevolnictví, zotročení otroctví, bez působení fyzické bolesti. B&D může obsahovat fyzické tresty. V tomto sexuálním chování jsou vyjádřením kázně a poslušnosti v psychologické rovině. Na rozdíl od sadomasochismu tedy není cílem těchto trestů působit fyzickou bolest (nebo silný fyzický vjem) (Ernulf K. E. a Innala S. M., 1995).

„Leathersex“ je erotizací mužného zjevu typu „macho“ symbolizovaného nošením koženého oblečení a obleků kovbojů, motorkářských rebelů a podobně. Pro gaye je kůže stylovým oblečením a hlavně sexuálním fetišem. Weinberg (2006) cituje další autory, kteří si rovněž povšimli odlišnosti heterosexuály provozovaného sadomasochismu a gay leathersexu (Weinberg T. S., 2006). Podle Lieshouta (1995) dle Weinberga (2006) mezi sadomasochismem a leathersexem existuje překryv, není to však to samé (van Lieshout M., 1995; Weinberg T. S., 2006). Například sledování homosexuální jedinci určité sexuální chování obvykle spojované se sadomasochismem za „SM“ nepovažovali, přestože při tomto chování užívali kožené oblečení, řetězy, praktiky obsahující silné podněty a praktiky s močí a výkaly (Weinberg M. S. et al., 1984).

Rozdíly mezi zmiňovanými formami sadomasochistického chování měly charakter pozorování a nebyly v převážné většině doloženy daty (zajímavý rozdíl mezi gay s preferencí pro leather sex, kteří zároveň preferovali dominanci a submisivitu v sexu a těmi, kteří ji nepreferovali, byl zaznamenán ve vztahu ke komunitě (Moskowitz D. A. et al., 2011). Těm s preferencí pro D/s více na komunitě záleželo. Pozn. autora). U konkrétních jedinců se jednotlivé formy chování mohou překrývat. Není rovněž zřejmé, jak odlišit původní chování a chování ritualizované nebo posunuté do určité formy kulturním vlivem subkomunity.

Zajímavé výsledky však přinesla první analýza prvků chování. Dvourozměrná SSA analýza sexuálních praktik členů finských subkomunit rozdělila sexuální praktiky do čtyř skupin podle společného výskytu (Alison L. et al., 2001). Tedy pokud jedinci, kteří preferovali svazování, preferovali také výprask, náležely tyto sexuální praktiky do jedné skupiny. Celkem byly nalezeny čtyři skupiny. Autoři studie z tohoto rozdělení vyvozují, že pod termín „somasochistický sex“ mohou být slučovány navzájem nezávislé jevy. Tato ojedinělá studie je v nápadně dobré shodě s obecně užívanými termíny subkomunit sadomasochistů. Skupina „zdůrazněná mužnost“ odpovídá významem pojmu „leathersex“, skupina „působení nebo podstoupení bolesti“ odpovídá pojmu „SM“, prvky ze skupin „ponižování“ by mohly odrážet „D/s“ a „fyzické omezování“ by mohlo odpovídat „B&D“. Nápadné je rovněž, že jedinci hlásící se k jednotlivým skupinám například na internetu často navštěvují odlišná diskusní fóra. Proto lze předpokládat, že pod pojem sadomasochismus může být tedy slučováno více jevů, které spolu nemusí souviset. Tento předpoklad potvrzují závěry studie, které

poukazují na odlišný evolučně biologický původ skupiny „ponižování“ a „fyzické omezování“ (Jozifkova E. et al., 2012).

Klasický medicínský přístup je do jisté míry zkreslen, toto zkreslení přetrvává a promítá se i do současné odborné literatury. Toto zkreslení lze považovat z kulturně podmíněné a tradované. Způsob, jakým je sadomasochistický sex realizován, do značné míry závisí na chování v rámci subkultury osob preferujících sadomasochistický sex a na informacích, které jsou v těchto komunitách distribuovány. Je tedy značně ovlivněn kulturou subkomunity. Tyto komunity užívají vlastní termíny pro různé formy sexuálního chování typu sadomasochismus.

Definice sadomasochistického sexu podle diagnostických manuálů nejsou pro studium tohoto fenoménu příliš vyhovující. Lze spekulovat, že tradovaný medicínský náhled na problematiku fenoménu sadomasochismu v podstatě znemožnil dobrat se správného řešení. Analýza konkrétních prvků chování (sexuálních praktik) daná do souvislosti s termíny užívanými v sub komunitě poskytuje zatím pravděpodobně nej přesnější náhled na toto chování a podporuje závěr Alisna et al. (2001), že se jedná o čtyři různé skupiny sexuálního chování. Tento příklad ukazuje, že při hodnocení chování člověka etologickými metodami může být velmi přínosné hledat sledované znaky i v rámci kultury konkrétní komunity.

BDSM – základní pojmy

Tato kapitola, shrnující ve stručnosti základní pojmy, původně vyšla jako část studie Jozífková (2013).

Sadomasochistický sex prováděný se souhlasem partnerů začíná být akceptován jako alternativní sexuální chování jak v odborných dokumentech, tak v každodenní sexuologické praxi (American Psychiatric Association, 2013; Moran M., 2013; Revise F65, 2009). Na rozdíl od tradovaných údajů netrpí osoby praktikující BDSM sex (**BDSMers**) psychickými poruchami (Connolly P. H. et al., 2006; Richters J. et al., 2008), ani nejsou obětmi zneužívání v dětství (Sandnabba N. K. et al., 2002).

Pojem **BDSM**, kterým **BDSMers** definují své sexuální preference, je složen z počátečních písmen slov **bondage** [B] nebo „bondage and discipline“ (svazování a disciplína znamená užití pomůcek k fyzickému omezení nebo příkazů k psychické kontrole (Ernulf K. E. a Innala S. M., 1995); v současné době se pojem bondage používá častěji ve smyslu svazování nebo fyzického omezení, pozn. autora), **dominance a submisivita v sexu** [D/s] a **sadismus a masochismus** [SM] (Cross P. A. a Matheson K., 2006; Kolmes K. et al., 2006; Richters J. et al., 2003; Weinberg T. S., 2006). Zde je třeba uvést, že SM znamená užití silných stimulujících sexuálních praktik. Vyhýbám se slovu **bolest**, protože podstatná část praktikujících nepopisuje tyto aktivity jako bolestivé, ale právě jako silně stimulující (viz (Cross P. A. a Matheson K., 2006; Newmahr S., 2010a; Powls J. a Davies J., 2012; Weinberg M. S. et al., 1984)).

Často používané pojmy pro osoby praktikující dominanci a submisivitu v sexu jsou **domina, dominant, dom, submisiv, sub, subka, subina, otrok**. Pro osoby praktikující sadomasochismus jsou používány pojmy sadista, masochista. **Top** je ten, kdo se účastní sexuální interakce (chování se sexuálním podtextem, které má charakter přede hry, nemusí se jednat o koitus), jako dom nebo sadista. Ten, kdo se účastní na pozici submisiva nebo masochisty, je označován jako **bottom**. Pojem **switch** je užíván pro toho, kdo se účastní interakcí střídavě jako sub i dom, nebo sadista i masochista (Cross P. A. a Matheson K., 2006; Henkin W. A. a Holiday S., 2003; Wright S., 2008). (Tyto pojmy jsou uvedeny tak, jak jsou užívány i v českém jazykovém prostředí, pozn. autora.)

Důležité je uvést, že 21,6 % respondentů s těmito sexuálními preferencemi, si toto své sexuální zaměření uvědomilo do 13 roku života, a 19,1 % mezi 14 a 17 rokem života. 40,7 % respondentů si tedy bylo vědomo svých odlišných preferencí před 18 rokem (Bezreh T. et al., 2012; Sandnabba N. K. et al., 1999).

Jak pracovat s BDSM pacienty

V následující kapitole jsou poznatky z velmi přínosné studie Kolmes et al. (2006), které byly po přeložení a zkrácení zveřejněny v časopise pro sexuology, psychology a další odborníky *Sexuológia-Sexology* (Jozifkova E., 2007). Studie hodnotí jak pohled pacientů, tak pohled terapeutů.

Podle Kolmes et al. (2006) ve spojených státech nyní pomáhají klientům dvě skupiny terapeutů. Terapeuti z tzv. Kinky Aware dávají přidružením k této organizaci najevo vstřícný postoj k sexuálním menšinám (zejména jedincům zaměřeným na BDSM¹, fetiš a leathersex) Kolmes et al. (2006) uvádějí, že takto sdružení terapeuti jsou obeznámeni se sexuálními praktikami sexuálních menšin, avšak nemusí mít dostatečné vzdělání potřebné k celkové péči o pacienta. Na druhé straně řada terapeutů nesdružených v Kinky Aware nezná sexuální praktiky a léčí pacienty na základě představy, že praktikování BDSM je patologické. V současné době v USA (rok 2006) neexistují formální kritéria pro terapeuti, kteří by si přáli pracovat s BDSM zaměřenými klienty. Proto Kolmes et al. (2006) zjišťovali dotazováním pacientů i terapeutů, co pomáhá a co naopak klientům neprospívá.

Kolmes et al. (2006) získali dotazníky od 175 jedinců, kteří praktikovali BDSM ve skutečném životě (tedy nejenom například prostřednictvím internetu) déle než dva roky. Respondenti byli kontaktováni prostřednictvím internetu a zájmových BDSM skupin. Ze 175 účastníků bylo 77,7 % (136) žen a 18,9 % (33 jedinců) mužů; 2,3 % (4 jedinci) uvedeni jako „jiní“ a 1,1 % (2 jedinci) „intersex“. Je třeba si povšimnout vysokého zastoupení žen mezi respondenty. Zatímco na většinu výzkumů směřovaných do prostředí BDSM subkomunit odpovídali především muži, zde tomu bylo naopak. Je možné, že ženy hledaly pomoc terapeuta s větší pravděpodobností než muži. Například na ně mohl více působit tlak obecného mínění o tom, co je přijatelné a co nikoliv.

Na otázku týkající se sexuální orientace se označilo 42,3 % jedinců jako bisexuální a 35,4 % jako heterosexuální; dále 18,9 % jako homosexuální ženy a 5,1 % jako homosexuální muži; 4,6 %

jako transgenders; 2,9 % jako osoby „obojího“ pohlaví; 2,3 % jako muži původně v těle ženy; 1,1 % jako transsexuální osoby a 0,6 % jako ženy původně v těle muže. Dalších 14,9 % uvedlo jako svoje pohlaví odpověď „jiné“. (Kolmes K. et al., 2006) Zde je třeba si povšimnout zvýšeného procenta jedinců s další psychologicky náročnou zátěží v životě, řada z nich se musela vyrovnávat s homosexuálním či bisexuálním zaměřením a řešit svoji gendrovou identitu, což klade na psychiku jedince mimořádné nároky. Tato studie nasvědčuje, že jedinci s více sexuálními variacemi vyhledali pomoc specialisty častěji než jedinci pouze s jednou sexuální variací a korelace výskytu sadomasochismu s jinou sexuální variací by u většinové populace mohla být slabší, než se uvádí podle lékařské literatury založené na případech pacientů.

Pouze 12 % dotázaných respondentů uvedlo, že jejich BDSM zaměření souviselo s problémem, který je přivedl k terapeutovi. Jedenáct procent uvedlo, že se tohoto problému jejich zaměření okrajově dotýkalo. Většina (74,9 %) uvedla, že problém, který je přivedl k lékaři, nesouvisel s jejich sexuálními zaměřením. (Kolmes K. et al., 2006)

O svém zaměření terapeutovi neřeklo 28,6 % respondentů. Terapeuta z Kinky Aware se snažilo vyhledat 33,7 % respondentů. Jednoho terapeuta navštívilo 21,7 % respondentů; 20 % navštívilo dva terapeuty; 13,7 % tři a 10,3 % pět terapeutů. Klienti uvedli celkem 118 případů předpojaté péče a 113 případů vstřícné péče. (Kolmes K. et al., 2006)

Autoři studie neuvádějí způsob, jakým kontaktovali terapeuty. Na dotazníky odpovědělo jen 17 terapeutů. Pět z nich uvádí jako hlavní zdroj informací o BDSM své pacienty. Z toho lze jednoznačně vyvodit, že chybí zdroj informací o BDSM. V českém prostředí bývá často prvním a jediným zdrojem informací o BDSM subkomunita takto zaměřených jedinců. Osud jedinců tedy ovlivňuje kvalita informací z tohoto prostředí.

Terapeuté zaznamenali minimálně 186 případů BDSM zaměřených klientů, tj. v průměru 11 případů na terapeuta. Terapeuté uvedli celkem 12 případů vstřícné a 12 případů zaujaté péče. (Kolmes K. et al., 2006) Stejně jako pacienti tedy označili polovinu případů za vstřícnou a polovinu za nevstřícnou nebo předsudky poznamenanou péči.

Podle pacientů bylo chybou či předsudkem 1) názor, že BDSM je škodlivé 2) požadavek, aby klient s BDSM přestal, jestliže chce pokračovat v léčbě 3) záměna BDSM za násilí 4) názor, že BDSM je následek zneužití v rodině nebo od partnera 5) neznalost BDSM praktik v situaci, kdy terapeut tvrdil, že tuto znalost má. Za obzvláště škodlivé považovali stav, kdy terapeut 1) neví, že BDSM zahrnuje konsenzuální sexuální interakce 2) překračuje hranice (například „verbuje“ jedince pro své sexuální aktivity 3) předpokládá, že masochista je sebedestruktivní 4) odmítá pomoc BDSM klientům 5) „léčí“ klienta pouze na základě jeho BDSM zaměření 6) podává zprávy ostatním/porušuje důvěrnost 7) předpokládá, že BDSM orientaci zavinilo trauma v minulosti 8) očekává, že ho klient bude učit o BDSM 9) má chlípný zájem o BDSM životní styl klienta. Pomohl terapeut, který 1) se ptal na věci související s BDSM 2) pomáhal při překonání pocitu hanby a stigmatizování spojené s BDSM 3) nezaujatě k nim přistupoval a akceptoval jejich orientaci 4) neočekával od klienta, že bude

kompletně vzdělávat o BDSM 5) chápal rozdíl mezi BDSM a týráním 6) sám praktikoval BDSM a identifikoval se s BDSM subkulturou 7) uvědomoval si složitost BDSM her a byl si vědom, že někteří klienti potřebují pomoci zjistit, zda užívají BDSM ve svém životě příznivým způsobem (Kolmes et al. 2006).

Terapeuti považovali za chybu 1) vyvolávat kvůli BDSM zaměření pocit hanby 2) odsuzovat klienta 3) považovat BDSM za následek patologického jevu. Zdůrazňovali, že 1) nelze automaticky považovat všechny BDSM zaměřené klienty za zdravé 2) je třeba rozlišovat týráním, zneužívání a BDSM 3) je třeba umět rozpoznat přítomnost týráním a zneužívání v BDSM vztahu. Podle terapeutů úspěšná péče znamená 1) být ochoten podněcovat otázky směřované na BDSM 2) normalizovat sexuální orientace klientů, kteří se nově setkali s BDSM zaměřením 3) nezaujatě akceptovat klienta 4) být dobře informován o BDSM a subkultuře a nezaměřovat se na odlišné sexuální chování pokud to není problém, který by chtěl klient léčit. (Kolmes K. et al., 2006)

Terapeuti i pacienti se tedy v názoru na užitečnost či škodlivost některých přístupů v podstatě shodovali.

Možné evolučně biologické kořeny sexuální preference typu BDSM

Stručný vhled do evolučně biologických hypotéz vysvětlujících BDSM preference byl původně otištěn jako část studie Jozífková (2013).

Z hlediska evoluční biologie je sexuální vzrušení zdůrazňováním hierarchického statusu (tj. dominance a submisivita během BDSM sexuální interakce) pravděpodobně zesílený projev proximálního mechanismu, který umožňuje realizovat běžnou reprodukční strategii (Jozífková E. a Konvícká M., 2009). Sexuální vzrušení výše nebo níže hierarchicky postaveným partnerem (bráno z pohledu sociální hierarchie mezi partnery) korelovalo s markry úspěšné reprodukční strategie v obecné populaci (Jozífková E. a Konvícká M., 2009). (Přesněji, zjistili jsme, že muži i ženy, které vzrušoval podřízený partner, měli více mužů mezi příbuznými. Muži se pak vnímali jako atraktivnější. Naopak jako atraktivnější se označily ženy, které vzrušoval výše postavený partner. Pozn. autora.)

Ve skutečnosti je u mnoha druhů savců vysoké hierarchické postavení spojeno s reprodukčním úspěchem, neboť vysoko postavený jedinec je nositelem kvalitních genů (z hlediska evoluční biologie) a /nebo má přístup ke zdrojům (a k reprodukci). U člověka rozumného je vysoké hierarchické postavení spojeno s vyšším počtem potomků (Dupanloup I. et al., 2003; Fieder M. et al., 2005; Gibson M. A. a Mace R., 2007; Mealey L., 1985), vyšší frekvencí souloží (Perusse D., 1993) a/nebo kvalitnějším partnerem (Buss D. M. a Shackelford T. K., 2008).

Nízké hierarchické postavení je pravděpodobně spojeno s naléhavější potřebou získat výše postaveného partnera, například níže postavení partneři vykazovali u mužů i žen nižší tendenci k nevěře (viz (Greitemeyer T., 2007; Lammers J. et al., 2011)).

Různé sexuální sadomasochistické praktiky tak, jak je popsal ve svém výzkumu Alison et al. (2001) a jak je definují samy praktikující osoby, by mohly mít odlišné evoluční kořeny. Obecně, pokud existuje určitá reprodukční strategie, zároveň se často objevují tzv. alternativní reprodukční strategie (Dominey W. J., 1984; Healey M. C. a Prince A., 1998; Taborsky M., 1994; Taborsky M., 2001). Jedinci, kteří nemohou úspěšně soutěžit s ostatními v dosažení vyššího hierarchického postavení, mohou získat příležitost k reprodukci pomocí alternativní sexuální strategie.

Odpovědi na otázky vztahující se k sociální hierarchii nekorelovaly s preferencemi pro svazování, ale korelovaly se sexuálním vzrušením hierarchickým rozdílem u městské populace mladých osob. (Jozifkova E. et al., 2012). Navíc, odpovědi směřované na sexuální vzrušení hierarchickou nerovností při analýze spadaly do jiného klastru než odpovědi na otázky týkající se bondage. Očekávan však byl však jeden klaster pro odpovědi na pozici top, (zahrnující odpovědi dominovat partnerovi a svazovat), a jeden klaster pro odpovědi na pozici bottom (zahrnující odpovědi typu osoby podřizovat se partnerovi a být svazován) (Jozifkova E. et al., 2012).

Takže zatímco sexuální vzrušení dominancí a submisivitou je pravděpodobně spojeno s hlavními reprodukčními strategiemi, kdy jsou zvýhodněni výše postavení samci, preference pro bondage by mohla být odvozena od oportunistické strategie (Jozifkova E. et al., 2012). Rozdílné evoluční pozadí by pak mohlo vysvětlit, proč někteří BDSMers praktikují bondage, ale nevzrušují je zdůrazňované projevy dominance a submisivity.

Co se týče sadomasochistických praktik založených na silných fyzických vjemych, autoři popisují opojení dané změnami hormonálních hladin vyvolaných těmito praktikami (Newmahr S., 2012; Sagarin B. J. et al., 2009). Podle těchto informací můžeme BDSM sex považovat za zesílený projev adaptivního chování, založeného na přirozených vzorcích reprodukčního chování spíše než za patologii (Jozifkova E. et al., 2012).

Hypotézy a cíle práce

Cíle práce

Ve své práci jsem se pokusila objasnit, jak porozumět fenoménu BDSM a jak k němu přistupovat. Postupovala jsem prostřednictvím tří dílčích cílů, kdy jsem se snažil získat další poznatky o tom, 1) proč existuje sexuální vzrušení dominancí a submisivitou 2) zda může společnost tolerovat přístup k sexuálně explicitním materiálům (SEM) pro osoby s odlišnými sexuálními preferencemi a 3) jak pomáhat osobám se sexuálními preferencemi typu BDSM. Cílů bylo dosaženo pomocí několika studií, ve kterých byly použity klasické a ve své podstatě velmi konzervativní etologické, sociobiologické a evolučně biologické přístupy.

Nejprve jsem se zaměřila na ultimátní příčinu vzniku preference pro sexuální vzrušení zesílenými projevy dominance a submisivity v sexu (přesněji zesílenými ritualizovanými projevy dominance a submisivity ve fázi námluv a sexuální přede hry, účastníci takové interakce ji vnímají jako sexuálně vzrušující), kterou česká medicína klasifikuje dle Mezinárodní klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů 10 (ICD 10) jako poruchu sexuální preference (parafilií) F65.5 sadomasochismus. Vycházela jsem z předpokladu, že tyto preference by mohly být odvozeny od behaviorální strategie, která umožňuje jedinci dosáhnout vyššího reprodukčního úspěchu (viz Jozifkova E. a Konvicka M., 2009) Reprodukční úspěch byl přitom měřen klasickým způsobem používaným napříč druhy, a to podle počtu potomků.

Ochota akceptovat konsenzuální sadomasochistický sex jako alternativní sexuální chování obdobně, jako je akceptována homosexualita, vychází z předpokladu, že samotná akceptace tohoto chování povede spíše ke snížení počtu sexuálně motivovaných trestných činů a nikoliv k jejich nárůstu, neboť osoby získají možnost realizovat své chování společensky přijatelnou cestou. Na druhé straně mohou být tyto projevy chování považovány za něco, co je třeba stíhat v samém zárodku, aby nebylo akceptováno násilí. Obdobně problematické postavení má obecně existence sexuálně explicitních materiálů. S dostupností sexuálně explicitních materiálů je spojován pokles sexuálně motivovaných trestných činů díky možnosti realizovat své chování společensky přijatelnou cestou. Pornografické materiály podle těchto poznatků mohou být náhradou za nesouhlasící osoby v situaci, kdy dotyčný nenalezne souhlasící osoby nebo subjekt jeho zájmu nemůže dát souhlas. Ve třetí studii jsme se spoluautory ověřovali, zda se tento efekt, tedy pokles sexuálně motivovaných trestných činů v souvislosti s dostupností sexuálně explicitních materiálů, projevil i u české populace. Je pravděpodobně málo zemí, kde lze mezi téměř naprostou absencí a téměř absolutní dostupností pornografie najít tak krátký časový úsek jako v České republice před a po revoluci v roce 1989.

Zjištění takto získaná pak lze aplikovat i na přístup k dalším formám sexuálního chování, jako na například sadomasochistický sex. (Jednotlivé země používající ICD10 se liší v přístupu k tomuto chování, Norsko, Dánsko, Švédsko a Finsko tuto diagnózu zrušily, neboť naprostá většina osob toto chování praktikuje dobrovolně, se souhlasem partnera, a řazení mezi diagnózy tuto populaci vystavovalo obdobným negativním vlivům, jakým musely donedávna čelit osoby s homosexuální preferencí (Jozifkova E., 2011; Revise F65, 2010c; Revise F65, 2011)).

Ve třetí studii jsem se na základě etologického pojetí (pozorování a sledování projevů chování, vyhledávání markrů) snažila uspořádat poznatky o osobách preferujících sadomasochistický sex tak, aby specialisté pečující o tyto osoby měli základní informace o této problematice, mohli snáze odlišit konsenzuální sex od násilí, a byli si vědomi rizik, se kterými se tyto osoby střetávají v partnerských vztazích a v komunitách.

Stanovení hypotézy pro cíl 1

Ačkoliv je existence hierarchie mezi samcem a samicí u párů sociálně žijících zvířat dobře známým faktem, existence hierarchie mezi partnery u člověka je často opomíjena. Zatímco se mnoho prací z oblasti reprodukce člověka zaměřilo na hierarchické postavení jedince ve společnosti (sociální hierarchie) (Hopcroft R. L., 2006; Klindworth H. a Volland E., 1995; Mealey L. a Mackey W., 1990), málo je známo o vlivu hierarchického postavení v rámci páru (hierarchie v páru) na reprodukci člověka, a o roli sexuálního vzrušení partnerem výše nebo níže stojícím (hierarchie při sexu).

Nejprve jsme se zaměřili na výhody a nevýhody reprodukce s partnerem, který stojí výše nebo níže v sociální hierarchii. Předpokládáme, že hierarchické postavení jedince v páru souvisí s jeho postavením v sociální hierarchii. Pokud jedinec níže postavený v sociální hierarchii vytvoří pár s jedincem výše postaveným, níže postavený jedinec zvýší reprodukční úspěch svých potomků, neboť získal od výše postaveného jedince „dobré geny“ (Gangestad S. W. et al., 2004; Simmons L. W. et al., 2004) a také zdroje, které výše postavený jedinec poskytuje (Llaurens V. et al., 2009; Vanpe C. et al., 2009). Co však je důležité, vytvořit pár s výše postaveným jedincem opačného pohlaví je výhodné jak pro níže stojící ženu, tak i pro níže postaveného muže. Na druhou stranu, preference pro níže stojícího jedince opačného pohlaví je z hlediska tohoto ověřeného přístupu, možno vztahovat jen na výše postavené samce v polygynních párovacích systémech.

Za předpokladu, že polygynní samci maximalizují svůj reprodukční úspěch pomocí páření s mnoha partnery, měli by se pářit s tolika samicemi, s kolika je to možné, včetně těch níže postavených. Co však nedokáže tento zavedený standartní náhled vysvětlit, je preference níže postaveného muže výše postavenými ženami.

Ve studii zkoumající běžnou populaci 20,5 % žen a 36,6 % mužů preferovalo dominantního partnera, a 13,8 % mužů a 19,8 % preferovalo submisivního partnera (Jozifkova E. a Flegr J., 2006).

Ženy, které preferují submisivního partnera, riskují jak z hlediska evolučního, tak z hlediska kulturního. Z evolučního hlediska riskují, že jejich potomci částečně zdědí předpokládanou nižší fitness níže stojícího muže. Z kulturního hlediska riskují, že pokud bude postavení otce částečně přeneseno na potomky, děti získají nižší status svých otců.

Není lehké najít savce jako modelový organismus pro upřednostňování níže postavených samců při reprodukci. Jedním příkladem by mohl být jelen evropský *Cervus elaphus*. U toho druhu samice, které se spárovaly s níže postaveným samcem, zplodily kolouchy, kteří byli po narození těžší, a rodilo se jim více synů, než kolik se rodilo samicím, které počaly mládě s nejvýše postaveným samcem (Bartos, Kotrba, Svecova, Dusek, Bartosova, and Kott, 2008). Synové zdědili pravděpodobně kvalitnější geny matek, které si vybraly partnera podle jiných kvalit než těch spojených s hierarchickým postavením.

Pohlaví potomků je v tomto ohledu klíčové. U polygynních savců mohou velmi kvalitní samci (tj. ti, kteří jsou schopní dosáhnout vyššího postavení) mít výrazně více potomků než velmi kvalitní samice, protože plodnost samice po dobu života je omezena graviditou a laktací (tedy vyššími energetickými náklady na mládě, pozn. autora) (Trivers R. L. a Willard D. E., 1973). Pokud bychom podobnou strategii aplikovali na člověka – tj. výše postavené ženy by byly vybírány muži na základě jiných kvalit než níže postavené ženy – výše postavené ženy by měly počít syna s větší pravděpodobností než níže postavené ženy. Nicméně podstatná část lidské populace žije v (sériové) monogamii (Dupanloup I. et al., 2003; Maddern P., 2007), kdy energii do potomka investují oba rodiče.

U hraboše preriového *Microtus ochrogaster*, oblíbeného modelu monogamie u savců a pro vazbu mezi partnery u člověka, někteří jedinci tvořili monogamní páry, zatímco ostatní nikoliv (Ophir A. G. et al., 2008). Spárování jedinci měli vyšší reprodukční úspěch, než jedinci žijící „single“ (Ophir A. G. et al., 2008). Soužití se samicí, a péče o mláďata, si vyžádala ze strany samců náklady, které bylo možné ověřit podle významné ztráty podkožního tuku (v tříšlech) (Campbell J. C. et al., 2009).

U sociálně žijícího hraboše pospolitého *Microtus socialis guentheri* samci nutili samice zůstat v hnízdě u mláďat (Libhaber N. a Eilam D., 2002). S vyšší kooperací páru vzrůstal u monogamních párů reprodukční úspěch (Saraux C. et al., 2011; Schuett W. et al., 2011; St-Pierre A. et al., 2009).

Přestože oba jedinci v páru mají společný cíl, konkurence mezi jedinci nebo konkurence na úrovni genů nemizí (Manning A. a Dawkins M. S., 2009). Střet zájmů se se tedy může objevit i u jedinců v páru. Pokud jsou oba jedinci postaveni na stejné hierarchické úrovni, mohou i drobné konflikty eskalovat kvůli sociálnímu soupeření (pro více viz ((Dunbar N. E. a Abra G., 2010; Haas A. a Gregory S. W., 2005)). Na druhou stranu hierarchický rozdíl může snížit frekvenci a intenzitu konfliktů.

Můžeme tedy předpokládat, že hierarchie sama o sobě usnadňuje kooperaci. Pokud je tomu tak, existence hierarchického rozdílu mezi partnery v páru by měla zvyšovat počet potomků, nezávisle na tom, které pohlaví zaujímá vyšší postavení. Pokud bychom obdobnou situaci (dále „strategie

hraboš“) aplikovali na člověka rozumného, jak níže postavená žena, tak výše postavená žena by v takovém páru mohla investovat více energie do reprodukce ve srovnání s ženami z párů bez hierarchie.

Pokud přemýšlíme o hierarchickém uspořádání v páru, můžeme tedy odvodit dvě předpovědi, které lze otestovat. Pokud by se jednalo o strategii „jelen“, ženy v páru s podřízeným mužem by měly více synů, než ženy v páru s nadřazeným mužem. Pokud by šlo o strategii „hraboš“, páry s výše postaveným mužem či výše postavenou ženou by měly více potomků než páry s mužem a ženou na stejné hierarchické úrovni.

Pokud kooperace mezi výše a níže postaveným partnerem představuje úspěšnou strategii, jedince preferující hierarchický rozdíl mezi partnery v páru by měl sexuálně vzrušovat níže nebo výše postavený partner, protože preference pro sexuální vzrušení hierarchickým rozdílem usnadňuje spárování s vhodným partnerem.

V této studii jsme analyzovali možný vztah mezi sexuálním vzrušením hierarchickým rozdílem (hierarchie při sexu), hierarchickým rozdílem v partnerském vztahu (hierarchie v páru) a počtem a pohlavím potomků (sex ratio), pomocí dotazníkové studie, kdy respondenty byli mladí dospělí.

Dokázali jsme, že sexuální vzrušení hierarchickým rozdílem je spojeno s očekávaným předpokládaným hierarchickým rozdílem v budoucím vztahu, a to nezávisle na pohlaví jedince. A že potomci párů s hierarchickým rozdílem mezi partnery skutečně měli více sourozenců (přesněji, synové těchto párů uváděli vyšší počet sourozenců a dcery těchto párů s vyšší pravděpodobností jako sourozence bratra, pozn. autora). Dále jsme hledali znaky toho, že by tato preference měla dědičnou složku.

Stanovení hypotézy pro cíl 2

Jednou z nejvíce sporných oblastí vyjadřování a svobody projevu je prezentování materiálů vztahujících se k sexu. Různé frakce v mnoha společnostech vznášejí odlišné připomínky. Někteří jsou proti jakémukoliv grafickému nebo popisnému vylíčení či dokonce i proti pouhé diskusi o tématech vzdáleně se vztahujících k sexu. Jiní touží po konci i těch nejmenších omezení takových projevů. Lidé se samozřejmě velmi liší v tom, co považují za pornografii, někteří dokonce jako pornografii vnímají populární časopisy typu Playboy (Asiaone, 2008).

Osoby s extrémními názory v debatách argumentují tím, že pornografie je katalyzátor podporující sexuálně motivované trestné činy a především znásilnění. Takové osoby mají svoji vlastní rozšířenou definici pornografie. Mezi přední vyjádření proti pornografii patří práce Dworkinové (Dworkin A. a Heiferman M., 1981) a MacKinnonové a Dworkinové (Dworkin A. a MacKinnon C. A., 1988). Tyto ženy jsou natolik přesvědčené o negativním vlivu pornografie, že se domnívají, že by

měla být omezena dostupnost takových materiálů a že by měly být ilegální. Na druhou stranu, existuje hodně žen, které jsou nakloněny existenci sexuálně explicitních materiálů (SEM), nebo které jsou proti jejich cenzuře (McElroy W., 1997; Newitz A., 2002; Strossen N., 1995; Tiefer L., 1995).

Argumentem zastánců pornografie a oponentů cenzury je tvrzení, že pornografie je projevem fantasmie, který poskytuje potěšení (Christensen F. M., 1990), že jsou médii, které může zastavit sexuální aktivitu (Wolf N., 2003) a že pornografické materiály mohou dokonce posloužit v kladném smyslu jako náhradní aktivita místo sexuálního napadení (D'Amato A., 2006; Goldstein M. et al., 1971).

Ve snaze o poznání tohoto jevu vědci často vystavují subjekty - obvykle univerzitní studenty - sexuálně explicitním materiálům a potom pomocí ankety a dotazování typu tužka a papír hodnotí odpovědi na otázky, nahlížené jako kdyby odrážely skutečné chování respondentů (Donnerstein E. et al., 1987). S plodnější metodou začal dánský vědec Kutchinsky. Tato metoda umožnila vyhodnotit, co se aktuálně děje v těch zemích, které přešly od striktního zákazu SEM materiálů do situace, kdy tyto materiály byly legalizovány. Pomocí dat z různých vládních zdrojů Kutchinsky (1991) srovnal relevantní vzrůst dostupnosti SEM následující po liberalizaci proti-pornografických zákonů v Dánsku, Švédsku, Západním Německu a USA s daty o sexuálně motivovaných trestných činech nahlášených před a po liberalizaci. Výsledky ukázaly, že ve sledovaných zemích míra výskytu znásilnění, sexuálního útoku, a ostatních sexuálně motivovaných trestných činů po okamžité dostupnosti erotických materiálů všech druhů klesla nebo zůstala v zásadě stejná. V žádné zemi počet žádných sexuálně motivovaných trestných činů nevzrostl (Kutchinsky B., 1991).

I v dalších zemích proběhl výzkum, aby bylo možno ověřit, zda by zjištění Kutchinského mohlo platit napříč rozdílnými kulturami s odlišnými tradicemi. Ve třech asijských oblastech, a to v Japonsku (Diamond M. a Uchiyama A., 1999), v Shanghai v Číně (Diamond, 1999) a v HongKongku (Ng and Ma, 2001), tedy v zemích s odlišnou historií a sociální strukturou než jakou měly dříve studované země, bylo také zjištěno podle dostupných záznamů orgánů státní správy, že zatímco množství a dostupnost pornografie vzrostly, frekvence výskytu sexuálně motivovaných trestných činů poklesla. Zjištění získaná při přehodnocení situace ve Spojených státech (Diamond, 1999) také doložila existenci takového vzorce chování, stejně jako studie v Chorvatsku (Landripet, Stulhofer, and Diamond, 2006), a Finsku (Diamond M. a Kontula O., 2010).

Proto je zajímavé ověřit tato data na zjištěních ze slovanské země, České Republiky, která má své vlastní náboženské a kulturní tradice, odlišné od předchozích analyzovaných zemí. Během komunistického režimu v letech 1948-1989 byly zákony a zvyky neobyčejně puritánské. Pornografie byla ve své podstatě naprosto zakázána. Dokonce i zobrazení nahých těl, stejně jako popis sexuálních aktivit v románech nebo časopisech téměř neexistovaly. S přechodem k demokracii v roce 1989 byl zákaz pornografie odvolán (nebyl striktně vymáhán, pozn. autora) a následovalo období schovávavosti k sexuálním tématům. V roce 1990 diametrálně vzrostla dostupnost pornografie a možnost vlastnit pornografii. Dokonce i držení dětské pornografie nebylo trestným činem.

Materiál a metodika

Cíl 1: proč některé ženy preferují submisivní muže

V západních společnostech je rovnost mezi partnery považována za znak fungujícího partnerského vztahu. Na druhou stranu lze z úhlu pohledu evoluční biologie u člověka jako u původně polygynního druhu snadno vysvětlit, proč ženy preferují dominantní muže. Záhadou však je, proč některé ženy upřednostňují submisivní muže. Dále, jak se takové preference projeví na fitness osob žijících v monogamním svazku v současné vyspělé zemi. A rovněž, zda a jak může tento jev souviset s fenoménem sexuálního vzrušení dominancí a submisivitou.

Respondenti

Respondenty bylo 340 studentů gymnázií ve věku 18 – 20 let (157 mužů, 183 žen; 18: n = 222, 19: n = 112, 20: n = 6) z hlavního města Prahy. Tento vzorek zahrnoval gymnázia, kde se studenti připravují na budoucí profese v medicíně, v technických oborech i ve vědních oborech, navštěvované převážně studenty z řad vzdělané střední třídy (přestože česká společnost vykazuje poměrně slabé třídní rozdělení). Cílová skupina reprezentovala homogenní populaci evropských mladých dospělých, kteří již získali první zkušenosti se sexem, ale ještě nepotkali své celoživotní partnery, a jejichž partnerské preference nejsou ještě ovlivněny zkušenostmi pozdějšího života dospělého člověka. Předpokládáme, že si již byli vědomi svých sexuálních preferencí, a že si dokázali představit svůj budoucí partnerský vztah. Také předpokládáme, že dokázali vyhodnotit vzájemné hierarchické postavení svých rodičů ve vztahu.

Studenti byli požádáni o dobrovolnou účast ve výzkumu chování člověka, a byli informováni o tom, že mohou kdykoliv tuto spolupráci ukončit. V případě, že nechtějí na některou otázku odpovědět, byli požádáni raději tuto otázku vynechat, než uvést nepravdivou informaci. Studenti podepsali informovaný souhlas. Data byla sbírána anonymně. Získávání respondentů a nakládání s daty bylo v souladu s českými právními opatřeními a bylo schváleno etickou komisí Přírodovědecké fakulty Karlovy university v Praze. Dotazníky byly sbírány na podzim a v zimě v letech 2004/2005.

Dotazníky

Respondenti vyplnili původní dotazník, který obsahoval otázky týkající se dominance a submisivity respondenta vůči jeho přátelům, vůči partnerovi (preferované hierarchické postavení mezi partnery v páru), sexuálního vzrušení dominancí a submisivitou (hierarchie při sexu) a vzájemné hierarchické postavení rodičů v páru (hierarchie rodičů) (**Tab. 2**). Respondenti odpovídali na stupnici

1-7. Na konec dotazníku byla přidána kontrolní otázka („Odhadněte, v procentech, jak pravdivé vaše odpovědi byly?“).

Otázky 1 a 2 se vztahovaly k sexuálním preferencím respondenta (hierarchie při sexu), otázky 3 a 4 k hierarchii mezi rodiči respondenta (hierarchie rodičů), otázky 5 až 9 k preferovanému hierarchickému postavení jedince v budoucím vztahu (preferovaná hierarchie v páru).

Co se týče hierarchie mezi rodiči, páry, kde se matka podřizovala více otci, byly označeny jako MALEDOM, pokud se otec podřizoval víc matce, jako FEMDOM. V některých krocích analýzy byly páry MALEDOM a FEMDOM sloučeny do skupiny HIERARCHIE. Pokud odpovědi na obě otázky byly 4 a 4 (střed stupnice, pozn. autora), rodiče byli označeni jako EQUAL. Páry, kde u obou rodičů byla odpověď vyšší než 4, byly označeny jako OBADOM, páry, kde u obou rodičů byla odpověď nižší než 4 (oba rodiče se vzájemně podřizovali, pozn. autora) byly označeny jako OBASUB. Pro zjištění prvků naznačujících možnou dědičnost byla stanovena proměnná Nerovnost rodičů jako absolutní hodnota rozdílu mezi otázkou 3 a otázkou 4. Dotazníky respondentů, kteří připustili, že jejich odpovědi nebyly pravdivé ve více než 25 % (n=33), byly vyloučeny ze statistického zpracování.

Statistické zpracování

Data získaná z dotazníků byla analyzována zvlášť pro ženy a zvlášť pro muže. Použit byl statistický software SPSS verze 16. S ohledem na rozdělení dat byly použity neparametrické metody.

Rozdíl v celkovém počtu potomků a v počtu synů mezi jednotlivými typy rodičovských párů jsme testovali pomocí Kruskal-Wallisova testu, a jednotlivé typy párů jsme pak porovnávali pomocí Mann-Whitneyho U-testu. Použili jsme Spearmanův korelační test pro vyhodnocení možné korelace mezi hierarchií v sexu a hierarchií v budoucím vztahu a tím pádem ověření existence reprodukční strategie a pro zjištění možné korelace mezi preferencí *hierarchie při sexu*, *hierarchie rodičů*, a *preferovanou hierarchií v páru*.

Cíl 2: tolerance k SEM a sexuálně motivované trestné činy

Pornografie zůstává kontroverzní záležitostí. Zatímco jedni prohlašují, že je pornografie je pro společnost škodlivá, jiní ji obhajují s tím, že mnohým přináší potěšení a že je znakem svobody projevu. Zdá se, že s příchodem internetu souvisejícím s okamžitou dostupností sexuálně explicitních materiálů se stala otázka vlivu pornografie obzvlášť závažnou. Sledovali jsme posun v oblasti trestných činů spojených se sexem v souvislosti se změnou zákona v České republice. Tento zákon umožnil společnosti, pro kterou byla pornografie dříve zcela zakázána, přístup k sexuálně explicitním materiálům.

Respondenti

Československo bylo suverénním federálním státem zformovaným v roce 1918 a sestávajícím ze dvou oddělených států. Federace se 1. ledna 1993 rozdělila nenásilným způsobem na Českou republiku a Slovensko. Před rozdělením byla všechna policejní a justiční data vedena a vyhodnocována samostatně pro každý stát. V této studii byla použita jen data z období před a po rozdělení příslušející k České republice.

Časové období zpracovávané v této studii v podstatě začalo v polovině 70 let před patnácti lety, kdy byly zakázány různé materiály vztahující se k sexu, dokonce i takové záležitosti jako časopis Playboy. S koncem komunismu a nástupem demokracie k moci v listopadu a prosinci roku 1989 byla aplikace zákona vztahujícího se k šíření a dostupnosti pornografie značně zmírněná, takže dokonce ani držení dětské pornografie nebylo ilegální. Toto období zahrnuje 18 let významných sociopolitických změn, čítajících českou a slovenskou Sametovou revoluci, první svobodné volby, ustavení demokratické vlády, která nahradila tu komunistickou (1990), a mírové oddělení od Slovenska. Sledované období končí daty z roku 2007.

V České republice jsou zákony vztahující se k pornografii poněkud vágní. Český trestní zákoník (zákon č. 140/1961, ve znění pozdějších předpisů) ponechává přesné definování těchto právních pojmů na precedenčním právu a na právní vědě (na jurisprudenci, pozn. autora). Následkem toho jasně nedefinuje pornografické dílo. V souladu s českou právní praxí může být pornografickým dílem jakýkoliv produkt, který přímo nebo pomocí technických prostředků (například pomocí filmu, videa, internetu) ovlivňuje a stimuluje sexuální instinkt velmi silným a obtěžujícím způsobem. V podstatě jakýkoliv „materiál ohrožující morálku“ může být považován za příliš sexuálně názorný a být předmětem trestního postihu.

Paragraf 205 českého trestního zákoníku je nejdůležitější nařízení uplatnitelné vůči distribuci pornografie. Základ pro tento zákon existuje od roku 1961. V praxi zákon v podstatě zakazuje produkování, šíření, obchodování nebo prodej materiálů vztahujících se k sexu v jakékoliv formě, která by mohla být považována za škodlivou pro společnost. Během komunistického režimu byl tento zákon velmi všeobecně vykládán. Policie a soud mohla dokonce posoudit obrázky zobrazující nahotu jako škodlivé pro společnost a uložit trest. Kritéria pro určování nezákonnosti materiálů nebyla konkrétně stanovena. Posouzení, zda má materiál vlastnosti, které jsou či nejsou přijatelné, bylo na rozhodnutí sexuologů a psychologů stanovených soudcem k posouzení záležitosti.

V současné době je obdobně jako v minulosti mimořádná pozornost věnována námětům zahrnujícím sex s dětmi nebo zvířaty, a těm nějakým způsobem souvisejícím s chováním „ponižujícím lidskou důstojnost“. Tresty mohou být v rozsahu od zabavení materiálů a pokuty po uvěznění na dobu 2-5 let. Sexuálně motivované trestné činy jako znásilnění, pokus o znásilnění, sexuální útok, a sexuální zneužití dítěte jsou nahlíženy jako závažné trestné činy. Sexuálně motivované trestné činy, jako voyerismus a odhalování se na veřejnosti, jsou hodnoceny jako méně závažné trestné činy.

Ministerstvo vnitra sbíralo data o všech těchto typech sexuálního chování zvlášť. Před rokem 2000 byla za znásilnění nebo pokus o znásilnění považována jen sexuální interakce, která zahrnovala

heterosexuální genito-genitální pohlavní styk. Od roku 2000 bylo možné stíhat s tou samou tvrdostí ostatní případy sexuálního násilí, které mohly například zahrnovat násilný nebo vynucený homosexuální, anální nebo orální sexuální styk. To tedy zvýšilo rozsah sexuálně motivovaných trestných činů a prostor pro nahlášení vyššího počtu trestných činů.

V říjnu 2007 vstoupil v platnost nový zákon zakazující držení dětské pornografie (§ 205a, Hlava V., Český trestní zákoník). V souladu s tímto zákonem osoba, která má v držení filmový, fotografický, elektronický, počítačový či jakýkoliv jiný typ nosiče zobrazující dítě podílející se na jakékoliv pornografické aktivitě může být uvězněna až na dva roky.

Způsob vyhodnocení

Použité údaje o nahlášených trestných činech byly získány ze zdrojů (z ročenek, pozn. autora) ministerstva vnitra. Tato data umožnila podrobnou analýzu všech porušení zákona vztahujících se k sexu. Srovnávali jsme období striktního zákazu pornografických materiálů (před rokem 1989) a následujícího období uvolnění (do roku 2007). V podstatě nám to umožnilo srovnat 15-17letý časový úsek, během kterého byla jakákoliv pornografie ilegální, a 18leté období, kdy byla pornografie volně dostupná. Toto období po změně samozřejmě zahrnuje i období, kdy je pornografie okamžitě dostupná prostřednictvím internetu. Přesné a dokonalé údaje o množství různých typů SEM během sledovaného období nebyly k dispozici.

Během komunistického režimu nebyla legálně k dispozici prakticky žádná pornografie a policie na to důrazně dohlížela. S přechodem k demokracii začaly být snadno vyráběny všechny druhy pornografie. Jeden ukazatel dostupnosti publikované pornografie pro časové období po roce 1989, který mohl být prozkoumán, byl získán od společnosti PK 62, což byli vydavatelé SEM, kteří obsadili většinu trhu od začátku své činnosti v roce 1990 až do současnosti (psáno v roce 2009, pozn. autora). V záznamech společnosti podle pana Pavla Kvoriaka, ředitele PK 62 (osobní komunikace, 19. listopad 2009), je vidět stálý a rychlý růst počtu vytištěných exemplářů pornografických časopisů prodaných v Československu a potom v České republice a na Slovenku dohromady.

Počet výtisků překročil v roce 1995 4 miliony. Po rozdělení Československa v roce 1993 prodej v České republice samotné činil 80 - 90 % celkového prodeje PK 62. Jejich hlavní konkurent MP Media prodával 30 - 40 % množství prodaného PK 62. Po roce 2000 začaly být oblíbené a dostupné CD disky s pornografií. Dalším indikátorem dostupnosti pornografie by mohla být kontinuálně se zvyšující dostupnost internetu. V roce 2001 mělo připojení k internetu méně než 5,8 % domácností, v roce 2007 už to bylo 29,9 % (Český statistický úřad) Můžeme tedy bezpečně předpokládat, jakkoliv to bylo propočítáno, že formy a množství veřejně dostupných SEM vztahujících se k sexu výrazně vrostlo po nástupu demokracie. Jako srovnávací ukazatele sociálních změn a pro porovnání jsme rovněž vyhodnotili množství vražd, napadení a počet loupeží nahlášených v příslušných časových intervalech, které jsme sledovali. Co je důležité, vraždy a napadení byly policií

České republiky děleny na ty, které se vztahovaly k sexu (například spojené se znásilněním) a na ty nevztahující se k sexu (například spojené s loupežím).

Cíl 3: problémy související s BDSM: násilí, láska, vztahy, komunity

Sadomasochistický sex prováděný se souhlasem partnerů začíná být akceptován jako alternativní sexuální chování. Řada aspektů sexuálního chování typu BDSM a partnerských vztahů osob takto zaměřených je dobře známa v tzv. BDSM komunitách (skupiny osob praktikujících BDSM sex), ale nebývají uváděny v odborných zdrojích. Přitom by komunity neměly zůstat jediným zdrojem informací. Navíc mohou specialisté v pomocných profesích potřebovat rychlý a přehledný zdroj informací, podle kterých by se mohli orientovat. Ve snaze doplnit tento deficit jsem se pokusila uspořádat načtené poznatky a pozorování do jednoduchého textu.

Sledovala jsem internetové diskuse od roku 2001, kdy jsem začala hledat ultimátní příčinu tohoto chování. Na rozdíl od Newmahrové (Newmahr S., 2010b) jsem se setkání aktivně neúčastnila. Moje zjištění vycházela ze čtení a naslouchání problémům, zkušenostem a životním příběhům BDSMerů především v kyberprostoru. (Chaty na webových stránkách www.mageo.cz, www.xchat.cz, www.nyx.cz, www.lopuch.cz. Osobní stránky a stránky klubů: www.zlazelina.sk, www.BDSM.cz, www.Ds-life.cz, www.darkclub.cz, www.slunecnitvrz.eu). Tímto způsobem bylo pozorováno přibližně 200 osob, Čechů a Slováků.

Výsledky

Cíl 1: proč některé ženy preferují submisivní muže

Respondenti a respondentky se nelišili v nahlášených typech rodičovských párů ($\chi^2 = 2,8$; $df = 4$; $p < 0,59$). Ani nenahlašovali častěji FEMDOM a MALEDOM páry rodičů ($\chi^2 = 1,1$; $df = 1$,

$p < 0,30$). Počet párů rodičů, kde byl mezi partnery hierarchický rozdíl, byl vyšší než počet párů s rodiči, kdy u obou respondentů a respondentky uvedli střední hodnotu (EQUAL) (**Tab. 3**). Jen málo párů rodičů obsahovalo dva navzájem se podřizující partnery, proto nebyly tyto páry zahrnuty do analýzy.

U obou pohlaví sexuální vzrušení podřízeným partnerem korelovalo se sexuální vzrušením výše postaveným partnerem (**Tab. 4**). Respondenti obou pohlaví, které sexuálně vzrušoval níže a/nebo výše postavený partner očekávali, že v budoucím vztahu bude jeden z partnerů podřízen druhému (otázka 5, **Tab. 2, Tab. 4**). Potomci rodičovských párů typu MALEDOM a FEMDOM se nelišili v počtu sourozenců a počtu bratrů (**Obr. 2, Tab. 5, Tab 6**).

Naproti tomu potomci párů rodičů, kde byl mezi partnery hierarchický rozdíl (HIERARCHIE), (tj. MELADOM + FEMDOM, poznámka autora) měli více sourozenců, pokud se jednalo o syny, a více bratrů, pokud se jednalo o dcery (**Obr. 2, Tab. 5, Tab 6**). Přesněji, synové rodičů, mezi kterými byl hierarchický rozdíl, měli více sourozenců než synové rodičů, kteří vůči sobě byli v hierarchii na středu (EQUAL, podřizovali se půl napůl, pozn. autora), anebo byli oba dominantní (OBADOM, nikdo se nepodřizoval nikomu). Dcery párů typu HIERARCHIE měly více bratrů než dcery párů typu OBADOM.

Co se týče možné dědičnosti, dcery párů typu HIERARCHIE více sexuálně vzrušoval dominantní partner než dcery párů typu OBADOM (**Tab. 5, Tab. 6**). Závěrem, otázky, které se vázaly k hierarchii v budoucím vztahu mezi partnery (otázky 6-9, **Tab. 2, Tab. 4**) korelovaly těsněji s otázkami na sexuální vzrušení hierarchií (hierarchie při sexu), než s otázkami na hierarchii mezi rodiči (Spearmanovo r v rozsahu 0,219 – 0,314 a oproti tomu 0,192 – 0,203 u mužů a v rozsahu 0,155 – 0,184 a oproti tomu bez korelace u žen).

Tab. 2: Dotazník.

Čísla použitých otázek, jejich zkratky a plné znění.

Č.	Zkratka	Otázka
1	Partner výše	Pro muže: Ve filmu nebo v knize by mne víc vzrušovala scéna, kdy se partner chová k partnerce jako rovný k rovnému ► 1 2 3 4 5 6 7 ◀ podřízeně Pro ženy: Ve filmu nebo v knize by mne víc vzrušovala scéna, kdy se partnerka chová k partnerovi jako rovný k rovnému ► 1 2 3 4 5 6 7 ◀ podřízeně
2	Partner níže	Pro muže: Ve filmu nebo v knize by mne víc vzrušovala scéna, kdy se partner chová k partnerce jako rovný k rovnému ► 1 2 3 4 5 6 7 ◀ nadřízeně Pro ženy: Ve filmu nebo v knize by mne víc vzrušovala scéna, kdy se partnerka chová k partnerovi jako rovný k rovnému ► 1 2 3 4 5 6 7 ◀ nadřízeně
3	Otec ne sub	Otec se podřizoval matce denně ► 1 2 3 4 5 6 7 ◀ nikdy
4	Matka ne sub	Matka se podřizovala otci denně ► 1 2 3 4 5 6 7 ◀ nikdy
5	Vztah	V mém budoucím vztahu si budeme rovni ► 1 2 3 4 5 6 7 ◀ se bude jeden víc podřizovat druhému
6	Já ne sub	Ve většině věcí se podřídím své budoucí partnerce rozhodně ano ► 1 2 3 4 5 6 7 ◀ rozhodně ne
7	Partner ne sub	Ve většině věcí se moje budoucí partnerka podřídí mně rozhodně ano ► 1 2 3 4 5 6 7 ◀ rozhodně ne
8	Preferovaný partner	Kdybych si měl vybrat ze dvou osob, raději bych partnerku, která by dokázala vést mě a chránit mě ► 1 2 3 4 5 6 7 ◀ obdivovat mě a sloužit mi
9	Schůzka	Když jsem s někým, s kým bych chtěl chodit, chovám se vůči němu spíš podřízeně ► 1 2 3 4 5 6 7 ◀ nadřazeně

Tab. 3: Rodiče.

Rozdělení párů rodičů podle toho, jak dotazovaní studenti gymnázií klasifikovali hierarchické uspořádání mezi svými rodiči.

Pohlaví potomků	Rodiče				
	Páry s hierarchickým rozdílem		Páry na stejné hierarchické úrovni		
	Maledom	Femdom	Equal	Obadom	Obasub
Muži	44	26	30	15	3
Ženy	55	42	42	22	2

Tab. 4: Spearmanovy korelační koeficienty.

Spearmanovy korelační koeficienty pro otázky sledující spojitost mezi sexuální preferencí, uspořádáním v budoucím vztahu, a vzájemným hierarchickým postavením rodičů dotazovaných studentů gymnázií.

Spearmanovo r		č. 1 Partner výše	č. 2 Partner níže	č. 5 Vztah	č. 6 Já ne sub	č. 7 Partner ne sub	č. 8 Preferovaný partner	č. 9 Schůzka
č. 1 Partner výše	M	1,000	0,392**	0,189*	-0,071	0,020	0,082	-0,059
	F	1,000	0,417**	0,277**	-0,059	0,103	0,059	-0,184*
č. 2 Partner níže	M	0,392**	1,000	0,215*	0,130	-0,314**	0,219*	-0,095
	F	0,417**	1,000	0,203**	0,085	-0,042	0,155*	-0,058
č. 3 Otec ne sub	M	-0,049	-0,148	-0,039	0,024	0,057	-0,192*	0,010
	F	-0,075	-0,175*	-0,069	0,019	0,023	0,024	0,023
č. 4 Matka ne sub	M	-0,015	0,099	-0,134	0,203*	0,073	0,033	-0,042
	F	-0,037	-0,002	-0,006	0,088	0,069	-0,054	0,042
Nerovnost rodičů	M	-0,004	-0,003	0,127	-0,022	0,002	0,038	0,002
	F	0,178*	-0,067	0,056	0,082	0,153	0,064	-0,075

M – muži, F – ženy

zkratky otázek viz **Tab. 2**

** $P < 0,01$ (2-tailed)

* $P < 0,05$ (2-tailed)

Tab. 5: Počet sourozenců, počet bratrů a sexuální vzrušení nerovností u potomků různých párů - porovnání.

Porovnání počtu sourozenců a počtu bratrů respondentů u rodičovských párů s odlišným hierarchickým uspořádáním mezi rodiči. Rozdíly v preferencích výše a níže postaveného partnera u párů s odlišným hierarchickým uspořádáním mezi rodiči. Pro vyhodnocení rozdílů mezi všemi kategoriemi rodičovských párů byl použit Kruskal-Wallisův test, pro srovnání dvojic párů byl použit Mann-Whitneyho U-test. Pro počet párů, průměr a směrodatnou odchylku viz **Tab. 6.**

Výsledky testů		Kruskal-Wallisův test (df =2)		Mann-Whitneyův test							
				Maledom x femdom		Hierarchie x equal		Hierarchie x obadom		Equal x obadom	
		χ^2	P	U	P	U	P	U	P	U	P
Sourozenci	M	10,13	0,006	901	0,750	811	0,026	335	0,008	190	0,273
	F	2,45	0,294	1092	0,750	1962	0,971	824,5	0,123	355	0,196
Bratři	M	2,76	0,250	569,5	0,970	865	0,112	465	0,434	675	0,663
	F	7,10	0,029	1050	0,380	1762	0,146	715	0,013	367,5	0,178
č.1 Partner výše	M	0,94	0,626	511	0,765	916	0,640	444	0,456	182,5	0,355
	F	9,00	0,011	1142,5	0,926	1687,5	0,147	589	0,004	309,5	0,094
č.2 Partner níže	M	0,13	0,938	416,5	0,095	994,5	0,841	482,5	0,74	218	0,862
	F	1,50	0,472	1039,5	0,465	1882,5	0,674	821,5	0,286	339,5	0,252

Tab. 6: Počet sourozenců, počet bratrů a sexuální vzrušení nerovností u potomků různých párů – počet párů, průměr a směrodatná odchylka.

Počet párů, průměr a směrodatná odchylka počtu sourozenců a počtu bratrů respondentů u rodičovských párů s odlišným hierarchickým uspořádáním mezi rodiči a v odpovědích ohledně preference výše a níže postaveného partnera potomků párů s odlišným hierarchickým uspořádáním mezi rodiči. Pro výsledky testů rozdílů mezi všemi kategoriemi rodičovských párů viz Tab 5.

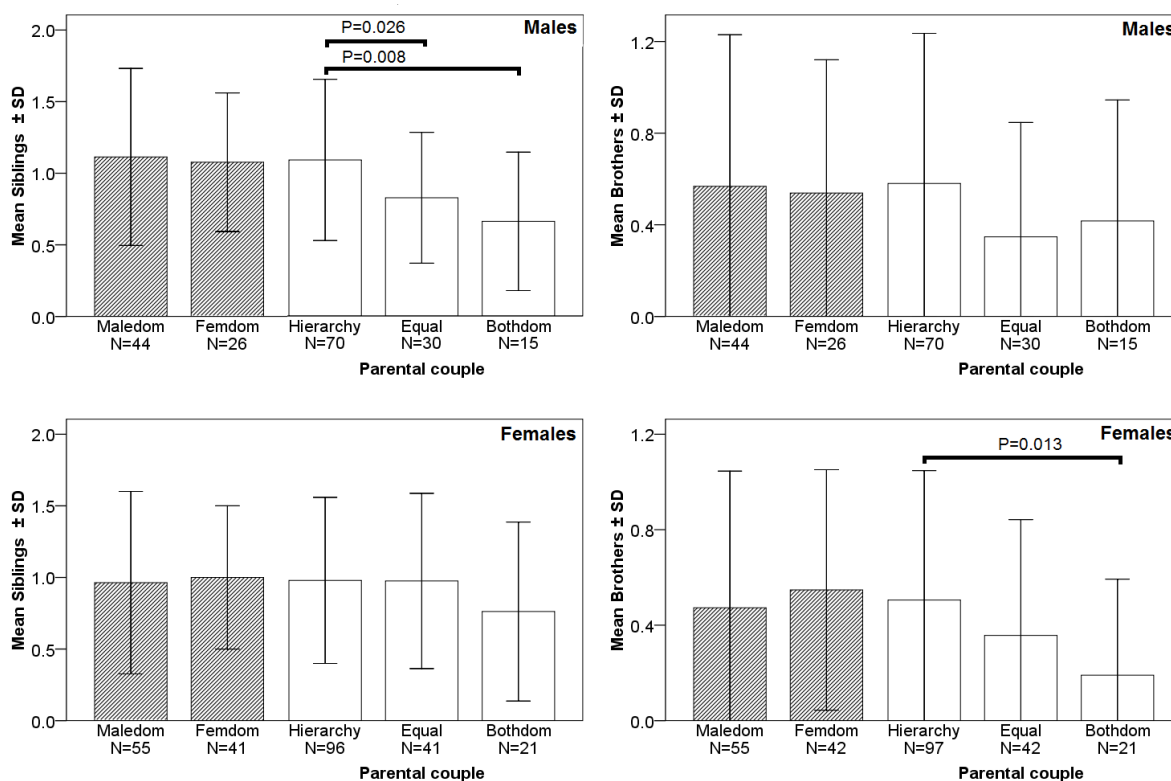
Počet, průměr, SD		Maledom		Femdom		Hierarchie		Equal		Obadom	
		N	m± SD	N	m± SD	N	m ±SD	N	m ±SD	N	m ±SD
Sourozenci	M	44	1,11 ±0,62	26	1,08 ±0,48	70	1,10 ±0,57	30	0,83 ±0,46	15	0,67 ±0,49
	F	55	0,96 ±0,64	41	1,00 ±0,50	96	0,98 ±0,58	41	0,98 ±0,61	21	0,76 ±0,62
Bratři	M	44	0,57 ±0,66	26	0,54 ±0,58	70	0,56 ±0,63	30	0,33 ±0,48	15	0,40 ±0,51
	F	55	0,47 ±0,57	42	0,55 ±0,50	97	0,51 ±0,54	42	0,36 ±0,48	21	0,19 ±0,40
č.1 Partner výše	M	41	2,27±1 ,58	26	2,08 ±1,41	67	2,19 ±1,51	29	2,38 ±1,57	15	1,93 ±1,44
	F	55	2,95±1 ,96	42	2,83 ±1,83	97	2,90 ±1,90	41	2,40 ±1,67	20	1,70 ±1,38
č.2 Partner níže	M	42	2,71 ±1,78	26	3,50 ±1,94	68	3,01 ±1,87	30	2,93 ±1,78	15	2,87 ±1,96
	F	54	2,19±1 ,36	42	2,43 ±1,59	96	2,29 ±1,46	41	2,46 ±1,63	20	2,05 ±1,67

M – muži, F – ženy.

Obr. 2: Počet sourozenců a počet bratrů.

Počet sourozenců (siblings, v levém sloupci) a počet bratrů (brothers, v pravém sloupci) studentů (males, horní řada) a studentek (females, spodní řada) gymnázií u párů rodičů s různým hierarchickým uspořádáním. Uvedeny jsou průměry a směrodatná odchylka (means \pm SD), i a stupeň signifikance u Mann-Whitney post-hoc testu. Studenti, kteří byli potomky odlišných kategorií rodičovských párů, se lišili v počtu sourozenců ($\chi^2 = 10,13$; $P = 0,006$), ale studentky se v počtu sourozenců nelišily ($\chi^2 = 2,45$; $P = 0,294$). Studentky však měly více bratrů ($\chi^2 = 7,10$; $P = 0,029$), zatímco studenti se počtem bratrů nelišili ($\chi^2 = 2,76$; $P = 0,250$) (Kruskal-Wallis test se dvěma stupni volnosti).

Maledom – páry rodičů, kdy se matka častěji podřizovala otci, Femdom – páry rodičů, kde se otec častěji podřizoval matce, Hierarchy, tj. hierarchie – páry rodičů, kde se jedne z partnerů častěji podřizoval druhému, Equal – páry, kde si byli rodiče rovni na střední úrovni dominance, Bothdom, , tj. obadom – páry rodičů, kde se nikdo nechtěl nikomu podřídít, tedy oba se chovali dominantně.

Cíl 2: tolerance k SEM a sexuálně motivované trestné činy

Nejvíce nápadné a nejvýznamnější zjištění je, že množství nahlášených případů zneužití dětí pokleslo zřetelně okamžitě poté, co byly SEM materiály legalizovány a staly se dostupnými ($t = 6,7$; $df = 32$, $p < 0,001$) (**Obr. 3**). Výskyt ohlášených případů zneužití dětí následoval původní příkrý pokles po změně vlády v roce 1989, pak výskyt vzrůstal a dosáhl vrcholu v letech 1995 a 1998 a poté opět padal v duchu klesajícího trendu, který začal s nástupem demokracie (**Obr. 3**). Od roku 1989 do přítomnosti (do roku 2007, pozn. autora) byl zaznamenán ustálený růst populace (velmi mírný růst u věkové kategorie 15-64 let, pozn. autora). Při statistickém zpracování Pearsonův korelační test ukázal, že ve sledovaném období počet mužů ve věku 15-54 v populaci narůstal, zatímco počet případů zneužití dětí v populaci klesal (Pearsonovo $r = -0,78$; $p < 0,001$).

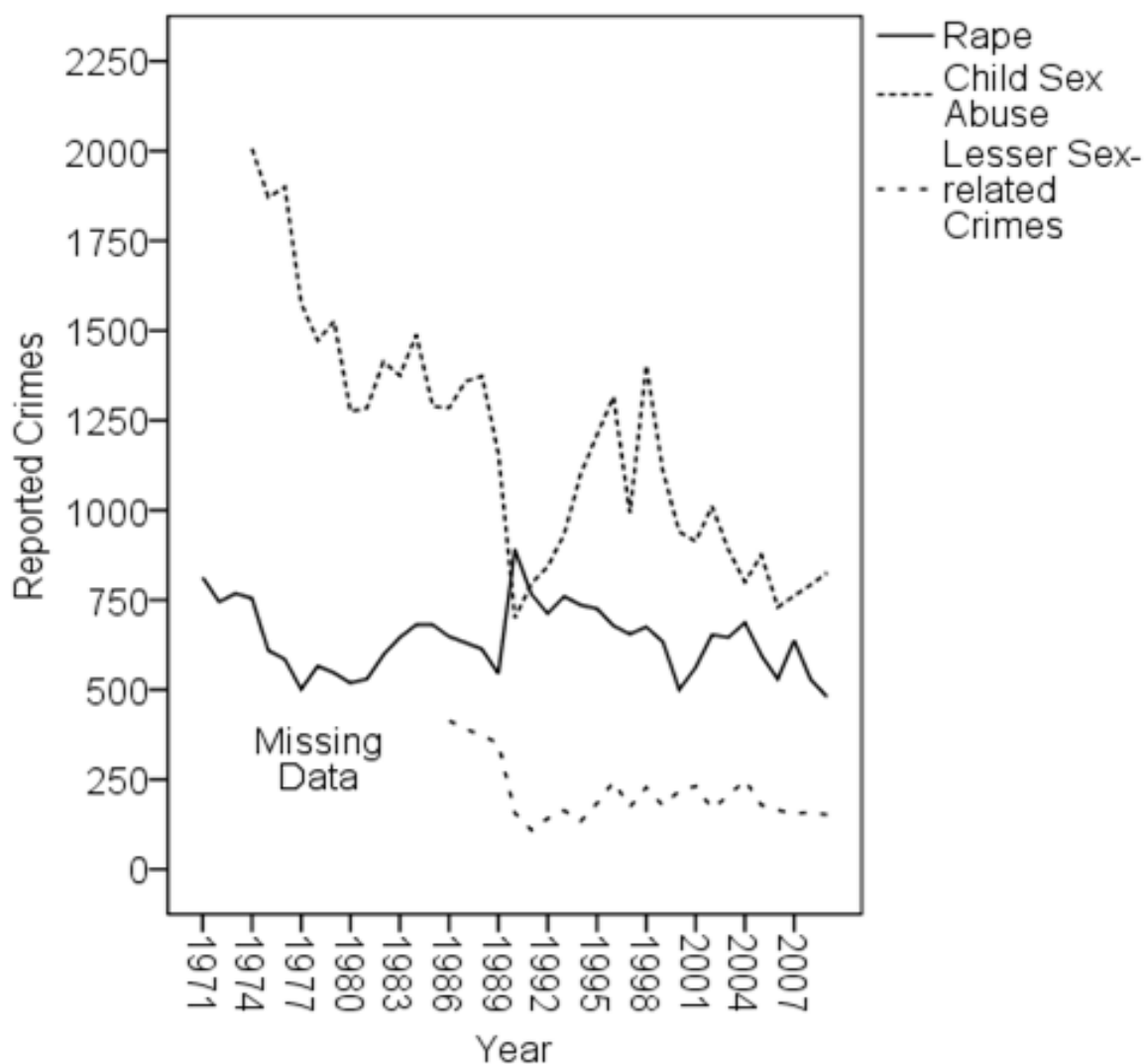
Počet nahlášených případů znásilnění stoupl krátce po změně k demokracii a dostupnosti pornografie, ale pak se vrátil na úroveň pozorovanou během období komunismu, k 500 – 700 případům ročně. Pokud vyhodnotíme celé období po roce 1989, počet nahlášených znásilnění po legalizaci SEM nevzrostl ($t = -1,3$; $df = 35$; n.s.).

Tento stav přetrval navzdory signifikantnímu nárůstu populace mužů ve věku 15-64 let z 3 225 960 v roce 1971 na 3 726 148 v roce 2007 (Pearsonovo $r = 0,98$; $p = 0,01$; $n = 37$). Statistická analýza neprokázala korelaci mezi počtem mužů v populaci a počtem nahlášených znásilnění (Pearsonovo $r = -0,06$). Počet takzvaných méně závažných sexuálně motivovaných trestných činů jako například voyerismus, odhalování se na veřejnosti atd. rovněž významně pokleslo poté, co se SEM stal legálně dostupným ($t = 9,57$; $df = 20$; $p < 0,001$) (**Obr. 3**).

Ve srovnání s výše zmiňovanými zjištěními o sexuálně motivovaných trestných činech v reakci na období demokratizace a dostupnosti pornografie je zajímavé, že počet trestných činů vraždy, útoku a loupeže ve společnosti v období po revoluci významně vzrostl. Strmě vzrostl počet vražd spojených s loupeží nebo jinými nesexuálními motivy ($t = -6,8$; $df = 20$; $p < 0,001$) (**Obr. 4**). Počet sexuálně motivovaných vražd, který byl obecně stále nízký, nevzrostl ($t = -0,3$; $df = 23$; $p = 0,77$) (**Obr. 4**). Počet sexuálně motivovaných nahlášených trestných činů oproti období před revolucí v období po revoluci výrazně poklesl ($t = 5,3$; $df = 32$; $p < 0,001$), zatímco počet nahlášených nesexuálně motivovaných trestných činů (podobné povahy, útoku „na tělo“, pozn. autora) výrazně vzrostl ($t = -19,72$; $df = 35$; $p < 0,001$) (**Obr. 5**).

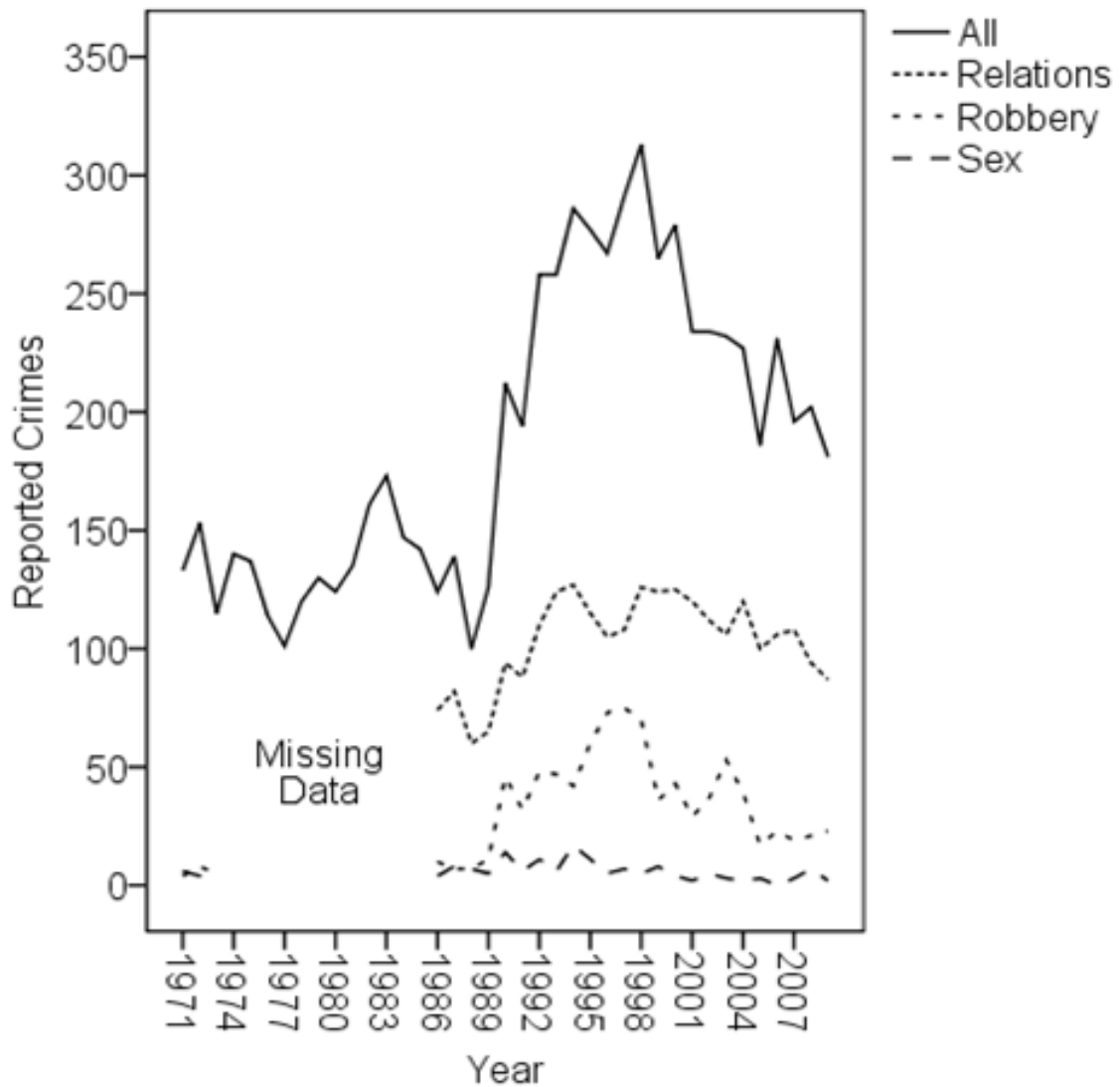
Obr. 3. Znásilnění, zneužití dětí a méně závažných sexuálně motivované trestné činy.

Počet nahlášených případů znásilnění, zneužití dětí a méně závažných sexuálně motivovaných trestných činů (například odhalování na veřejnosti), které byly nahlášený v roce 1971-2009. Data o méně závažných sexuálně motivovaných trestných činech nebyla k dispozici před rokem 1986. Data o zneužití dětí pro roky 1971–1973 nebyla k dispozici. Osa x zobrazuje roky, osa y počet sexuálně motivovaných trestných činů, plná čára počet znásilnění, přerušovaná čára s malými mezerami mezi čárkami počet zneužití dětí, přerušovaná čára s velkými mezerami mezi čárkami počet méně závažných sexuálně motivovaných trestných činů.

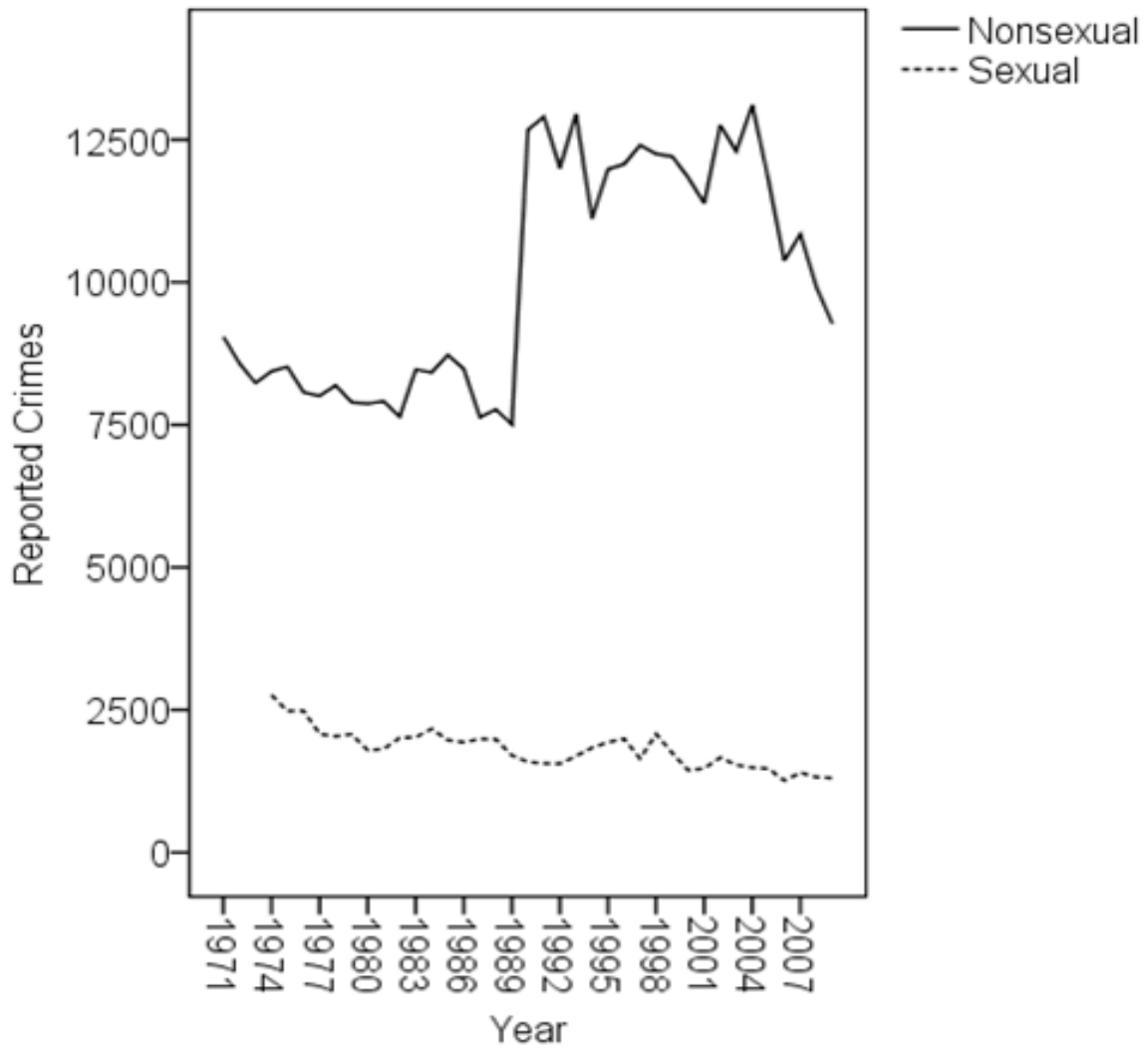
Obr. 4: Vraždy.

Počet nahlášených případů sexuálně motivovaných vražd, loupežných vražd a vražd motivovaných jinak než sexuálně (tj. motivovaných meziosobními vztahy, ale nikoliv sexuálně) v letech 1971–2009. Data pro časové období 1971/1974–1985 nebyla k dispozici. Plná čára zobrazuje všechny vraždy, přerušovaná s krátkými čárkami a krátkými mezerami mezi nimi vraždy motivované meziosobními vztahy, přerušovaná s krátkými čárkami a dlouhými mezerami mezi nimi loupežné vraždy a přerušovaná s dlouhými čárkami sexuálně motivované vraždy.

Obr. 5: Sexuálně a jinak než sexuálně motivové trestné činy.

Počet sexuálně motivovaných trestných činů (znásilnění (týká se dospělé osoby, pozn. autora) a zneužití (týká se dítěte, poznámka autora)) a trestných činů motivovaných jinak než sexuálně (úmyslné ublížení na zdraví a loupež) v letech 1971–2009. Počet trestných činů motivovaných jinak než sexuálně je zobrazen plnou čarou, počet sexuálně motivovaných trestných činů čarou přerušovanou.

Cíl 3: problémy související s BDSM: násilí, láska, vztahy, komunity

Problémy, které budou dále rozepsány v diskusi, se v době sledování vyskytovaly nejméně třikrát u různých osob, s výjimkou změn chování daných pravděpodobně přetrvávajícími změnami hladin hormonů po BDSM interakci, které se vyskytly často u submisivních osob, ale jen v jednom případě u osoby dominantní). Výsledky jsou uvedeny přímo v souvislostech v kapitole *Problémy související s BDSM*

Cíl 1: proč některé ženy preferují submisivní muže

Zjistili jsme, že potomci rodičů s hierarchickou nerovností mezi rodiči v páru měli více sourozenců a více bratrů než potomci párů, kde si byli rodiče rovni (podřizovali se navzájem na střední úrovni, pozn. autora), a kde byli oba rodiče dominantní. Taková známka zvýšeného reprodukčního úspěchu u párů s hierarchickým rozdílem mezi partnery se vyskytovala nezávisle na pohlaví výše postaveného jedince, tj. dokonce i u párů, kde se muž podřizoval ženě. S touto skutečností kontrastuje zjištění, že páry s oběma jedinci na té samé úrovni vykazovaly nižší reprodukční úspěch a páry jedinců, kteří se sobě navzájem velmi podřizovali (na stejném stupni) se vyskytovaly zřídka. Sexuální vzrušení hierarchickým rozdílem (hierarchie v sexu) korelovalo s preferencí pro hierarchický rozdíl v předpokládaném budoucím vztahu mezi partnery, a tyto korelace byly těsnější než korelace mezi preferencí pro hierarchický rozdíl v předpokládaném budoucím vztahu a hierarchickým rozdílem ve vztahu mezi jejich rodiči. Poslední fascinující zjištění se vztahuje pouze na respondentky. Dcery párů, kde mezi rodiči existoval hierarchický rozdíl, uváděly, že je sexuálně vzrušují dominantní muži.

Zde je důležité uvést, že tyto vzorce byly nalezeny u současné populace, ve které je široce rozšířeno užívání antikoncepce a počet potomků v rodinách byl vědomě snižován na přibližně dvě děti v rodině. Můžeme předpokládat, že rozdíly v reprodukčním úspěchu párů by mohly být výrazně větší v populacích, které nepraktikují plánované rodičovství.

Na základě výsledků můžeme odmítnout hypotézu „jelen“, kdy páry s výše postavenou ženou měly mít více synů. Ve skutečnosti se páry, kde žena dominovala muži, nelišily v počtu synů od párů, kde muž dominoval ženě. Toto zjištění naopak podporuje hypotézu „hraboš“, podle které vytvoření hierarchie usnadňuje kooperaci, bez ohledu na to, jakého pohlaví je osoba, která v páru dominuje.

Co je významné, reprodukční úspěch párů s hierarchickým rozdílem neplatí jen pro páry s výše postaveným mužem, jak by předpovídala většina evolučních teorií o reprodukčních systémech člověka rozumného (Fieder M. et al., 2005; Mealey L., 1985), ale také pro páry s dominantní ženou. Hladká kooperace mezi partnery v páru se jeví jako významnější faktor než pohlaví výše postaveného jedince.

Obdobný reprodukční úspěch páru dominantní muž-submisivní žena a dominantní žena-submisivní muž nasvědčují tomu, že reprodukčně úspěšná preference pro výše postaveného nebo níže postaveného partnera není vázána výlučně na jedno pohlaví. Existence takové strategie poskytuje jednoduché vysvětlení pro existenci žen, které preferují submisivní muže a existenci mužů, preferujících submisivní ženy, stejně jako existenci žen preferujících dominantní muže a mužů, preferujících dominantní ženy. Usnadnění kooperace se nabízí jako ultimativní (evoluční, pozn.

autora) vysvětlení tohoto fenoménu, založeném na reprodukční schopnosti jedinců a tudíž majícím evoluční význam.

Sexuální vzrušení hierarchickým rozdílem (hierarchie při sexu) korelovalo s preferencí pro existenci hierarchického rozdílu v předpokládaném budoucím vztahu. Takže sexuální vzrušení hierarchickým rozdílem usnadňuje spárování s vhodným partnerem. (v textu použitá formulace vzrušení rozdílem je v podstatě vzrušení za předpokladu existence hierarchického rozdílu, pozn. autora), a tím umožňuje úspěšnou reprodukční strategii uskutečnit.

Je velmi zajímavé, že úloha sexuální vzrušení hierarchickým rozdílem v rozmnožování člověka může vysvětlit často se vyskytující preferenci pro přehnané zdůrazňování hierarchického rozdílu mezi partnery během sexu ((dominance a submisivita v sexu (D/s) je podoblast nebo jedna z frakcí sadomasochistických interakcí (Hoff G., 2006; Kolmes K. et al., 2006)).

Tato preference je zřejmě široce rozšířená, vzhledem k tomu, že v takových zemích, jako jsou USA, vlastnilo 8-10 % domácností vybavení pro sadomasochistický sex (Janus S. S. a Janus C. L., 1993). Pasivní zájem o hierarchii v sexu musí být ještě rozšířenější, což je zjevné z prosperujícího průmyslu specializovaných časopisů, pornografických produktů a internetových zdrojů.

Naše zjištění podporují názor, že sexuální vzrušení hierarchickým rozdílem představuje reprodukční strategii, a že vzrušení přehnaným zdůrazňováním hierarchického rozdílu (tj. BDSM, resp. D/s frakce BDSM, pozn. autora) je jen zesíleným projevem této strategie (Jozifkova E. a Konvicka M., 2009).

Když jsme se pokoušeli najít důkazy o možné dědičnosti této strategie, zaznamenali jsme, že dcery rodičů, mezi kterými byl v sociální hierarchii rozdíl (nezávisle na tom, za výše postavenou osobou v páru byl otec nebo matka), měly sklon pociťovat sexuální vzrušení výše postaveným partnerem. Žádný takový vzorec chování nebyl nalezen u synů. V této oblasti je třeba dalšího výzkumu.

Očekávání hierarchického rozdílu v budoucím vztahu korelovalo se sexuálním vzrušením hierarchickým rozdílem těsněji než s hierarchickým rozdílem mezi rodiči. Ačkoliv korelace neznamená, že se jedná o příčinu, relativní síla dvou párů korelací přinejmenším nasvědčuje tomu, že, že očekávání v budoucím vztahu mohou obsahovat dědičnou složku spíše než pouhé následování příkladu vztahu rodičů.

Toto zjištění je v souladu se studii o osobách, které praktikovaly sadomasochistický sex. Podle těchto studií praktikující osoby nebyly oběti zneužití a byly sociálně dobře adaptované (Richters J. et al., 2008; Sandnabba N. K. et al., 2002).

Jsme si vědomi toho, že v této studii spoléháme na hodnocení vzájemného hierarchického postavení v rodičovském páru, poskytované respondenty, což může mít závažná omezení. Děti z větších rodin si mohou lépe uvědomovat své hierarchické postavení, protože zakoušejí hierarchické uspořádání, když soupeří se svými sourozenci. Jedinácci na rozdíl od nich nemusí odpovídat na

takovou otázku spolehlivě, neboť rodina, která sestává z „matky, otce a mne“, nemusí být vnímána jako jednotka s hierarchií.

Respondenti, které vzrušoval níže postavený partner, také vzrušoval níže postavený partner. Tento obtížně srozumitelný údaj o souběžném sexuálním vzrušení níže postaveným a výše postaveným partnerem se shoduje s výsledky naší předchozí studie, které se účastnili univerzitní studenti (Jozifkova E. a Konvicka M., 2009). Přestože muže více vzrušovaly níže postavené partnerky a ženy výše postavení partneři, byla mezi sexuálním vzrušením níže postaveným a výše postaveným partnerem zjevná pozitivní korelace (**Tab. 4**).

To můžeme vykládat několika způsoby. Zaprvé, respondenty mohl přitahovat partner na odlišné hierarchické úrovni, ale nebyli si přesně vědomi konkrétní preference, tedy zda by raději byli někým ovládáni nebo zda by raději někoho ovládali. Roli mohl hrát nízký věk respondentů, 42 % osob, které praktikovaly SM sex ve finských komunitách praktikujících, si nebylo vědomo svých sexuálních preferencí před 20 rokem věku (Sandnabba N. K. et al., 1999).

Nebo část respondentů mohla být sexuálně vzrušená jen hierarchickým rozdílem (tj. existencí hierarchického rozdílu bez ohledu na konkrétní postavení jedince, pozn. autora). A/nebo část respondentů může mít predispozice k oběma preferencím, nebo k podmíněné flexibilitě, umožňující jim vybrat si partnera, který je pro ně vhodný v jejich konkrétní životní situaci. Velká část osob praktikujících SM jsou tzv. switchové (switch), které přitahuje jak sadismus, tak masochismus, jak submisivita, tak dominance (Cross P. A. a Matheson K., 2006; Sandnabba N. K. et al., 1999). Korelace mezi „vzrušením výše postaveným partnerem“ a „vzrušením níže postaveným partnerem“ může odrážet tuto realitu.

Párovací systémy člověka sahají od polygynie přes monogamii po polyandrii. Co více, byla zdokumentována existence matriarchátu (Osborne L., 1998; Wen B. et al., 2004; Yang X. X. et al., 2004), jakkoliv se matriarchát u člověka rozumného vyskytuje řídce. Zjištění získaná na datech pocházejících z monogamní populace nám dovolují předpokládat, že právě spojení mezi reprodukčním úspěchem a hierarchií v páru mezi partnery umožňují plasticitu párovacích systémů člověka rozumného za rozdílných podmínek prostředí a rozdílných sociálních podmínek.

Odborníci na duševní zdraví příliš často spatřují i v mírné dominanci a submisivitě patologii. Ačkoliv veliký hierarchický rozdíl je typický pro domácí násilí (Straus M. A., 2008), mírný hierarchický rozdíl mezi partnery v páru neznamená násilí sama o sobě. Jak naše výsledky nasvědčují, může představovat důležitý mechanismus zajišťující soudržnost páru a kooperaci. Ve světle tohoto poznání jak přemrštěný tlak na rovnost partnerů v některých moderních společnostech, tak tlak na dominanci mužů a submisivitu žen v některých tradičních společnostech představuje formu útlu.

Z úhlu pohledu zaměřeného na reprodukční úspěch, je odpověď na otázku, proč některé ženy vzrušují submisivní muže, je při sledování reprodukčního úspěchu snadná. Hierarchický rozdíl ve vzájemném postavení partnerů v páru umožňuje rodičům investovat více energie do potomků pravděpodobně díky lepší kooperaci a/nebo omezení konfliktů, bez ohledu na to které pohlaví zaujímá

dominantní postavení. Zdá se, že preference pro hierarchický rozdíl je vrozená/pudová spíše než naučená, což dokládá skutečnost, že charakter sexuálního vzrušení (dominancí nebo submisivitou partnera) se spojen s předpokládanou hierarchií v budoucím vztahu. Tyto paralelní hierarchie v rámci obou pohlaví a rozmanitost sociálních a ekologických podmínek, ve kterých lidé žijí, vytváří rozmanitost reprodukčních systémů u člověka.

Cíl 2: tolerance k SEM a sexuálně motivované trestné činy

Nejzřetelnější a nejvýznamnějším zjištěním bylo, že výskyt nahlášených sexuálně motivovaných trestných činů nevzrostl s posunem od politického systému s totálním zákazem SEM a čímkoliv, co by mohlo být považováno za pornografii do roku 1989 k současnému režimu se širokou dostupností SEM prostřednictvím rozličných médií od publikací po filmy, CD a internet.

Například, což je zásadní, zneužití dětí pokračovalo v klesající tendenci, která započala z nejasných důvodů v raných 70. letech navzdory krátkodobému vzestupu k počtům jako před demokratickým obdobím. Méně závažné sexuálně motivované trestné činy rovněž poklesy signifikantně a zdá se, že dosáhly stabilního nízkého výskytu. To je zajímavé, neboť výskyt zneužití dětí a takzvaných „hands off“ (bez dotyku) sexuálně motivované trestných činů je údajně nejodolnější vůči změnám (Marshall, 2005). Souběžně se počet nahlášených znásilnění a pokusů o znásilnění po okamžitém, ale krátkém nárůstu vrátil k počtům před revolucí. To se stalo navzdory signifikantnímu vzrůstu populace mužů (a žen).

Kupodivu, přinejmenším pro čtyři roky následující po nově zavedené dostupnosti pornografie a změně vlády je jenom málo důkazů o tom, že by se postoje společnosti vůči SEM výrazně změnily. Weiss (2002) a Weiss a Zverina (2003) zkoumali názory mužů a žen ohledně přijatelnosti pornografie v letech 1993, 1998 a 2003 (Weiss P., 2002; Weiss and Zverina, 2003). Ve všech třech studiích byli muži shovívavější než ženy. Nicméně výsledky studií prokázaly, že se mezi ženami i muži sociální akceptace pornografických materiálů v zásadě nezměnila. Přibližně 50 % mužů a žen si ponechalo výhrady vůči akceptování pornografie navzdory dramatickým změnám okolností. Jediný významný rozdíl mezi pohlavími byl ten, že ve všech třech výzkumech se více mužů (přibližně 30 %) domnívalo, že by měly být SEM dostupné bez omezení, zatímco podobný názor zastávalo o polovinu méně žen. Podle výsledků z roku 2003 by pornografii zakázalo 26 % dotázaných žen, ale jen 9 % mužů.

Mohli bychom říct, že zatímco zůstávají zachovány konzervativní společenské postoje, osobní hodnoty se změnily. To naznačují i výsledky studie zaměřené na teenagery, ve které odpovídaly ženy ve věku 16-18 let na otázky týkající se sexuálního chování. Během let 1986–1989 byla nejčastější důvodem k první souloži snaha vyhovět partnerovi. Od roku 1994 se tato odpověď vyskytovala statisticky signifikantně méně často a mladé ženy nejčastěji odpovídaly, že si tuto aktivitu přály (Raboch J. et al., 1996).

Co je podstatné, uvedené změny se staly v průběhu téměř dvou dekad, od roku 1989 do roku 2007, během kterých držení dětské pornografie nebylo ilegální. V té samé době se společnost, dá se říct, měnila negativním směrem, měřeno zvýšeným počtem loupeží, vražd s výjimkou vražd motivovaných sexuálně a ostatních trestných činů. A opět v protikladu k tomuto zjištění počet sexuálně motivovaných vražd nebo vražd motivovaných sexuálně nevzrostl. Takže měřeno nárůstem nahlášených sexuálně motivovaných trestných činů, rozšíření a nárůst pornografie od roku 1989 nemělo žádné zaznamatelné nepříznivé sociální účinky.

Zatímco počty nahlášených znásilnění a sexuálně motivovaných útoků nevzrostly, existují známky toho, že v postkomunistické době česká společnost začala být vnímavější vůči znásilnění a sexuálně motivovaným trestným činům. Před revolucí bylo vše související se sexem skrývané a taková témata nebyla veřejně diskutovaná. Později byly problémy v této oblasti řešeny otevřeně. Po revoluci vznikly organizace na podporu obětem a na podporu obecného vzdělávání populace ve věcech týkajících se sexuálních témat (například <http://www.linkabezpeci.cz>; <http://profem.cz>; <http://www.stopnasili.cz>; <http://www.centrumelektra.cz>) a staly se uznávanými. Policisté začali být trénováni a školeni tak, aby zlepšili své schopnosti komunikovat a empaticky přistupovat k obětem (Voňková J. a Huňková M., 2004). Takové činnosti byly shledány vhodnými a náležitými během období nové demokracie (viz <http://www.bkb.cz/>).

Podle některých názorů je docela pravděpodobné, že vzrůst počtu nahlášených zneužití dětí může být při nejmenším částečně vysvětlen falešnými obviněními po změnách vlády v roce 1989. Tato obvinění se objevila v souvislosti s vzrůstem počtu rozvodů a ostatními ukazateli společenských konfliktů. Malá, Raboch, a Sovák (1995) zaznamenali po revoluci vzrůstající tendenci nebezpečí falešného obvinění partnera ze sexuálně motivovaného trestného činu při rodinných právních sporech (Malá E. et al., 1995). Podle zjištění autorů bylo falešných až 55% obvinění ze zneužití dětí, které se objevily během právních sporů o rozdělení majetku nebo opatrovnictví dětí. Zde je třeba doplnit, že po nástupu demokracie stoupl statisticky významně počet rozvodů ($t = -4,3$; $df = 35$; $p < 0,001$; data Českého statistického ústavu).

Náhlé zvýšení počtu znásilnění, které následovalo bezprostředně po dramatické politické revoluci, by také mohlo být fenoménem výrazně spojeným s dramatickými společenskými změnami nebo s převratem. Obdobně jako ve válečných časech, výskyt znásilnění stoupá, když útočníci věří, že se jejich čin schová ve všeobecném chaosu a úřední činitelé mají jiné priority, které si žádají jejich pozornost (Thornhill R. a Palmer C. T., 2000). Věříme, že zmatek, který doprovázel politickou změnu, mohl u některých osob podpořit přechod k takové dočasné strategii.

Nápadný vzestup nahlášených případů zneužití dětí ve druhé polovině poslední dekad 90. let se podle zápisů a záznamů ročenek ministerstva vnitra patrně nevztahuje k těm samým typům zneužití, jaké byly zaznamenány dříve nebo až později. Tento vzestup byl považován za jev, který úzce odráží intenzivní úsilí vlády vypořádat se s nárůstem dětské prostituce a přívalem pasáků, prostitutek a klientů ze zahraničí, které následovalo po zavedení kapitalismu. Zdá se, že tento fenomén byl

zapříčiněn novou socioekonomickou situací a snahou společnosti se s ní vyrovnat. Jakmile byla vlna dětské prostituce zvládnuta, všeobecný klesající trend v nahlášeném počtu sexuálně motivovaných trestných činů pokračoval.

Kendall (původně byl článek citován jako 2010 in press, nepodařilo se mi ho znovu dohledat, pro obsah viz (Kendall T., 2006)), pozn. autora) provedl hlubokou analýzu možných vztahů mezi společností, pornografií, znásilněním a dostupností internetu ve státě Kalifornie. Zaznamenal, že nástup internetu, jakkoliv neměl vliv na ostatní trestné činy, byl spojen se snížením výskytu znásilnění. Po prověření výsledků z hlediska vlivu rozsahu použití pornografie, rodinného stavu, velikosti města, v němž by potenciální pachatel mohl žít, možného socioekonomického statusu a dalších sociálních a demografických charakteristik shrnul Kendall své zjištění následovně: potenciální násilníci vnímají pornografii jako náhražku za znásilnění... ..pornografie je doplněk pro masturbaci nebo ke konsenzuálnímu sexu, které jsou samy o sobě náhražkou za znásilnění, a činí tak tedy pornografii základní složkou náhražky za znásilnění (tedy lze těžko překládat doslova, Kendall chtěl pravděpodobně říci, že právě pornografie je tou podstatnou složkou, která umožňuje, že dotyčnému postačí masturbace a konsenzuální sex, pozn. autora).

Tento závěr odráží předchozí zjištění Goldsteina et al. (1971). Tito výzkumníci se extenzivně věnovali interview a výzkumu pachatelů znásilnění, pedofilů a dalších spolu s kontrolní skupinou osob, které v minulosti sexuálně neútočily na jiné osoby. Autoři zjistili, že pachatelé a sexuální devianti nejenom že měli méně zkušeností s pornografií, ale když se s ní setkali, uváděli vyšší výskyt masturbace jako odpověď na erotické materiály než kontrolní skupina. Svě zjištění autoři shrnuli následovně: erotické materiály u uživatelů ve srovnání s kontrolní skupinou významně více vyvolávají jako odpověď masturbaci, než že by vyvolávaly sexuální vztahy (Goldstein M. et al., 1971).

Také je pozoruhodné, že počet parafilií (například odhalování se na veřejnosti) (přesněji počet projevů parafilií, pozn. autora) poklesl statisticky významně poté, co začaly být SEM široce dostupné. Obvykle jsou takové aktivity považovány za poměrně odolné vůči změnám. Zde se opět domníváme, že možným porušením práva v tomto směru bylo zabráněno jednoduchým a účelným prostředkem, masturbací. Máme za to, že naše zjištění podporují pojetí funkce pornografie jako náhražky pro potenciální pachatele sexuálně motivovaných trestných činů.

Otázky obklopující dětskou pornografii a zneužívání dětí patří pravděpodobně k těm nejvíce kontroverzním v oblasti jevů souvisejících se sexem a trestnými činy. V tomto ohledu považujeme za poučné povšimnout si výsledků zaznamenaných v České republice, které jsou obdobné jako ty z Dánska (Kutchinsky B., 1973), a Japonska (Diamond M. a Uchiyama A., 1999), totiž že tam, kde byla takzvaná dětská pornografie volně dostupná bez omezení, byl výskyt zneužití dětí nižší, než když byla dostupnost omezená.

Pornografie zobrazující dospělé osoby se jeví být náhražkou za sexuální napadení kdekoliv, kde byl tento jev zkoumán. Domníváme se, že obdobný efekt má dostupnost dětské pornografie. Věříme tomu především, protože zjištění Weisse (2002) ukázala, že podstatná část pachatelů zneužití

děti se dopustila trestného činu nikoliv kvůli své pedofilní sexuální orientaci, ale dítě bylo použito jako náhradní objekt. Neschvalujeme použití skutečných dětí v produkci nebo distribuci dětské pornografie, ale možná by mohly posloužit uměle vytvořené materiály. Jak to je, tedy při omezení, kdy i materiály k odborným studiím tohoto jevu jsou zakázány pro všechny s výjimkou policejních bezpečnostních úřadů, jsou výzkumy dělané ve skutečném životě jedinou cestou, jak začít rozumět tomuto fenoménu.

Bohužel, nemáme rozbor věku pachatelů či obětí sexuálního zneužití. S novým zákonem proti dětské pornografii v České republice by analýza nálezů během dalších 5-10 let mohla ukázat, zda nový zákaz dětské pornografie (tj. zákaz držení dětské pornografie pro vlastní potřebu, pozn. autora) bude souviset se vzrůstem či poklesem trestných činů vůči dětem či zda bude bez zjevného efektu.

Ba závěr je důležité zmínit současné zjištění švýcarských vědců (Endrass J. et al., 2009), podle kterých se zdá, že sledování dětské pornografie není rizikovým faktorem pro sexuální delikt v budoucnosti (Endrass J. et al., 2009). Tito výzkumníci prověřovali míru recidivy u pachatelů sexuálně motivovaných trestných činů vůči dětem, kteří spáchali trestný čin typu „hands on“ (dotykové zneužití, pozn. autora), a těch, kteří se dívali na dětskou pornografii a své závěry shrnuli následovně: sledování dětské pornografie samo o sobě není rizikovým faktorem pro spáchání trestného činu typu „hands on“... ..Většina zkoumaných osob, které používaly pornografii, nebyla v minulosti souzena za trestný čin typu „hands on“. Pro tyto osoby je prognóza pro trestný čin typu „hands on“ stejně jako pro recidivismus, s dětskou pornografií příznivá.“

Cíl 3: problémy související s BDSM: násilí, láska, vztahy, komunity

Jak rozlišit BDSM sex provozovaný se souhlasem partnerů od násilí

Mezi BDSM provozovaným se souhlasem partnerů (konsenzuální BDSM) a sexuální útokem je jednoznačný rozdíl. BDSMěři se účastní praktik dobrovolně [13]. Seznamují své partnery se svými sexuálními přáními a představami, vyjadřují svůj dobrovolný souhlas, a respektují souhlas nebo odmítnutí svého partnera. Hovoří o svých sexuálních preferencích předem a probírají vývoj sexuální interakce během sexuální aktivity (tj. probírají, jak bude vypadat „scénka“) [(Moskowitz D. A. et al., 2011; Revise F65, 2013). Osoby praktikující BDSM sex používají k zajištění bezpečí „stopku“ („safeword“, slovo nebo gesto), kterým dávají najevo, že si přejí aktivitu ukončit (Revise F65, 2013). Je třeba vědět, že užití stopky je dovednost, kterou se jedinci musí naučit. Například osoby dříve zneužívané (pozn. autora můžeme vztáhnout na zneužití, partnerské násilí, šikanu, ponižování v prostředí rodiny) mohou mít problém použít safeword a/nebo chránit samy sebe. Osoby, které byly sexuálně zneužívané v dětství, častěji vyhledaly lékaře kvůli zraněním způsobeným během SM interakcí (Nordling N. et al., 2000).

Safeword však používají nejen submisivové a masochisté. Dominant nebo sadista by měl být povzbuzován k tomu, aby neváhal použít safeword k zastavení aktivity v situaci, kdy ho partner nebo

partnerka žádá, aby byl drsnější, než je jeho limit nebo když cítí, že on sám či jeho partner nejsou v rozpoložení vhodném k BDSM sexuální interakci. Safeword se nepoužívá jen pro vyjádření tělesného diskomfortu (bolest, necitlivost, pokles vzrušení, nástup únavy), ale také k vyjádření duševní nepohody (Jozifkova E., 2008) (například situaci, kdy praktika není oproti očekávání vzrušující, je obtěžující, situace je jedinci nepříjemná, je příliš zahlcen podněty, dosáhl svého limitu, bojí se pokračovat nebo cítí, že by nebylo vhodné pokračovat, pozn. autora).

Osoby, které si nejsou vědomy svého sexuálního zaměření a které nemají dost informací o tom, jak praktikovat BDSM bezpečně (a stejně tak osoby s vysokou potřebou sexuální interakce, tedy „nadržené“) mohou při použití stopky selhat. Pokud se taková věc přihodí, měla by být situace vyřešena pomocí komunikace mezi partnery. Nedostatek komunikace a opakované nerespektování stopky signalizují násilí. Takové projevy nám umožňují rozpoznat případy, kdy sexuální interakce začíná jako konsensuální sex a skončí jako sexuální násilí.

Respondenti užívají „soft“ (měkké) nebo „hard“ (tvrdé) limity „hry“ (BDSM hra, slangový výraz pro BDSM sexuální interakci) (Newmahr S., 2010b). Měkké limity je možno mírně posouvat během tzv. hry na hraně („edge play“). Hra na hraně je značně riziková. Pokud tedy vůbec kdy tento postup použít, pak jen u párů nebo skupin, které spolu již delší dobu BDSM sex praktikují.

Situaci nám umožní posoudit ještě dva další aspekty. Jedním z nich je ochota použít kondom. Pachatelé závažného domácího násilí ve srovnání s mírně násilnými muži a muži, kteří nespáchali násilí, více odmítali použití kondomu (Neighbors C. J. et al., 1999).

Zde je třeba upozornit, že submisivní osoby (osoby s tendencí se podřizovat jiným v rámci sociální hierarchie, pozn. autora) a/nebo osoby, které mají preferenci pro hlubokou submisivitu v sexu, si nemusí troufnout požádat dominantního partnera o použití kondomu. Necháávají rozhodnutí na něm. Tzv. leathermens (muži zaměřeni na leathersex, což je erotizace vzhledu „mačo“, maskulinního image, symbolizovaného nošením koženého oblečení odvozeného od motorkářského stylu, kovbojského stylu apod., objevuje se v gay subkultuře (Weinberg T. S., 2006)) Velká část této populace praktikovala i dominanci a submisivitu v sexu. Ve srovnání s gays, kteří se nepočítali k leathermens, měli leathermens o 61% vyšší pravděpodobnost nakažení virem HIV (Moskowitz D. A. et al., 2011). Submisivní osoby by tedy měli být povzbuzovány k tomu, aby se odvážily požádat partnera o použití kondomu.

Jako další vypovídající znak může sloužit zdroj informací, které účastníci BDSM interakce používají. Osoby, které získávají informace z více zdrojů a navíc jsou v kontaktu i s členy jiných podskupin v subkomunitě, kteří mají stejnou sexuální preferenci, mají menší šanci, že budou manipulovány pomocí zkreslených informací od partnera nebo psychologickým tlakem podskupiny praktikujících.

Problémy se mohou vyskytnout v situaci, kdy je partner jediným zdrojem informací. Taková osoba může snadno těžit z neinformovanosti ostatních. Jmenovitě nezkušení BDSMeři mohou snadno překročit hranici mezi konsensuálním sexem, násilím a zneužitím kvůli nedostatku informací a

dovedností. Následkem toho uskutečňují své sexuální preference nezdravým způsobem. Pokud například osoba věří, že je pro ni těžké najít vhodného partnera, může snášet některé sexuální praktiky (nebo třeba pořizování videozáznamů apod.) nikoliv pro své vlastní sexuální potěšení, ale protože nechce ztratit partnera.

Tento problém nás vede k tomu znovu zvážit, s jakou mírou dobrovolnosti se vlastně účastníci na sexuální interakci podílejí. Přesvědčení, že snášet nepříjemné praktiky je jediný způsob, jak zažít BDSM, nebo že snášení nepříjemných praktik je jediný způsob, jak se BDSM sex správně provádí, nebo že je to něco, co někdo musí podstoupit, aby neztratil partnera, nebo že je třeba to podstoupit, aby byla osoba přijata BDSM subkomunitou, nebo aby byla „správný submisiv“ nebo „správný dominant“, signalizují chování řízené strachem spíše než svobodnou vůlí.

Dále, někdy osoba se zkušenostmi může poskytnout podporu a budovat důvěru a následně z takové situace vytěžit sexuální nebo finanční prospěch pomocí nátlaku nebo manipulace, obdobně jako v případech tzv. groomingu. Přítomnost nátlaku nebo manipulace by měla být sledována velmi pozorně.

Pokud hodnotíme míru svobodné vůle a dobrovolnosti, setkáváme se s dalším jevem spojeným s přirozeným chováním člověka. Osoby mají tendenci dělat to, co navrhuje v sociální hierarchii výše postavený jedinec, a souhlasit s ním (Allan S. a Gilbert P., 1997; Buss D. M. a Craik K. H., 1980; Klofstad C. A. et al., 2012). Jedinci níže postavení v sociální hierarchii dělají často ústupky namísto toho, aby hájili své vlastní zájmy (Allan S. a Gilbert P., 1997; Buss D. M. a Craik K. H., 1980; Dunbar N. E. a Abra G., 2010; Goldberg, 1999). Takže přirozeně submisivní osoby mohou být snadno ovlivněny dominantním partnerem. Protože v BDSM může hrát roli jak dominance a submisivita v sexu, tak dominance a submisivita ve vztahu mezi partnery, praktikující BDSMěři i terapeuti by si měli být vědomi této přirozené tendence. Submisivové by měli být podporováni v tom, aby neopomíjeli své vlastní zájmy.

Jak rozlišit domácí násilí, násilí v BDSM vztahu a „zdravý“ BDSM vztah

Je relativně snadné rozlišit mezi dobrovolným sexem a sexuálním útokem. Ale může být velmi obtížné rozpoznat domácí násilí a/nebo týrání v BDSM vztazích. To, že osoby patří k této sexuální menšině, je samo o sobě nechrání před domácím násilím nebo násilím ve vztahu. Z mého úhlu pohledu jsou nejvýraznější rozdíly mezi domácím násilím, týráním v BDSM vztahu a „zdravým“ vztahem osob, které praktikují BDSM konsenzuálně, následující:

- 1) osoba vystavená násilí se původce násilí bojí (women's aid, 2009). Strach časem vzrůstá (women's aid, 2009). Oběti domácího násilí vnímají, že jejich domov pro ně není bezpečné místo (women's aid, 2009). Osoby, které praktikují BDSM sex zdravým způsobem ve zdravém vztahu se svého partnera nebo svých partnerů nebojí. Osoby BDSM zaměřené se cítí

bezpečněji, pokud mají sexuálního partnera a/nebo pokud mají zdravý partnerský vztah. V takovém vztahu se cítí „normálnější“ (viz (Richters J. et al., 2008)).

Na rozdíl od zdravého BDSM vztahu si původce násilí svého partnera neváží (nerespektuje ho) (women's aid, 2009). Osoba vystavená násilí se vlivem původce násilí cítí bezcenná (women's aid, 2009) (Pozor, někteří původci násilí si úmyslně vybírají osoby s nižším sebevědomím například díky sociálnímu postavení, předchozímu týrání nebo rodinným vztahům. V takovou osobu je snadné udržovat v podřízeném postavení a pocitu bezmoci a bezcennosti. Pozn. autora.) Oběti násilí (včetně obětí násilí v BDSM vztazích) obviňují za násilnickovo chování sami sebe (women's aid, 2009). „Oběti násilí pociťují úzkost, vinu, a bezmocnost. Osoby v BDSM vztazích zakoušejí lásku, důvěru, blízkost a mohou rozvíjet osobní růst“ (Revise F65, 2013). Na rozdíl od vztahů s násilím je pro zdravé BDSM vztahy typická absence pocitu viny, obviňování a neschopnosti.

- 2) Na rozdíl od obětí násilí nebo osob týraných vystavených násilí v BDSM vztazích, člověk vhodně praktikující BDSM je schopen použít safeword (stopku) k zastavení aktivity a jeho partner nebo partneri stopku respektují (Revise F65, 2013). Oba (nebo všichni) partneri rozlišují mezi sexuální aktivitou a běžným každodenním životem. To znamená, že osoby ve zdravých BDSM vztazích nepoužívají sexuální praktiky jako trest za něco, co se stalo v běžném životě. Slovní ponižování se může během BDSM sexuální interakce (tzv. „scénky“), vyskytnout, ale pouze pokud všichni zúčastnění souhlasí, a pokud má tato aktivita pro všechny zúčastněné sexuální podtext. Pro užívání sprostých slov a slovního ponižování během sexuální interakce (scénky) je typické téměř divadelní přehánění. Destruktivní kritika, nátlak, hrozby nebo manipulace se nesmí objevovat v každodenním životě (women's aid, 2009). Hranice mezi každodenním běžným životem a sexuální interakcí, „scénkou“, musí být zřetelná, jasná a srozumitelná.

Takzvané „mind games“, a další formy emocionální manipulace, (tzv. „psycho“, hry s psychikou) byly uvedeny jako riziková aktivita, která poškozuje duševní zdraví BDSMerů (Wikipedia, 2013b). Manipulace by se neměly objevovat ani během scénky, neboť mají devastující vliv na duševní zdraví (především vědomé nebo podprahové příkazy týkající se toho, co si jiná osoba musí nebo nesmí myslet, a co musí nebo nesmí pociťovat (Rohr H. P., 2001)). (pro více viz příloha *Vybrané otázky a odpovědi ze zdroje www.en-k.net* a (Rohr H. P., 2001), pozn. autora.)

- 3) Na rozdíl od zdravého BDSM vztahu jsou osoby vystavené násilí izolované od svých příbuzných, přátel, a kolegů, a/nebo mají omezený přístup k penězům (Carrington K. a Phillips J., 2007; National Center on Domestic and Sexual Violence, 2002; Revise F65, 2013; Wikipedia, 2013b). Původce násilí může být krutý k ostatním členům rodiny nebo zvířatům

(Carrington K. a Phillips J., 2007; Krienert J. L. et al., 2012; Tiplady C. M. et al., 2012).

Původce násilí se snaží kontrolovat každodenní život svého partnera (Revise F65, 2013). Ve zdravém BDSM vztahu si dominant nepotřebuje vynucovat své postavení agresivitou.

- 4) Pro domácí násilí je typické střídání období násilí a usmiřování. Během období vztahu agresivita v každém následujícím cyklu násilí vzrůstá. Ve fázi „lfbánek“ útočník lituje svého chování a oběť násilí doufá ve zlepšení (Wikipedia, 2013a). Ve zdravém BDSM vztahu takový vzorec chování nenalezneme. Často se v něm vyskytuje tzv. aftercare (mazlení, hlazení) krátce po BDSM interakci (Revise F65, 2013; Sagarin B. J. et al., 2009), ale nevyskytují se uvedené změny chování, které by trvaly dny či týdny. Osoby, které mají zdravý BDSM vztah, nedoufají, že se jejich partner změní (viz (women's aid, 2009)). Praktikující se ve zdravém BDSM vztahu dopředu na BDSM interakci (scénku) těší. Oběti násilí se na fázi násilí ve vztahu netěší (Revise F65, 2013). Osoby vystavené násilí v BDSM vztahu mohou mít protichůdné pocity. Laskavost, láska a péče nejsou ve zdravém BDSM vztahu platbou nebo kompenzací za absolvování tvrdých nebo bolestivých sexuálních praktik.
- 5) Rozpoznatelná nerovnost v sociální hierarchii existuje jak mezi běžně sexuálně zaměřenými partnery ve vztahu, kde je přítomno domácí násilí (Carrington K. a Phillips J., 2007; National Center on Domestic and Sexual Violence, 2002), tak mezi BDSM zaměřenými partnery ve vztahu s prvky domácího násilí. Existuje také u části zdravých BDSM vztahů. Důležitá je míra této nerovnosti v každodenním životě. Hierarchický rozdíl mezi partnery v každodenním životě (tedy míra, s jakou se jeden z partnerů podřizuje druhému, pozn. autora) je ve funkčních vztazích velmi malý. To platí i pro „zdravé“ BDSM vztahy. Kvalita komunikace, stejně jako schopnost respektovat partnerovy přání a potřeby, může sloužit jako signál „devastující“ a „nezraňující“ nerovnosti.

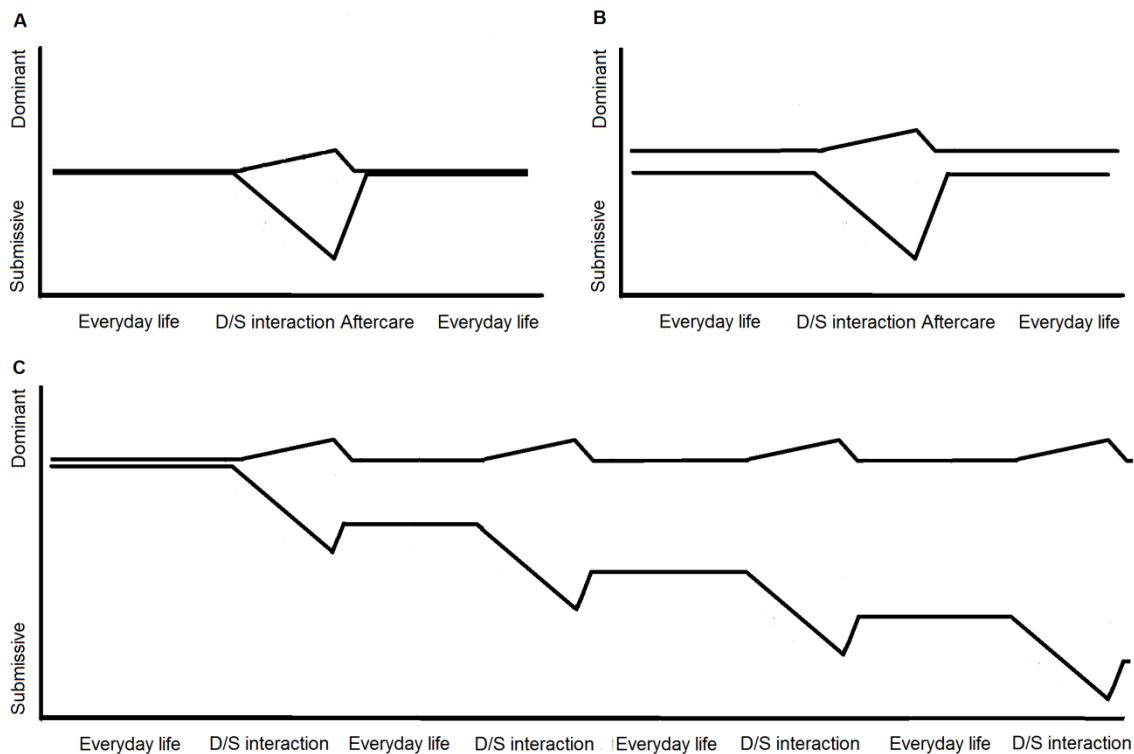
Divadelně vystupňovanou nerovnost můžeme pozorovat během koketování, a/nebo „balení“ v BDSM vztazích. Je to proto, že rozdíl v sociální hierarchii mezi partnery, tedy přehánění dominance a submisivity, má pro velkou část zúčastněných erotický význam. Nerovnost se během scénky stupňuje. Po sexuální interakci partneři vzájemný hierarchický rozdíl snižují pomocí tzv. aftercare. Nezkušený nebo příliš „nadržený“ jedinci mohou vyrovnávání hierarchického rozdílu zanedbat nebo v této fázi chybovat.

V rámci životního stylu tzv. 24/7 (tj. nepřerušovaná dominance a submisivita), kdy partneři preferují život ve stále polarizovaném vztahu (pán/paní – otrok) (Dancer P. L. et al., 2006). Ačkoliv bývá hierarchický rozdíl v takových vztazích dramaticky přeháněn (oslovování partnera „pane“ a podobně), skutečná sociální hierarchie v běžném životě mezi partnery žijícími D/s 24/7 nedosahovala takového rozměru (Dancer P. L. et al., 2006). Ve skutečnosti byla podobná hierarchickému rozdílu

mezi manželi v první polovině minulého století (viz (Dancer P. L. et al., 2006)). Nicméně vztahy typu D/s 24/7 mají tendenci sklouznout k násilí a nezdravým formám BDSM, když jeden z partnerů trvá na dlouhodobém „totálním otroctví“, nebo delším období „naprostého odevzdání“ a fáze snížení hierarchického rozdílu s prvky násilí typu vztahů je vynechána (**Obr. 6**).

Obr. 6: Předpokládané změny v hierarchickém rozdílu během D/s interakce a aftercare.

Předpokládané změny v hierarchickém rozdílu během D/s interakce a aftercare a) ve zdravém BDSM vztahu b) zdravém 24/7 BDSM vztahu c) v BDSM vztahu obsahujícím (psychické nebo fyzické, pozn. autora) násilí. Během „scénky“ vzrostla hladina kortizolu u respondentů, kteří byli svázáni, stimulováni a poslouchali příkazy, ale nikoliv u participantů, kteří působili stimulaci, udíleli příkazy nebo činnost řídili (Sagarin B. J. et al., 2009). Ženy, které byly svázány, stimulovány a poslouchaly příkazy, také měly během scénky vyšší hladinu testosteronu. Nárůst hladiny testosteronu je spojen s nižším postavením v sociální hierarchii bez ohledu na zvýšenou hladinu testosteronu (Mehta P. H. a Josephs R. A., 2010). Hladiny kortizolu 40 minut po scénce stále ještě převyšovaly hladiny kortizolu před scénkou (Sagarin B. J. et al., 2009). Překvapivě hormonální změny během scénky byly zřetelnější u respondentů na pozici dole (bottom) než u respondentů na pozici nahoře (top). Osoby praktikující BDSM sex se učí, jak se vrátit po scénce zpátky do reality (a to prostřednictvím aftercare). (Every day life – běžný život, D/s interakce – dominance a submisivita v sexu, aftercare – mazlení, hlazení krátce po BDSM interakci)

Fungující komunikace znamená zdravý vztah. Výrazné zvětšování hierarchického rozdílu v běžném životě poškozuje komunikaci. Terapeut by se měl zaměřit na 1) odezvy na komunikaci 2) kvalitu komunikace. Někdy výše postavený partner předstírá, že ochotně diskutuje s partnerem o problémech nebo mu naslouchá, ale nakonec on nebo ona stejně nerespektuje žádosti a prosby svého partnera. Toto nerespektování je znak týrání a zneužívání. Partner v nižším hierarchickém postavení může pociťovat, že nemá nárok o něco výše postaveného partnera žádat (netroufá si o něco žádat, pozn. autora). Partner v podřízeném postavení se může obávat sdělit své pocity a potřeby, o kterých si myslí, že nejsou v souladu s jeho očekávanou BDSM rolí (bottom, otrok) nebo s představami jeho partnera. Výše postavený partner může ignorovat pocity a potřeby níže postaveného (nepřisuzuje jim vážnost, nevnímá je, pozn. autora). Takové chování má za následek ztrátu kontaktu s níže podřízeným partnerem.

Sociální hierarchie ovlivňuje hladiny hormonů, především testosteronu (Maner J. K. et al., 2008), kortisolu (Mehta P. H. a Josephs R. A., 2010), a oxytocinu (Timmer M. et al., 2011). Změny v hierarchickém postavení zapříčiní změny v těchto hladinách, které následně ovlivní chování dotyčného člověka, tj. jedinec se chová submisivněji nebo dominantněji. Změněné hladiny kortisolu u BDSMerů přetrvávaly po skončení scénky (Sagarin B. J. et al., 2009). Vzhledem k přetrvávajícím změnám hladin hormonů (Sagarin B. J. et al., 2009) by se účastníci BDSM aktivit měli vyhnout situacím, kdy by díky těmto změnám po scénce utrpět poškození kvůli submisivnějšímu chování nebo způsobit újmu nepřiměřeně dominantním chováním (například zkouška na univerzitě, závažné rozhodnutí, obchodní jednání). Zkušenější BDSMerů se učí, jak se vrátit do reality po scénce, BDSMerů bez zkušeností potřebují vědět, že takový biologický jev existuje.

Například osoby nízko postavené v sociální hierarchii mají tendenci obviňovat samy sebe, zatímco osoby vysoko postavené mají tendenci obviňovat ostatní (Gilbert P. a Miles J. N. V., 2000). Osoby, které zakusily vysoký stupeň submisivity, mohou čelit zvýšenému množství negativních pocitů, pokud míra submisivity nebyla vrácena do normálu po ukončení scénky (nedošlo k narovnání hierarchického rozdílu, pozn. autora), nebo pokud zakusily příliš vysoký stupeň submisivity.

Láska a vztahy

Sadomasochisté jsou tradičně vnímáni jako konzumenti sexu, kteří potřebují určitý typ sexuálního uspokojení nebo pornografie. Nejsou vnímáni jako lidé, kteří úspěšně navazují a prožívají láskyplné partnerské vztahy nebo přátelství a vysoko si jich cení. Osoby, které se účastnily BDSM sexu uvedly, že po scénce cítily k partnerovi větší blízkost (Sagarin B. J. et al., 2009). Dancer (2006) zdokumentoval dlouhodobé láskyplné vztahy u osob, které žily trvale v roli pán-otrok (Dancer P. L. et al., 2006). Pro homosexuály s preferencí pro leathersex, kteří se hlásili k dominantnímu zaměření, submisivnímu zaměření nebo obojímu, byla jejich komunita významnější než pro ty z leathermans, kteří neměli preferenci pro hierarchický rozdíl (Moskowitz D. A. et al., 2011). Takže citlivost na

hierarchický rozdíl zřejmě nevylučuje, ale ve skutečnosti zvyšuje potřebu milujícího partnera a přátelství. Například osoby praktikující D/s mají tendenci být vysoce sociální a jsou velmi zranitelné, pokud se vztah rozpadá nebo pokud jde veřejné mínění proti nim. Osoby, které vzrušuje bondáž a sadomasochismus nemůžeme považovat za neschopné lásky jen kvůli tomu, že preferují specifické sexuální praktiky.

Některé problémy ve vztazích osob s BDSM zaměřením

Jak bylo zmíněno výše, osoby praktikující BDSM mohou preferovat odlišné typy sexuálního chování shrnované pod pojem BDSM (Alison L. et al., 2001). Některé kombinace těchto podoblastí BDSM mohou častěji než jiné vyústit do nesprávného praktikování (psychicky i fyzicky zraňujícího, pozn. autora) či nezdravých vztahů. Například submisiv, který má tendenci k vysokému stupni podřizování, ale nepreferuje silné stimuly, může setrvávat ve vztahu se sadistou, navzdory tomu, že pro něj jsou společné sexuální praktiky příliš kruté (hard, drsné).

Jedinec s potřebou ovládat (mít „moc“) se může cítit zklamaný, když ho masochista požádá o specifickou sexuální praktiku na preferovaném stupni stimulace.

Osoby, které nestřídají role, mohou vnímat jako stresující, když jejich partner role střídá, například jejich dominantní partner náhle vystupuje jako submisiv, nebo obráceně. Osoba, která preferuje dominantního nebo submisivního partnera se může zamilovat do partnera výše nebo níže postaveného v sociální hierarchii (v běžném životě, pozn. autora) (Jozifkova E., 2008). Navíc osoba, která preferuje být submisivní nebo být dominantní v sexu může nebo nemusí mít tendenci chovat se spíše dominantně nebo spíše submisivně v běžném životě. V ordinaci (či poradně, pozn. autora) se lze setkat s plachou dominou nebo energickým masochistou.

Někteří praktikující mohou upřednostňovat konkrétní tělesné sexuální praktiky (výprask – spanking, „spank“), zatímco jiní mohou mít potřebu zažít pocit nadřazenosti nebo podřizení. Například osoba zaměřená na spank si nemusí přát zakusit pocity submisivity během scénky. Pro některé osoby může být nepříjemná skutečnost, že partnera nevzrušují ony samy, ale fetiš sám o sobě, nebo kdokoliv, kdo takový fetiš nosí (Jozifkova E., 2008).

Manipulátoři nebo narcistické osoby s BDSM preferencí, nebo dokonce i bez této preference, mohou snadno zaměnit BDSM praktiky s postupy, které vedou k násilí a/nebo nezdravým vztahům (Jozifkova E., 2008). (U BDSM vztahů lze snadno prohlubovat sílu vazby mezi partnery, pozn. autora). Lidé v minulosti zneužívaní mohou mít problém vyhnout se dalšímu zneužívání. Mohou mít tendenci k submisivnímu chování v každodenním životě (Leonard S. et al., 2003) a to je může činit atraktivními pro dominantní partnery.

Někdy mohou být osoby BDSM zaměřené zklamány partnerem, který pouze hledal dobrodružství (Jozifkova E., 2008). Množství problémů může být zapříčiněno nemístním nebo

exhibicionistickým chováním partnera, kterého těší být zobrazován v sexuálně explicitních materiálech, sdílet soukromé fotografie, nebo hovořit o osobních záležitostech na sociálních sítích.

Obdobně jako lesby, gayové, bisexuálové a transsexuálové, také BDSMěři jsou ohroženi zveřejňováním soukromých informací, jako jsou například sexuální preference a sexuální orientace ze strany osob, kterým důvěřovali (Wikipedia, 2013b). Je tady i další jev spojený se sexuální preferencí typu BDSM, který může způsobit problém ve vztahu. Osoby praktikující BDSM si vybírají partnery z užšího okruhu mužů a žen vzhledem ke specifickým sexuálním preferencím, takže se mohou pokoušet navázat partnerství osoby s velmi odlišným stylem života nebo velmi odlišnými představami o budoucnosti (Jozifkova E., 2008).

Rizika a význam BDSM komunit

BDSM komunity účastníků, kteří se setkávají v reálném životě nebo v prostředí internetu byly a převážně jsou (psáno v roce 2013, pozn. autora) jedinou cestou, jak získat informace, jediným místem, kde lze potkat sexuálního partnera a jediným místem, kde osoby nejsou stigmatizovány. To znamená, že osoby BDSM zaměřené jsou na BDSM komunitách velmi závislé. Šikana uvnitř BDSM komunity nebo šíření zavádějících informací může těmto osobám ublížit zásadním způsobem. Proklamace „jediných správných názorů o skutečném BDSM“ jako že „správné otroctví nemůže zahrnovat lásku nebo vztahy“, „každý nově příchozí (submisiv, pozn. autora) musí sloužit ostatním (dominantům, pozn. autora)“, „osoba se musí účastnit sexuálních aktivit v rámci komunity“ nebo nucení k tomu, aby osoba uváděla své osobní údaje či sexuální představy, pokud chce získat informace o BDSM, signalizují zvýšené riziko psychického a/nebo fyzického násilí (Jozifkova E., 2008).

Jedinci mohou být směrováni k tomu, aby platili za sexuální služby („money slave“ (Durkin K. F., 2007)) v komunitě. Terapeuti by měli povzbuzovat BDSM klienty v hledání vztahů, které zahrnují lásku, neboť BDSM klienti by mohli být ovlivněni názorem, že BDSM nezahrnuje lásku a partnerský vztah. Dlouhodobé láskyplné vztahy nejsou pouze možné, ale jsou mezi BDSMery časté (viz (Dancer P. L. et al., 2006)). Zaznamenala jsem, že po nalezení partnera pro dlouhodobý vztah BDSMěři opouštějí BDSM komunitu. V komunitě se tedy mohou nalézat s větší pravděpodobností ti, kteří nebyli schopni najít partnera, nebo ti, jejichž vztahy se rozpadly.

BDSM subkomunity poskytují osobám informace o tom, jak s někým jít na schůzku bezpečně, jak bezpečně praktikovat, a jak žít se svou sexuální orientací v každodenním životě (viz (Newmahr S., 2010b)). Co dělat a co nedělat v BDSM sexu bývá často vyjmenováno a shrnuto pod akronymem SSC (safe – bezpečně, sane – s rozumem, consensually – se souhlasem) (Bezreh T. et al., 2012) nebo RACK (Risk Aware Consensual Kink) (Wikipedia, 2013c). Ne všechny komunity organizují srazy se sexuálními interakcemi mezi účastníky. Účelem některých setkání je jen poskytnout oporu. V komunitách se mohou sdružovat i osoby s jinými sexuálními preferencemi než je BDSM (Newmahr S., 2010b). V klubech, kde dochází k sexuálním aktivitám, mohou osoby v postavení dole (podřízený,

masochista, bottom, pozn. autora) získat reputaci tím, že snáší dost bolestivé praktiky a jsou ochotné se účastnit riskantních her. Možná rizika pro osoby účastnící se interakce na úrovni bottom, které se snaží získat reputaci v subkomunitě, jsou tedy zřejmá. Osoby na úrovni top mohou získat status díky praktikování BDSM dobře a bezpečně (Newmahr S., 2010b). Ne každý s BDSM zaměřením se účastní takových poloveřejných aktivit v klubu. Zdá se, že jenom menšina osob s BDSM preferencí praktikuje tuto formu sexuální interakce.

Další materiály k problematice

Zkráceně, v heslech a v kostce tuto problematiku popisuje článek Jozífkova E.

Sadomasochistický sex: rozdíl mezi „zdravým“ BDSM a násilím v sexu a v partnerském vztahu.

Sexuológiá 2013,2, 29-34, uvedený v plném znění v příloze. Šířeji tuto problematiku popisuje webová stránka www.en-k.net v kauzách (zřejmě dost upravených pro zachování anonymity, nejstarší text, anonymous), a v otázkách a odpovědích (Jozífková, rok 2008).

Z anglických zdrojů vypadá dle Huntera (2015) velmi nadějně publikace Sexual Outsiders: Understanding BDSM Sexualities and Communities od Davida M. Ortmanna a Richarda A. Sprotta (2013, New York, NY: Rowman and Littlefield) (Hunter L., 2015).

Shrnující diskuse – jak přistupovat k BDSM?

Následující kapitola dokumentuje postup zemí, které vyjmulý sadomasochismus ze seznamu duševních poruch ICD 10 a konfrontuje ho se zjištěními, ke kterým jsem dospěla během předchozího výzkumu. Jako článek byla otištěna v odborném časopise Sexuológiá-Sexology (Jozífkova E., 2011). Časově přechází toto otištění článku vztahující se k cíli 1 (Jozífkova E. et al., 2014), ale výsledky tohoto výzkumu mi již byly známy. Necelý rok po otištění tohoto článku se k zemím, které vyřadily sadomasochismus ze seznamu ICD-10 přidalo Finsko (Revise F65, 2011). Vyjmutí sadomasochismu a dalších sexuálních preferencí ze seznamu poruch je označováno jako „nordic reform“ (např. (Revise F65, 2011)). Kapitulu ponechávám v původním znění.

V současné době jsou sexuální praktiky řazené pod sadomasochistický sex doporučovány v mírné formě jako zpestření partnerského sexu¹. Na druhé straně, preference sexuální aktivity zahrnující bolest, ponížení nebo svazování je podle u nás užívané Mezinárodní klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů 10 (ICD 10) „porucha sexuální preference“ a patří mezi „poruchy chování a osobnosti dospělých“ (World Health Organization, 2010; World Health Organization, 2014). A to i tehdy, pokud dotyčný toto sexuální chování nepraktikuje, ale vzrušují ho takové představy (například tzv. ideatorní sadismus) (Weiss P., 2002). Tím se dostáváme na rozcestí.

Mezi členy BDSM² komunit lze nyní zaznamenat určité uvolnění, méně obav z veřejného mínění a zlepšení toku informací. Jedinci z obecné populace si pravděpodobně stále častěji radostně

zpestřují sexuální chování. Kdo však v takové situaci vlastně má a kdo nemá „nemoc nebo přidružený zdravotní problém“? Sexuologové se tak dostávají do poněkud složité situace.

Ani na druhé straně barikády není stoprocentně veselo. Naprostá většina jedinců praktikuje sadomasochistický sex za vzájemného souhlasu sexuálních partnerů. Jedná se tedy o dobrovolnou aktivitu, nikoliv o násilí. Sexuologové pro toho chování používají termín partnerský sadomasochismus (Weiss P., 2002). Tyto soby, a osoby, které si „zpestřily sex“, žijí v šedé zóně, s nálepkou „momentálně spíše tolerovaného chování“ a nikoliv „menšinového“ sexuálního chování. Zvířeti je jedno, zdali se oficiálně jmenuje čechka zimní nebo osmičmerka semičmerá, pokud z toho nic konkrétního neplyne. Záleží na tom, jestli správně rozumíme jeho chování a správně jsme taxon zařadili. Je to jedno také lidem? Co je následkem tohoto zařazení? A mimochodem, zařadili jsme tuto skupinu skutečně správně?

Tři evropské země tento problém vyřešily. V lednu tohoto roku byl sadomasochismus vyjmut ze seznamu nemocí a zdravotních problémů (ICD 10) v Norsku (Revise F65, 2010c) a loni (2009) ve Švédsku (Skeid S., 2010). V Dánsku byl sadomasochismus vyjmut ze seznamu už před patnácti lety v roce 1995 (Reiersol O. a Skeid S., 2006; Revise F65, 2010a). Patnáct let je dlouhá doba, během které by jistě bylo možno změnit věci, které se neosvědčily.

Podívejme se na argumenty, které vedly ke změnám v seznamu ICD 10 v Norsku. Společně s diagnózou sadomasochismus byla zrušena i diagnóza fetišizmus, fetišistický transvestitismus, vícečetná porucha sexuálních preferencí a transvestitismus.³

Bjørn-Inge Larsen, ředitel Norway Directorate of Health's spadajícího pod Norské ministerstvo zdravotnictví a sociální péče uvedl, že sociální normy ani názor specialistů neposkytují v současné době oporu k tomu, aby bylo toto chování klasifikováno jako porucha (v originále doslova disease – onemocnění). Vyjmutím tohoto chování ze seznamu diagnóz si Directorate of Health přeje přispět k oslabení veřejného mínění, že určité sexuální preference, sexuální identita nebo vyjádření příslušnosti k pohlaví mohou být nahlíženy jako projev nemoci. Podle Directorate of Health vážný zájem organizací stejně jako profesionálů zaměřených na zdravotní péči z různých prostředí vypovídá o tom, že řazení tohoto chování mezi poruchy lidé vnímají jako urážlivé a že přispívá k stigmatizaci jak skupin, tak i jedinců. Zmiňované diagnózy jsou zastaralé a neodpovídají stavu současného poznání⁴. (Revise F65, 2010c).

Pokud je určité chování označováno jako porucha, je s velkou pravděpodobností vnímáno veřejností jako nežádoucí. Jistě nelze tvrdit, že ke stigmatizaci jeho nositelů nedochází. O tom svědčí například usilovná snaha hnutí homosexuálů, které vedlo k respektování homosexuality jako alternativního sexuálního zaměření.

Stigmatizace vede k opovrhování a perzekuci ze strany většiny. Jedinci jsou z většinové společnosti vyloučeni a tím více se stávají závislí na komunitách. Stigmatizace však také podporuje rozvoj negativních jevů uvnitř komunit. Zejména šíření mylných informací, šikanu, manipulaci, vydírání a zneužívání nezkušenosti nově příchozích. Osoba, která se cítí vyloučena z většinové

společnosti, se může s vyšší pravděpodobností účastnit aktivit, kterým by se za jiných podmínek raději vyhnula. Naopak jen těžko se bude bránit skrytému násilí, například šikaně v rámci komunity. Některé osoby mohou zneužívat strachu ostatních z odhalení a jejich neznalosti. Tím jsou ohroženi zejména mladé a velmi mladé osoby, a osoby bez zkušeností. Stigmatizace bývá spojena s nedostatkem informací a obavami tyto informace hledat. I to je nebezpečné zejména pro dospívající a nezkušené jedince, kteří si nejsou jistí svým zaměřením a hledají cestu, jak své sexuální preference realizovat. Neinformovaní či mylně informovaní jedinci se mohou s vyšší pravděpodobností dopustit psychického či fyzického násilí vůči jiným osobám (trestného činu) a mohou se s vyšší pravděpodobností stát obětí psychického či fyzického násilí. Tomu je třeba zamezit.

Řazení preference pro sadomasochistický sex mezi sexuální poruchy nezvyšuje pravděpodobnost, že takto zaměřená osoba vyhledá pomoc lékaře nebo psychologa. Strach z toho být deviant a pocit hanby naopak může vést k tomu, že osoba nevyhledá pomoc ani v případě, kdy by tak většinově zaměřený jedinec bez váhání učinil. Navíc tito „devianti“ mohou váhat s žádostí o pomoc policie, pokud se sami stanou obětí trestného činu. To se projevilo zvláště zřetelně v období po revoluci. „Internetová“ generace se díky snížení obav z perzekuce a „léčby“ a díky lepšímu přístupu k informacím mohla lépe vyrovnat se svými sexuálními preferencemi a kolem roku 2002-2003 došlo ke zlepšení situace v komunitách.

Nedokážeme změnit sexuální preference jedince. Existuje způsob, jak pomoci jedincům se s těmito preferencemi vyrovnat a zároveň snížit skryté násilí. Pokud o takové cestě víme, měli bychom ji použít.

Jistě, extrémní sadomasochistické praktiky nezbuzují pocit, že se jedná o „normální“ chování. Extrémní praktiky jsou však naprosto minoritní záležitostí, navíc mohou být často motivovány potřebou exhibicionismu. Negativní jevy spojené s řazením sadomasochistického sexu mezi poruchy však dopadají na většinu takto zaměřené populace, a nejvíce na její nejmladší část – tedy na dospívající jedince. Problém je v tom, že většinu problémů populace nevidíme, neboť se prostřednictvím médií můžeme seznámit zejména s těmi, kteří dokládají, jak se se svým zaměřením vyrovnali a jak jsou na něj hrdí. Obdobně jako v případě homosexuality, samotná hrdost nebo schopnost vyrovnat se s odlišným zaměřením není důvodem, aby bylo toto zaměření považováno za poruchu.

Může vyjmutí sadomasochismu ze seznamu poruch a tím potvrzená tolerance k tomuto chování ohrozit jiné osoby? Ve skupinách návštěvníků sadomasochistických klubů se prakticky nevyskytují delikventi (Weiss P., 2002). Například Diamond (2010) uvádí, že zvýšená dostupnost pornografie vedla ve sledovaných zemích ke stagnaci či snížení počtu sexuálně motivovaných trestných činů. Nedošlo k jejich zvýšení (Diamond M., 2010). To platí i pro Českou republiku, kdy po uvolnění pornografie došlo ve srovnání s obdobím před revolucí ke snížení počtu sexuálně motivovaných trestných činů, snížil se počet zneužití dětí a počet méně závažných sexuálně motivovaných trestných činů (Diamond M. et al., 2011). Samotný fakt, že svoje potřeby mohou

sadomasochisticky zaměření jedinci právě tímto způsobem realizovat, může snižovat a nikoliv zvyšovat pravděpodobnost takového sexuálního chování vůči nesouhlasící osobě. To, co může ohrozit jiné, není vynětí sadomasochismu ze seznamu sexuálních poruch, ale právě stigmatizace jedinců, kteří realizují své potřeby se souhlasící osobou.

Mnozí uvádějí, že si uvědomili své zaměření poté, co se s takto zaměřeným sexuálně explicitním materiálem (povídkami nebo pornografií) setkali či po té, co se setkali s osobami praktikujícími takový sex. Pokud je určité sexuální chování stigmatizováno, osoby se s menší pravděpodobností setkají s konkrétními podněty a nemohou definovat své preference. Rovněž se mohou snažit tyto své preference potlačit. Obdobně jako v případě homosexuality snaha o potlačení této sexuální preference nemusí být vždy vhodné a bezpečné řešení.

Definovat své potřeby, komunikovat o svých potřebách a provozovat sexuální praktiky bezpečným způsobem se jedinci učí. Tento proces tvoří nesmírně křehké předivo a je závislý na kvalitě informací. Informace jsou často shromažďované a zprostředkovávané jednotlivci či skupinami tato zaměřených jedinců, ať již v reálném prostoru či ve virtuálním prostředí internetu. Lze říct, že naprostá většina takto zaměřených osob se učí realizovat své sexuální preference právě touto cestou a nikoliv prostřednictvím lékařů či psychologů. Omezování těchto informací či stigmatizování osob, které je ostatním poskytují, tedy ztěžuje možnost realizovat tyto sexuální preference společensky přijatelným způsobem.

Komunity osob s minoritními preferencemi mají nejen vzdělávací a informační funkci. Nesmírně významná je socializační funkce, kdy se jedinci mohou setkávat, a možnost najít si partnera. Stigmatizace tedy ztěžuje nejen socializaci ve většinové společnosti, ale i socializaci v rámci minoritních komunit.

Sexuologie jde v tomto případě sama proti sobě. Doporučuje realizaci sadomasochistického sexu společensky přijatelným způsobem, rozvoj komunikačních dovedností, vyhledání vhodného partnera, socializaci, sebepřijetí, avšak zároveň tomu brání dosáhnout díky nevhodné definici.

Vyjmutí sadomasochismu ze seznamu sexuálních poruch neznamena, že toto téma zmizí ze sexuologie, stejně jako se sexuologie plně věnuje problematice homosexuality. Rovněž to neznamena, že by se česká a slovenská sexuologie měla vzdát svého rodinného stříbra, tedy zkoumání vlivu sexuálních preferencí pachatelů trestných činů na spáchání činu a zohlednění těchto preferencí při následné péči a prevenci trestných činů. Takto zaměřených pachatelů je však skutečně málo. Řazení sadomasochismu mezi poruchy je ušito na míru právě těmto pachatelům. Je však nadále únosné kvůli velmi malé skupině delikventů stigmatizovat naprostou většinu takto zaměřených osob se všemi výše vyjmenovanými negativními následky, které to přináší jim i ostatním?

Počet jedinců praktikujících sadomasochistický sex není zanedbatelný. Osm až deset procent amerických domácností vlastnilo pomůcky pro tuto formu sexu (Janus S. S. a Janus C. L., 1993). New Report on Sex Kinseyho Institutu hovoří o 5 až 10 % obyvatel s tímto zaměřením, podle některých internetových výzkumů je to až dvojnásobně více (Revise F65, 2010b). Přitom 21,6 % osob

s preferencemi pro sadomasochistický sex si své zaměření uvědomilo už do 13 roku života a 19,1 % mezi 14-17 rokem života (Sandnabba N. K. et al., 1999). Tedy v období, kdy jsou mimořádně zranitelní.

Naprostá většina osob praktikujících sadomasochistický sex nepáchá trestné činy. Jsou si svých preferencí vědomy a realizují je s osobami, které s takovou aktivitou souhlasí. To jest společensky přijatelným způsobem. Řazení preference pro sadomasochistický sex mezi sexuální poruchy jim v tom však nepomáhá, naopak je pro ně přítěží. Tři vyspělé evropské země tento problém již vyřešily. Kdo další se odváží?

Poznámky:

1. *Například <http://www.prozeny.cz/magazin/sex-a-vztahy/eroticke-pomucky-a-hry/6824-bondaz-vzrusujici-svazovani-nadchne>, <http://www.prozeny.cz/magazin/sex-a-vztahy/eroticke-pomucky-a-hry/5925-naucte-ho-lehkemu-sado-masu>, <http://zena.centrum.cz/sex-vztahy/laska-a-vztahy/2009/4/13/clanky/velikonocni-postelovy-vyprask/>, <http://www.elle.cz/Laska-Sex/Sex/Eroticke-hracky>, <http://www.zeny.cz/magazin/intimnosti/sexualni-hry-pro-pokrocile-.aspx>, <http://www.zeny.cz/magazin/intimnosti/muzu-te-svazat-bondaz.aspx>.*

2. *Pojem BDSM sestává ze tří zkratk: D/s (dominance a submisivita v sexu – například hra na otroka a pána), SM (sadismus a masochismus, aktivity se silnými fyzickými vjemy), B&D (bondage – svazování a discipline – výcvik). Jedinci s D/s zaměřením pociťují silné sexuální vzrušení, když prožívají pocit, že jsou vůči svému sexuálnímu protějšku velmi nadřazeni nebo velmi podřízeni (dominance a submisivita v sexu). Osoby SM zaměřené vnímají při sexuální aktivitě jako vzrušující podněty, které u ostatních osob většinou vyvolávají dojem či pocit bolesti nebo nepříjemného tlaku (Jozifkova E., 2007). Pojem B&D znamená užití fyzicky omezujících pomůcek nebo prostředků, nebo užití příkazů (tj. tedy omezení po psychické stránce) v sexuálním chování (Ernulf K. E. a Innala S. M., 1995).*

3. *Nebyla zrušena diagnóza transsexualismus (F64.0 a F64.2 ICD 10), takže translidé dostanou v Norsku náležitou lékařskou péči (Revise F65, 2010c).*

4. *Pro více informací viz (Jozifkova E., 2007) a/nebo www.en-k.net.*

Závěry

Páry s hierarchickou nerovností mezi partnery měly více potomků než páry osob, které si byly rovni (na střední úrovni dominance, pozn. autora), a více než páry, kde se oba rodiče chovali dominantně. Co však je důležité, vyšší reprodukční úspěch zaznamenaly páry s hierarchickým rozdílem mezi partnery bez ohledu na to, zda výše postaveným partnerem byl muž nebo žena. Navíc, jedinci, kteří preferovali hierarchickou nerovnost, uvedli s větší pravděpodobností, že je hierarchická nerovnost sexuálně vzrušuje. Což nasvědčuje tomu, že jak preference partnera, tak spouštěče sexuálního vzrušení mohou být projevem reprodukční strategie. Tyto výsledky zpochybňují často uváděný názor, že rovnost jedinců v páru je typický znak fungujícího partnerského vztahu. Spíše se zdá, existence určité nerovnosti zlepšuje soudržnost páru, usnadňuje kooperaci mezi partnery a schopnost páru čelit societě.

Současná existence submisivně-dominantních hierarchií u obou pohlaví umožňuje existenci alternativních reprodukčních strategií (přesněji, hlavní reprodukční strategie a alternativní reprodukční strategie, pozn. autora) a mohla dát vzniknout odlišným reprodukčním systémům pozorovaným v societách lidí.

Existence vzrušení zdůrazňovanou dominancí a submisivitou může vysvětlit existenci preference pro sadomasochistický sex, která ještě nebyla z úhlu pohledu evoluční psychologie plně vysvětlena.

Konsensuální (se souhlasem zúčastněných, pozn. autora) sadomasochistický sex (BDSM) je tedy zřejmě zesílené adaptivní chování založené na přirozených schématech reprodukčního chování.

Co se týče posunu v oblasti trestných činů spojených se sexem v souvislosti se změnou zákona v České republice, bylo zjištěno následující. Změna umožnila společnosti, pro kterou byla pornografie dříve zcela zakázána, volný přístup k sexuálně explicitním materiálům. Obdobně jak tomu bylo pro jiné země, kde byl tento fenomén zkoumán, počet znásilnění a jiných sexuálně motivovaných trestných činů nevzrostl. V České republice, obdobně jako v Dánsku a Japonsku, nebylo po delší období nezákonné držení dětské pornografie, a obdobně jako tyto země i Česká republika vykazovala významný pokles výskytu zneužití dětí.

Lze předpokládat, že co se týče BDSM, možnost realizace sexuální preference společensky přijatelnou cestou spojená se vstřícným přístupem a informovaností, včetně tolerance k některým typům SEM materiálů počet sexuálně motivovaných trestných činů nezvyšuje, obdobně jako tomu bylo pro znásilnění, nebo jej snižuje, jako tomu bylo u méně závažných trestných činů.

Preference BDSM sama o sobě nevede k sexuálně motivovaným trestným činům, týrání, zneužívání, neschopnosti cítit lásku, nebo neschopnosti mít plnohodnotný vztah. Nikoliv preference BDSM sama o sobě, ale dovednost praktikovat tyto BDSM preference se souhlasem zúčastněných zabraňuje vzniku sexuálně motivovaných trestných činů a psychického i fyzického týrání. Aby osoby této dovednosti dosáhly, společnost by měla 1) usnadnit přístup k pravdivým informacím 2) nestigmatizovat BDSM preference. Ukazateli, které pomohou odlišit BDSM sex od násilí, jsou 1) dobrovolnost 2) komunikace 3) safeword (stopka, dovednost zastavit aktivitu) 4) bezpečný sex 5) přístup k informacím o BDSM. Pro „zdravý“ BDSM vztah je typické, že se osoby 1) nemají strach ze svého partnera 2) necítí se provinile, nemají pocit, že jsou neschopné, bezcenné 3) respektují svého partnera (respektují jeho prosby a žádosti, zohledňují jeho potřeby, pozn. autora) 4) „scénka“ má sexuální význam, osoby rozlišují mezi sexuální interakcí – scénkou a běžným životem, nevyskytuje se psychické násilí (manipulace, nátlak, destruktivní kritika) 5) chování je stabilní, neopakuje se kruh násilí a usmiřování 6) osoby nejsou izolovány od rodiny, přátel, kolegů; mají přístup ke svým financím (a mohou je používat, pozn. autora), mezi partnery se v každodenním životě vyskytuje jen mírný hierarchický rozdíl.

Hierarchický rozdíl, který se ustaví během sexuální interakce (hry, „scénky“) může nějaký čas přetrvávat. Hierarchická nerovnost mezi partnery sama o sobě ovlivňuje chování osob v každodenním životě, včetně komunikace. Při řešení partnerských problémů je třeba si uvědomit, že v rámci BDSM zaměření existují odlišné subformy sexuálního chování. Osoby s BDSM zaměřením, které zkoušejí získat informace a seznámit se partnerem v BDSM komunitách čelí specifickým rizikům.

Vyjmutí sadomasochismu ze seznamu ICD-10 tak, jak se již stalo ve Finsku, Dánsku, Švédsku a Norsku, by mohlo výrazně přispět ke zlepšení situace osob s preferencí pro konsenzuální BDSM sex a zároveň předejít trestným činům.

Literatura

- ALCOCK J. The Triumph Of Sociobiology. New York: Oxford University Press, 2003.
- ALCOCK J. Animal Behavior: An Evolutionary Approach. 10th . Sunderland: Sinauer Associates , 2013.
- ALISON L., SANTILLA P., SANDNABBA N. K., NORDLING N. Sadomasochistically Oriented Behavior: Diversity in Practice and Meaning. Archives of Sexual Behavior. 2001, 30, 1, 1-12.
- ALLAN S., GILBERT P. Submissive behaviour and psychopathology. British Journal of Clinical Psychology. 1997, 36, 467-488.
- AMERICAN PSYCHIATRIC ASSOCIATION. Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fourth Edition, Text Revision. Washington: American Psychiatric Publishing, Inc., 2000.
- AMERICAN PSYCHIATRIC ASSOCIATION. Paraphilic Disorders DSM-5 Fact Sheet. 2013 [online] [cit. 26.3. 2016]. Dostupné z: <http://www.psychiatry.org/dsm5>.
- ASABA A., HATTORI T., MOGI K., KIKUSUI T. Sexual attractiveness of male chemicals and vocalizations in mice. Frontiers in Neuroscience. 2014, 8, article number 231.
- ASIAONE. Playboy magazine: 'Polite' porn? 2008 [online] [cit. 2010]. Dostupné z: <http://www.asiaone.com/Just%2BWoman/News/High%2BLife/Story/A1Story20080922-89341.html>.
- BARRETT L., DUNBAR R., LYCETT J. Evoluční psychologie člověka. Prague: Portál, 2007.
- BARTOS L., KOTRBA R., SVECOVA L., DUSEK A., BARTOSOVA J., KOTT T. Výběr subordinátního partnera laní jelena evropského - nehoda nebo výhoda? . Conference proceedings. 35. etologická konference České a Slovenské etologické společnosti 13. – 15. 11., České Budějovice. 2008.
- BERGVALL U. A., SCHAPERS A., KJELLANDER P., WEISS A. Personality and foraging decisions in fallow deer, Dama dama. Animal Behaviour. 2011, 81, 1, 101-112.

- BEZREH T., WEINBERG T. S., EEDGAR T. BDSM Disclosure and Stigma Management: Identifying Opportunities for Sex Education. *American Journal of Sexuality Education*. 2012, 7, 37-61.
- BIENENSTOCK J., KUNZE W., FORSYTHE P. Microbiota and the gut-brain axis. *Nutrition Reviews*. 2015, 73, 28-31.
- BUSS D. M. *Evolutionary Psychology. The New Science Of The Mind*. 5th. New York: Routledge, 2016.
- BUSS D. M., CRAIK K. H. The Frequency Concept of Disposition - Dominance and Prototypically Dominant Acts. *Journal of Personality*. 1980, 48, 3, 379-392.
- BUSS D. M., SHACKELFORD T. K. Attractive Women Want it All: Good Genes, Economic Investment, Parenting Proclivities, and Emotional Commitment. *Evolutionary Psychology*. 2008, 6, 1, 134-146.
- CAMPBELL J. C., LAUGERO K. D., VAN WESTERHUYZEN J. A., HOSTETLER C. M., COHEN J. D., BALES K. L. Costs of pair-bonding and paternal care in male prairie voles (*Microtus ochrogaster*). *Physiology & Behavior*. 2009, 98, 3, 367-373.
- CARRINGTON K., PHILLIPS J. Domestic Violence in Australia an Overview of the Issues. 2007 [online] [cit. 26.3. 2016]. Dostupné z: http://www.aph.gov.au/About_Parliament/Parliamentary_Departments/Parliamentary_Library/Publications_Archive/archive/Domviolence.
- CHRISTENSEN F. M. *Pornography: The other side.*: Cambridge Univ Press, 1990.
- COLLETER M., BROWN C. Personality traits predict hierarchy rank in male rainbowfish social groups. *Animal Behaviour*. 2011, 81, 6, 1231-1237.
- CONNOLLY P. H., HALEY H., GENDELMAN J., MILLER J. Psychological functioning of bondage/domination/sado-masochism (BDSM) practitioners. *Journal of Psychology & Human Sexuality*. 2006, 18, 1, 79-120.
- COTE J., FOGARTY S., BRODIN T., WEINERSMITH K., SIH A. Personality-dependent dispersal in the invasive mosquitofish: group composition matters. *Proceedings of the Royal Society B-Biological Sciences*. 2011, 278, 1712, 1670-1678.

CROSS P. A., MATHESON K. Understanding sadomasochism: An empirical examination of four perspectives. *Journal of Homosexuality*. 2006, 50, 2-3, 133-166.

D'AMATO A. Porn up, rape down. *Northwestern Public Law Research Paper*. 2006, 913013

DANCER P. L., KLEINPLATZ P. J., MOSER C. 24/7 SM slavery. *Journal of Homosexuality*. 2006, 50, 2-3, 81-101.

DAVIES N. B., KREBS J. R., WEST S. A. *An Introduction to Behavioural Ecology*. 4.: Wiley-Blackwell, 2012.

DAWKINS R. *The Selfish Gene*. Oxford: Oxford University Press, 1976.

DE PALMA G., VIDA C., SANTACRUZ A., DE CASTRO N., DE LA FUENTE M., SANZ Y. Impaired responses to gliadin and gut microbes of immune cells from mice with altered stress-related behavior and premature immune senescence. *Journal of Neuroimmunology*. 2014, 276, 1-2, 47-57.

DIAMOND M. The Effects of Pornography: An International Perspective. In ELIAS J., ELIAS V. D., BULLOUGH V. L., BREWER G., DOUGLAS J. J., JARWIS J. (Eds.) *Porn 101. Eroticism, pornography, and the First Amendment*. New York: Prometheus Books. 1999, 223-260.

DIAMOND M. Pornography, public acceptance and sex related crime: A review (vol 32, pg 304, 2009). *International Journal of Law and Psychiatry*. 2010, 33, 3, 197-199.

DIAMOND M., JOZIFKOVA E., WEISS P. Pornography and Sex Crimes in the Czech Republic. *Archives of Sexual Behavior*. 2011, 5, 40, 1037-1043.

DIAMOND M., UCHIYAMA A. Pornography, rape, and sex crimes in Japan. *International Journal of Law and Psychiatry*. 1999, 22, 1, 1-22.

DIAMOND M., KONTULA O. Pornography and sex crimes in Finland. In preparation. 2010.

DINAN T. G., STILLING R. M., STANTON C., CRYAN J. F. Collective unconscious: How gut microbes shape human behavior. *Journal of Psychiatric Research*. 2015, 63, 1-9.

DOMINEY W. J. Alternative Mating Tactics and Evolutionarily Stable Strategies. *American Zoologist*. 1984, 24, 2, 385-396.

DONNERSTEIN E., LINZ D., PENROD S. *The question of pornography: Research findings and policy implications*.: Free Press, 1987.

- DUNBAR N. E., ABRA G. Observations of Dyadic Power in Interpersonal Interaction. *Communication Monographs*. 2010, 77, 4, 657-684.
- DUPANLOUP I., PEREIRA L., BERTORELLE G., CALAFELL F., PRATA M. J., AMORIM A., BARBUJANI G. A recent shift from polygyny to monogamy in humans is suggested by the analysis of worldwide Y-chromosome diversity. *Journal of Molecular Evolution*. 2003, 57, 1, 85-97.
- DURECOVÁ K. Behaviorální terapie. In VYMĚTAL J. (Ed.) *Obecná psychologie*. 2., rozšířené a přepracované vydání. České Budějovice: Grada. 2010.
- DURKIN K. F. Show me the money: cybershrews and on-line money masochists. *Deviant Behavior*. 2007, 28, 4, 355-378.
- DWORKIN A., HEIFERMAN M. *Pornography: Men possessing women*. 1.: Women's Press London, 1981.
- DWORKIN A., MACKINNON C. A. *Pornography and civil rights: A new day for women's equality.: Organizing Against Pornography*, 1988.
- ELLIS L., HELLBERG J. Fetal exposure to prescription drugs and adult sexual orientation. *Personality and Individual Differences*. 2005, 38, 1, 225-236.
- ENDRASS J., URBANIOK F., HAMMERMEISTER L. C., BENZ C., ELBERT T., LAUBACHER A., ROSSEGGER A. The consumption of Internet child pornography and violent and sex offending. *Bmc Psychiatry*. 2009, 9, article number 43.
- ERNULF K. E., INNALA S. M. Sexual Bondage - A Review and Unobtrusive Investigation. *Archives of Sexual Behavior*. 1995, 24, 6, 631-654.
- EVE R. A., RENSLOW D. G. An Exploratory Analysis of Private Sexual Behaviors Among College-Students - Some Implications for A Theory of Class-Differences in Sexual-Behavior. *Social Behavior and Personality*. 1980, 8, 1, 97-105.
- FIEDER M., HUBER S., BOOKSTEIN F. L., IBER K., SCHAFER K., WINCKLER G., WALLNER B. Status and reproduction in humans: New evidence for the validity of evolutionary explanations on basis of a university sample. *Ethology*. 2005, 111, 10, 940-950.
- FLEGR J. *Evoluční biologie*. Praha: Academia, 2005.

- FOX R. A., LADAGE L. D., ROTH T. C., PRAVOSUDOV V. V. Behavioural profile predicts dominance status in mountain chickadees, *Poecile gambeli*. *Animal Behaviour*. 2009, 77, 6, 1441-1448.
- FRANKOVA S., KLEIN Z. *Etologie cloveka*. Praha: HZ, 1997.
- GANGESTAD S. W., SIMPSON J. A., COUSINS A. J., GARVER-APGAR C. E., CHRISTENSEN P. N. Women's preferences for male behavioral displays change across the menstrual cycle. *Psychological Science*. 2004, 15, 3, 203-207.
- GIBSON M. A., MACE R. Polygyny, reproductive success and child health in rural Ethiopia: Why marry a married man? *Journal of Biosocial Science*. 2007, 39, 2, 287-300.
- GILBERT P., MILES J. N. V. Sensitivity to Social Put-Down: it's relationship to perceptions of social rank, shame, social anxiety, depression, anger and self-other blame. *Personality and Individual Differences*. 2000, 29, 4, 757-774.
- GOLDBERG L. R. A broad-bandwidth, public domain, personality inventory measuring the lower-level facets of several five-factor models. In MERVIELDE I., DEARY I., DE FRUYT F., OSTENDORF F. (Eds.) *Personality Psychology in Europe*. Tilburg: Tilburg University Press. 1999, 7-28.
- GOLDSTEIN M., KANT H., JUDD L., RICE C., GREEN R. Experience with pornography: Rapists, pedophiles, homosexuals, transsexuals, and controls. *Archives of Sexual Behavior*. 1971, 1, 1, 1-15.
- GREITEMEYER T. What do men and women want in a partner? Are educated partners always more desirable? *Journal of Experimental Social Psychology*. 2007, 43, 2, 180-194.
- HAAS A., GREGORY S. W. The impact of physical attractiveness on women's social status and interactional power. *Sociological Forum*. 2005, 20, 3, 449-471.
- HEALEY M. C., PRINCE A. Alternative tactics in the breeding behaviour of male coho salmon. *Behaviour*. 1998, 135, 1099-1124.
- HENKIN W. A., HOLIDAY S. *Consensual Sadomasochism*. 2nd. Los Angeles: Deadalus Publishing Company, 2003.
- HOFF G. Power and Love: Sadomasochistic Practices in Long-Term Committed Relationships. *Electronic Journal of Human Sexuality*. 2006, 9. [online] [cit. 29.3. 2016]. Dostupné z: <http://www.ejhs.org/volume9/Hoff-abst.htm>.

HOPCROFT R. L. Sex, status, and reproductive success in the contemporary United States. *Evolution and Human Behavior*. 2006, 27, 2, 104-120.

HUNTER L. Sexual Outsiders: Understanding BDSM Sexualities and Communities. *Journal of Sex Research*. 2015, 52, 2, 237.

JANUS S. S., JANUS C. L. *The Janus Report on Sexual Behavior*. New York: John Wiley & Sons, 1993.

JOZIFKOVA E. Sadomasochistický sex: jak pracovat s BDSM pacienty. *Sexuologia*. 2007, 7, 23-27.

JOZIFKOVA E. BDSM, SM, D/s v otazkach a odpovedich 2008. 2008 [online] [cit. 26.3. 2016]. Dostupné z: <http://www.en-k.net/questions/>.

JOZIFKOVA E. Mýty a omyly: vliv kultury na pojetí fenoménu sadomasochismu. *Sexuologia*. 2009, 9, 42-46.

Jozifkova E. Revize F65.5: Sadomasochistický sex jako alternativa a nikoliv jako porucha. *Sexuologia*. 2011, 11, 20-23.

JOZIFKOVA E., BARTOS L., FLEGR J. Evolutional background of dominance/submissivity in sex and bondage: the two strategies? *Neuroendocrinology Letters*. 2012, 33, 6, 636-642.

JOZIFKOVA E., FLEGR J. Dominance, submissivity (and homosexuality) in general population. Testing of evolutionary hypothesis of sadomasochism by internet-trap-method. *Neuroendocrinology Letters*. 2006, 27, 6, 711-718.

JOZIFKOVA E., KONVICKA M. Sexual Arousal by Higher- and Lower-Ranking Partner: Manifestation of a Mating Strategy? *Journal of Sexual Medicine*. 2009, 6, 12, 3327-3334.

Jozifkova E., Konvicka M., Flegr J. Why do some women prefer submissive men? Hierarchically disparate couples reach higher reproductive success in European urban humans. *Neuroendocrinology Letters*. 2014, 35, 7, 594-601.

KENDALL T. D. Pornography, rape and the internet. 2007 [online] [cit. 26.3. 2016]. Dostupné z: <http://www.yapaka.be/sites/yapaka.be/files/actualite/pornography-rape-and-the-internet.pdf>.

KLINDWORTH H., VOLAND E. How Did the Krummhorn Elite Males Achieve Above-Average Reproductive Success. *Human Nature-an Interdisciplinary Biosocial Perspective*. 1995, 6, 3, 221-240.

KLOFSTAD C. A., ANDERSON R. C., PETERS S. Sounds like a winner: voice pitch influences perception of leadership capacity in both men and women. *Proceedings of the Royal Society B-Biological Sciences*. 2012, 279, 1738, 2698-2704.

KLUMP B. C., SUGASAWA S., ST CLAIR J. J., RUTZ C. Hook tool manufacture in New Caledonian crows: behavioural variation and the influence of raw materials. *BMC Biology*. 2015, 13, článek číslo 97.

KOLMES K., STOCK W., MOSER C. Investigating bias in psychotherapy with BDSM clients. *Journal of Homosexuality*. 2006, 50, 2-3, 301-324.

KRIENERT J. L., WALSH J. A., MATTHEWS K., MCCONKEY K. Examining the Nexus Between Domestic Violence and Animal Abuse in a National Sample of Service Providers. *Violence and Victims*. 2012, 27, 2, 280-295.

KUTCHINSKY B. Effect of Easy Availability of Pornography on Incidence of Sex Crimes - Danish Experience. *Journal of Social Issues*. 1973, 29, 163-181.

KUTCHINSKY B. Pornography and rape: Theory and practice?: Evidence from crime data in four countries where pornography is easily available. *International Journal of Law and Psychiatry*. 1991, 14, 1, 47-64.

LAMMERS J., STOKER J. I., JORDAN J., POLLMANN M., STAPEL D. A. Power Increases Infidelity Among Men and Women. *Psychological Science*. 2011, 22, 9, 1191-1197.

LANDRIPET, I.; STULHOFER, A. and DIAMOND, M. Assessing the influence of pornography on sexual violence: A cross-cultural perspective. *Conference proceedings. International Academy for Sex Research 2006*, 12-15.

LEONARD S., STEIGER H., KAO A. Childhood and adulthood abuse in bulimic and nonbulimic women: Prevalences and psychological correlates. *International Journal of Eating Disorders*. 2003, 33, 4, 397-405.

LIBHABER N., EILAM D. Social vole parents force their mates to baby-sit. *Developmental Psychobiology*. 2002, 41, 3, 236-240.

LLAURENS V., RAYMOND M., FAURIE C. Ritual fights and male reproductive success in a human population. *Journal of Evolutionary Biology*. 2009, 22, 9, 1854-1859.

- MADDERN P. Moving households: Geographical mobility and serial monogamy in England, 1350-1500. *Parergon*. 2007, 24, 2, 69-92.
- MALÁ E., RABOCH J., SOVÁK Z. Sexuální zneužívání dětí.: Psychiatrické centrum Praha, 1995.
- MANER J. K., MILLER S. L., SCHMIDT N. B., ECKEL L. A. Submitting to defeat - Social anxiety, dominance threat, and decrements in testosterone. *Psychological Science*. 2008, 19, 8, 764-768.
- MANNING A., DAWKINS M. S. *An Introduction To Animal Behavior*. fifth. New York: Cambridge University Press, 2009.
- MARCINKOVÁ A. Genová odchylka nese problémy ve vztazích. 2008 [online] [cit. 26.3. 3016]. Dostupné z: <http://www.osel.cz/3902-genova-odchylka-nese-problemy-ve-vztazich.html>.
- MARSHALL W. Sexual offenders and paraphilias. In FREEMAN A., FELGOISE S. H., NEZU C. M., NEZU A. M., REINECKE M. A. (Eds.) Springer. 2005, 355-359.
- MCELREATH R., LUTTBEG B., FOGARTY S. P., BRODIN T., SIH A. Evolution of animal personalities. *Nature*. 2007, 450, 7167, E5.
- MCELROY W. A feminist defense of pornography. *FREE INQUIRY-BUFFALO THEN AMHERST*. 1997, 17, 14-17.
- MCFARLAND D. *The Oxford Companion to Animal Behavior*. Oxford: Oxford University Press, 1981.
- MEALEY L. The relationship between social status and biological success: A case study of the Mormon religious hierarchy. *Ethology and Sociobiology*. 1985, 6, 4, 249-257.
- MEALEY L., MACKEY W. Variation in offspring sex ratio in women of differing social status. *Ethology and Sociobiology*. 1990, 11, 2, 83-95.
- MEHTA P. H., JOSEPHS R. A. Testosterone and cortisol jointly regulate dominance: Evidence for a dual-hormone hypothesis. *Hormones and Behavior*. 2010, 58, 5, 898-906.
- MIKLOSI A. *Dog behaviour, evolution, and cognition*.: OUP Oxford, 2014.
- MORAN M. *DSM to Distinguish Paraphilias From Paraphilic Disorders*. *Psychiatric news*. 2013, 48, 9, 261.
- MOSER C. S/M (Sadomasochistic) Interactions in Semi-Public Settings. *Journal of Homosexuality*. 1998, 36, 2, 19-29.

- MOSER C., KLEINPLATZ P. J. Introduction: The state of our knowledge on SM. *Journal of Homosexuality*. 2006, 50, 2-3, 1-15.
- MOSKOWITZ D. A., SEAL D. W., RINTAMAKI L., RIEGER G. HIV in the Leather Community: Rates and Risk-Related Behaviors. *Aids and Behavior*. 2011, 15, 3, 557-564.
- MURATA K., TAMOGAMI S., ITOU M., OHKUBO Y., WAKABAYASHI Y., WATANABE H., OKAMURA H., TAKEUCHI Y., MORI Y. Identification of an Olfactory Signal Molecule that Activates the Central Regulator of Reproduction in Goats. *Current Biology*. 2014, 24, 6, 681-686.
- NATIONAL CENTER ON DOMESTIC AND SEXUAL VIOLENCE. Power and Control Wheel. 2002 [online] [cit. 26.3. 2016]. Dostupné z: http://www.ncdsv.org/images/Power_and_Control_wheel_NCDSV.pdf.
- NEIGHBORS C. J., O'LEARY A., LABOUVIE E. Domestically violent and nonviolent male inmates' responses to their partners' requests for condom use: Testing a social-information processing model. *Health Psychology*. 1999, 18, 4, 427-431.
- NEWITZ A. Obscene feminists: Why women are leading the battle against censorship. 2002. [online] [cit. 2010]. Dostupné z: http://www.sfbg.com/36/32/news_womenvscensorship.html.
- NEWMAHR S. Power Struggles: Pain and Authenticity in SM Play. *Symbolic Interaction*. 2010a, 33, 3, 389-411.
- NEWMAHR S. Rethinking Kink: Sadomasochism as Serious Leisure. *Qualitative Sociology*. 2010b, 33, 3, 313-331.
- NEWMAHR S. *Playing on the Edge: Sadomasochism, Risk, and Intimacy.*: Indiana University Press, 2012.
- NG M. L., MA J. C. L. Sexuality in Hong Kong Special administrative region of the People's Republic of China. In FRANCOEUR R. T. (Ed.) *The international encyclopedia of human sexuality*. New York: Continuum. v.4, 2001, 217-244.
- NORDLING N., SANDNABBA N. K., SANTILLA P V. The Prevalence and Effects on Self-Reported Childhood Sexual Abuse Among Sadomasochistically Oriented Males and Females. *Journal of Child Sexual Abuse*. 2000, 9, 1.
- OPHIR A. G., PHELPS S. M., SORIN A. B., WOLFF J. O. Social but not genetic monogamy is associated with greater breeding success in prairie voles. *Animal Behaviour*. 2008, 75, 3, 1143-1154.

OSBORNE L. The women warriors + The recent discovery of the graves of female fighters on the Eurasian steppes has renewed the often-dubious quest for a matriarchal civilization in ancient times. *Lingua Franca*. 1998, 7, 10, 50-57.

PAZDERA J. "MAO" může týrané děti ochránit před problémy. 2002 [online] [cit. 25.3. 2016]. Dostupné z: <http://www.osel.cz/85-mao-muze-tyrane-deti-ochranit-pred-problemy.html>.

PAZDERA J. Déka genu a sebevraždy. 2003 [online] [cit. 25.3. 2016]. Dostupné z: <http://www.osel.cz/371-delka-genu-a-sebevrazdy.html>.

PAZDERA J. Genová léčba promiskuity? 2004 [online] [cit. 25.3. 2016]. Dostupné z: <http://www.osel.cz/809-genova-lecba-promiskuity.html>.

PAZDERA J. Epigenetika je o tom, co jíme, jak žijeme, a jak se máme rádi. 2005 [online] [cit. 26.3. 2016]. Dostupné z: <http://www.osel.cz/1516-epigenetika-je-o-tom-co-jime-jak-zijeme-a-jak-se-mame-radi.html>.

PAZDERA J. Dělalí z nás liberály a konzervativce geny? 2015 [online] [cit. 25.3. 2016]. Dostupné z: <http://www.osel.cz/8365-delaji-z-nas-liberaly-a-konzervativce-geny.html>.

PEPPERBERG I. M. Cognitive and communicative abilities of Grey parrots. *Applied Animal Behaviour Science*. 2006, 100, 1-2, 77-86.

PEPPERBERG I. M., CAREY S. Grey parrot number acquisition: The inference of cardinal value from ordinal position on the numeral list. *Cognition*. 2012, 125, 2, 219-232.

PERUSSE D. Cultural and Reproductive Success in Industrial-Societies - Testing the Relationship at the Proximate and Ultimate Levels. *Behavioral and Brain Sciences*. 1993, 16, 2, 267-283.

PETR J. Acylpyrin mění pohlavní chování potomků. 2004a [online] [cit. 25.3. 2016a]. Dostupné z: <http://www.osel.cz/769-acylpyrin-meni-pohlavni-chovani-potomku.html>.

PETR J. Dobrá máma zvládne nezvedence. 2004b [online] [cit. 25.3. 2016b]. Dostupné z: <http://www.osel.cz/839-dobra-mama-zvladne-nezvedence.html>.

PETR J. Někdo to rád hořké. 2005 [online] [cit. 26.3. 2016]. Dostupné z: <http://www.osel.cz/1377-nekdo-to-rad-horke.html>.

PETR J. Hyperaktivita dětí byla výhodná pro nomády. 2008 [online] [cit. 25.3. 2016]. Dostupné z: <http://www.osel.cz/3689-hyperaktivita-deti-byla-vyhodna-pro-nomady.html>.

PETR J. Matkám roste mozek. 2010 [online] [cit. 26.3. 2016]. Dostupné z: <http://www.osel.cz/5372-matkam-roste-mozek.html>.

PETR J. Jak se dědí homosexualita mužů? 2015 [online] [cit. 25.3. 2016]. Dostupné z: <http://www.osel.cz/8487-jak-se-dedi-homosexualita-muzu.html>.

PETRÁSEK T. Epigenetická paměť: vzpomínky po dědečkovi. 2013 [online] [cit. 26.3. 2016]. Dostupné z: <http://www.osel.cz/7327-epigeneticka-pamet-vzpominky-po-dedeckovi.html>.

PILLEY J. W., REID A. K. Border collie comprehends object names as verbal referents. *Behavioural Processes*. 2011, 86, 2, 184-195.

PLOTNIK J. M., DE WAAL F. B., REISS D. Self-recognition in an Asian elephant. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*. 2006, 103, 45, 17053-17057.

POWLS J., DAVIES J. A Descriptive Review of Research Relating to Sadomasochism: Considerations for Clinical Practice. *Deviant Behavior*. 2012, 33, 3, 223-234.

RABOCH J., PAVLOVSKÝ P., A KOL. *Psychiatrie*. Praha: Karolinum, 2012a.

RABOCH J., PAVLOVSKÝ P., JANOTOVÁ D. *Psychiatrie. Minimum pro praxi*. 5. Praha: Triton, 2012b.

RABOCH J., RABOCH J. J., SINDLAR M. Sexuální vývoj českých dívek před listopadem 1989 a po něm. *Časopis lékařů českých*. 1996, 153, 71-73.

REDAKCE. Střevní bakterie kontrolují růst hostitele. 2016 [online] [cit. 26.3. 2016]. Dostupné z: <http://www.osel.cz/8705-strevni-bakterie-kontroluji-rust-hostitele.html>.

REIERSOL O., SKEID S. The ICD diagnoses of fetishism and sadomasochism. *Journal of Homosexuality*. 2006, 50, 2-3, 243-262.

REVISE F65. ICD Revision White Paper. 2009 [online] [cit. 26.3. 2016]. Dostupné z: http://www.revisef65.org/icd_whitepaper.html.

REVISE F65. Denmark has as the first European country taken the political decision to remove SM as a diagnosis. 2010a [online] [cit. 26.3. 2016a]. Dostupné z: <http://www.revisef65.org/denmark.html>.

REVISE F65. More SM people than homosexuals? 2010b [online] [cit. 26.3. 2016b]. Dostupné z: http://www.revisef65.org/antall_eng.html.

REVISE F65. The Norwegian Directorate of Health takes sexual minorities off the sick list. 2010c [online] [cit. 26.3. 2016c]. Dostupné z: http://www.revisef65.org/friskmelding_eng.html.

REVISE F65. Finland joins Nordic sexual reform. 2011 [online] [cit. 26.3. 2016]. Dostupné z: http://www.revisef65.org/finland_eng.html.

REVISE F65. SM versus abuse. 2013 [online] [cit. 26.3. 2016]. Dostupné z: <http://www.revisef65.org/violence.html>.

RICHTERS J., DE VISSER R., GRULICH A., RISSEL C. Demographic and psychosocial features of participants in BDSM sex: Data from a national survey. *Journal of Sex Research*. 2008, 45, 2, 98-99.

RICHTERS J., GRULICH A. E., DE VIESER R. O., SMITH A. M. A., RISSEL C. E. Sex in Australia: Autoerotic, esoteric and other sexual practices engaged in by a representative sample of adults. *Australian And New Zealand Journal Of Public Health*. 2003, 27, 2, 180-190.

ROHR H. P. *Narcismus - vnitřní žalář*. Praha: Portál s.r.o., 2001.

SAGARIN B. J., CUTLER B., CUTLER N., LAWLER-SAGARIN K. A., MATUSZEWICH L. Hormonal Changes and Couple Bonding in Consensual Sadomasochistic Activity. *Archives of Sexual Behavior*. 2009, 38, 2, 186-200.

SAMPSON T. R., MAZMANIAN S. K. Control of Brain Development, Function, and Behavior by the Microbiome. *Cell Host & Microbe*. 2015, 17, 5, 565-576.

SANDNABBA N. K., SANTTILA P., ALISON L., NORDLING N. Demographic, sexual behaviour, family background and abuse experiences of practitioners of sadomasochistic sex: a review of recent research. *Sexual and Relationship Therapy*. 2002, 17, 1, 39-55.

SANDNABBA N. K., SANTTILA P., NORDLING N. Sexual Behavior and Social Adaptation Among Sadomasochistically-Oriented Males. *Journal of Sex Research*. 1999, 36, 3, 273-282.

- SARAUX C., CHIARADIA A., LE MAHO Y., ROPERT-COUDERT Y. Everybody needs somebody: unequal parental effort in little penguins. *Behavioral Ecology*. 2011, 22, 4, 837-845.
- SCHUETT W., DALL S. R. X., ROYLE N. J. Pairs of zebra finches with similar 'personalities' make better parents. *Animal Behaviour*. 2011, 81, 3, 609-618.
- SIMMONS L. W., RHODES G., PETERS M., KOEHLER N. Are human preferences for facial symmetry focused on signals of developmental instability? *Behavioral Ecology*. 2004, 15, 5, 864-871.
- SKEID S. Fetishism and Sadomasochism no longer diseases in Sweden. 2010 [online] [cit. 26.3. 2016]. Dostupné z: <http://www.revisef65.org/Sweden.html>.
- SOMMER V., VASEY P. L. *Homosexual Behaviour in Animals. An Evolutionary Perspective*. New York: Cambridge University Press, 2006.
- ST-PIERRE A., LAROSE K., DUBOIS F. Long-term social bonds promote cooperation in the iterated Prisoner's Dilemma. *Proceedings of the Royal Society B-Biological Sciences*. 2009, 276, 1676, 4223-4228.
- STRAUS M. A. Dominance and symmetry in partner violence by male and female university students in 32 nations. *Children and Youth Services Review*. 2008, 30, 3, 252-275.
- STROSSEN N. *Defending pornography*. New York: Scribner. 1995.
- TABORSKY M. Sneakers, Satellites, and Helpers - Parasitic and Cooperative Behavior in Fish Reproduction. *Advances in the Study of Behavior*, Vol 23. 1994, 23, 1-100.
- TABORSKY M. The evolution of bourgeois, parasitic, and cooperative reproductive behaviors in fishes. *Journal of Heredity*. 2001, 92, 2, 100-110.
- TARR A. J., GALLEY J. D., FISHER S. E., CHICHOLOWSKI M., BERG B. M., BAILEY M. T. The prebiotics 3'Sialyllactose and 6'Sialyllactose diminish stressor-induced anxiety-like behavior and colonic microbiota alterations: Evidence for effects on the gut-brain axis. *Brain Behavior and Immunity*. 2015, 50, 166-177.
- THORNHILL R., PALMER C. T. *A natural history of rape*. Cambridge, England: The MIT Press, 2000.
- THRASHER C., LOBUE V. Do infants find snakes aversive? Infants' physiological responses to "fear-relevant" stimuli. *Journal of Experimental Child Psychology*. 2016, 142, 382-390.

- TIEFER L. Sex is not a natural act and other essays. Westview Press, 1995.
- TIMMER M., CORDERO M. I., SEVELINGES Y., SANDI C. Evidence for a Role of Oxytocin Receptors in the Long-Term Establishment of Dominance Hierarchies. *Neuropsychopharmacology*. 2011, 36, 11, 2349-2356.
- TIPLADY C. M., WALSH D. B., PHILLIPS C. J. C. Intimate partner violence and companion animal welfare. *Australian Veterinary Journal*. 2012, 90, 1-2, 48-53.
- TOWNSEND L. The leatherman`s handbook. New York: Modernismo Publications, 1983.
- TRIVERS R. L., WILLARD D. E. Natural selection of parental ability to vary the sex ratio of offspring. *Science*. 1973, 179, 4068, 90-92.
- TROSCIANKO J., RUTZ C. Activity profiles and hook-tool use of New Caledonian crows recorded by bird-borne video cameras. *Biology Letters*. 2015, 11, 12
- VAN LIESHOUT M. Leather nights in the woods: homosexual encounters in a Dutch highway rest area. *Journal of Homosexuality*. 1995, 29, 1, 19-39.
- VANPE C., MORELLET N., KJELLANDER P., GOULARD M., LIBERG O., HEWISON A. J. M. Access to mates in a territorial ungulate is determined by the size of a male's territory, but not by its habitat quality. *Journal of Animal Ecology*. 2009, 78, 1, 42-51.
- VESELOVSKÝ Z. Etologie. Prague: Academia, 2005.
- VOŇKOVÁ J., HUŇKOVÁ M. Domáci násilí v českém právu z pohledu žen. 1. Praha: profem, 2004.
- VYMĚTAL J. Lékařská psychologie. Praha: Portál, s.r.o, 2003.
- WARZAK D. A., JOHNSON S. A., ELLERSIECK M. R., ROBERTS R., ZHANG X., HO S. M., ROSENFELD C. S. Effects of post-weaning diet on metabolic parameters and DNA methylation status of the cryptic promoter in the A(vy) allele of viable yellow mice. *Journal of Nutritional Biochemistry*. 2015, 26, 6, 667-674.
- WATERLAND R. A., JIRTLE R. L. Early nutrition, epigenetic changes at transposons and imprinted genes, and enhanced susceptibility to adult chronic diseases. *Nutrition*. 2004, 20, 1, 63-68.
- WEINBERG M. S., WILLIAMS C. J., MOSER C. The Social Constituents of Sadoomasochism. *Social problems*. 1984, 31, 4, 379-389.

WEINBERG T. S. Sadomasochism. Bryant C. D. (ed) The Encyclopedia of Criminology and Deviant Behavior, vol 4., Sexual Deviance (Geis G., volume editor). Philadelphia: Brunner-Routledge, 2000.

WEINBERG T. S. Sadomasochism and the social sciences: A review of the sociological and social psychological literature. Journal of Homosexuality. 2006, 50, 2-3, 17-40.

WEINBERG T. S., FALK G. The Social-Organization of Sadism and Masochism. Deviant Behavior. 1980, 1, 3-4, 379-393.

WEISS P. Sexualni deviace. Praha: Portal, 2002.

WEISS, P. e ZVERINA, J. Sexualni chovani v CR III. Praha: Dema. 2003.

WEN B., SHI H., REN L., XI H. F., LI K. Y., ZHANG W. Y., SU B., SI S. H., JIN L., XIAO C. J. The origin of Mosuo people as revealed by mtDNA and Y chromosome variation. Science in China Series C-Life Sciences. 2004, 47, 1, 1-10.

WIKIPEDIA. Cycle of Abuse. 2013a [online] [cit. 26.3. 2016]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Cycle_of_abuse#cite_ref-Walker_1-1.

WIKIPEDIA. Dominance and submission. Safety. 2013b [online] [cit. 26.3. 2016]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Domination_%26_submission_%28BDSM%29.

WIKIPEDIA. Risk-aware consensual kink. 2013c [online] [cit. 26.3. 2016]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Risk-aware_consensual_kink.

WILSON E. O. Sociobiology. 7th. Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press, 1998.

WOLF N. The Porn Myth: In the end, porn doesn't whet men's appetites - it turns them off the real thing. New York Magazine. 2003 [online] [cit. 26.3. 2016]. Dostupné z: http://nymag.com/nymetro/news/trends/n_9437/

WOMEN'S AID. Domestic Violence:Frequently Asked QuestionsFactsheet 2009. 2009 [online] [cit. 26.3. 2016]. Dostupné z: <http://www.womensaid.org.uk/>.

WORLD HEALTH ORGANIZATION. International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems 10th Revision Version for 2007. 2010 [online] [cit. 26.3. 2016]. Dostupné z: <http://apps.who.int/classifications/apps/icd/icd10online/>.

WORLD HEALTH ORGANIZATION. Mezinárodní klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů. 2014 [online] [cit. 26.3. 2016]. Dostupné z: <http://www.uzis.cz/cz/mkn/index.html>.

WRIGHT S. Second National Survey of Violence & Discrimination Against Sexual Minorities. 2008 [online] [cit. 26.3. 2016]. Dostupné z:

https://ncsfreedom.org/images/stories/pdfs/BDSM_Survey/2008_bdsm_survey_analysis_final.pdf.

YANG X. X., YANG Z. L., SHI H., DONG Y. L., YANG J., ZENG W. M., GAO L., XIAO C. J. Y-STR polymorphisms among five Chinese minorities, Mosuo, Mongolian, Naxi, Pumi and Tibetan, in Yunnan Province, PR China. *Annals of Human Biology*. 2004, 31, 1, 103-111.

Vybrané otázky a odpovědi ze zdroje www.en-k.net

Zdroj www.en-k.net, konkrétně <http://www.en-k.net/questions/> poskytuje základní informace o BDSM a to o 1) základních pojmech 2) typech osob, které se v komunitách pohybují 3) o bezpečném praktikování – jak se naučit používat stopku, jak se vyvarovat častých chyb, jak rozpoznat problematické vztahy a problematické komunity 4) o nebezpečí ve vztahu. Stránky www.enk.net neobsahují návody ke konkrétním sexuálním praktikám ani takové obrazové materiály. Obsahují některé články pro lékaře a přeložené odborné články. Byly sestaveny tak, aby jak běžná osoba, tak specialisté v pomáhajících profesích mohli při nenadálém střetu s touto problematikou rychle načerpat základní informace. Materiál je celkem rozsáhlý, zde je vybráno jen pět otázek týkajících se předpokládaných souvislostí mezi narcismem, manipulací a závislostí.

Otázky a odpovědi: Proč může požadavek „musíš být takový, jakého si tě přeju“ vyvolávat závislost na partnerovi?

zdroj: http://www.en-k.net/questions/otazka11_5.html

V rámci DS, SM nebo BDSM osoba často svému protějšku dává signál „musíš být dokonalý otrok-otrokyně“. Příkaz „musíš být dokonalý otrok-otrokyně“ může však jedinec vnímat jako „musíš být takový a takový, abych byl s tebou spokojený“ nebo „musíš být takový a takový, abych tě mohl milovat“ (viz Rohr 2001). Jedná se o manipulaci, která téměř jistě souvisí se vznikem psychické závislosti a zcela jistě souvisí s poškozením psychiky. Někdy je přístup „musíš být takový, jakého si tě přeju“ přímo sexuální praktikou, „otroci“ nebo „otrokyně“ jsou „vychovávaní“, aby byli přesně takoví, jaké je chce někdo mít.

Podřízený jedinec podle tohoto „příkazu“ není milován a není přijat. Je po něm žádáno, aby přestal být sám sebou. Aby nemyslel. Aby necítil to, co cítí. Aby myslel a cítil jako někdo jiný. Je mu zdůrazněno, že je zodpovědný za štěstí svého partnera. Pokud se bude podřízený jedinec snažit „nemyslet“ a „nepociťovat“, může být narušená jeho schopnost rozhodovat se (těžko se rozhoduje, má pocit, že se neumí a nesmí rozhodovat (Rohr 2001)), a může ztratit schopnost uvědomovat si své vlastní pocity. Oboje zní možná jako ideální stav otroka z nějaké erotické povídky, nicméně je to začátek konce jakéhokoliv funkčního vztahu a vážné poškození psychiky.

U takto emocionálně zneužívaných lidí je silným pocitem strach, neustále musí zpochybňovat sami sebe -buď dostojí očekáváním druhých, nebo musí bojovat s pocitem viny (Rohr 2001). Čím více strachu, tím více zřejmě potřebují dominantního partnera, aby se cítili v bezpečí.

Mezi osobami ve „scénce“, či mezi partnery ve vzájemném nerovnoprávném postavení může tento „příkaz“ působit na podřízeného jedince velmi silně. A to i tehdy, jestliže si to zúčastnění neuvědomují. Lze říci, že čím vyšší hierarchický rozdíl tím rychleji a silněji tento „příkaz“ působí. Čím více je jedinec submisivní, tím více se snaží vyhovět těmto požadavkům a tím více může být poškozen.

Lze předpokládat, že část dominantních nebo sadisticky orientovaných osob poškozuje touto cestou své partnery, neboť toto poškození chování mylně považuje za „důkaz“ své „dominance“ nebo za „výcvik otroka“ (a nikoliv za důkaz nepochopení a neznalosti). Lze se domnívat, že někteří jedinci mohli být takto poškozeni záměrně, aby například dále docházeli na placené sexuální praktiky, nebo aby zůstali ve vztahu a vzdali se určitých požadavků (na limity v sexuálních aktivitách, na společné soužití, na láskyplný vztah, na vlastní lidskou důstojnost).

Dominantní partner může kontrolovat všechny problémy, nálady, názory a vztahy submisivního jedince a přitom někdy nemiluje tuto osobu pro její samu existenci, ale vidí v ní možnost své seberealizace nebo „kořist“, která mu „patří“. Submisivní jedinec může v některých případech uvěřit, že být ideálním partnerem nebo partnerkou je důležitější, než vlastní pocity či názory. Také může uvěřit tomu, že „skutečné podřízení“ vyžaduje tento stupeň poškození. Ve skutečnosti se však jedná o havárii na základě submisivity, o situaci, k jaké nemělo dojít.

Zřejmě z toho důvodu si někdy jedinci, kteří při sadomasochistických interakcích zaujímají pozici podřízené osoby, nechají líbit i věci pro ně těžko snesitelné, cítí se povinováni vše vydržet a předváděním „dokonale otrockého“ chování se snaží získat přízeň partnera nebo i širší skupiny lidí, například se snaží být obecně oblíbenými. Tato jejich snaha může být samozřejmě snadno zneužita někým, kdo si přeje působit druhým skutečnou bolest, tedy stav, který nebudou rozhodně považovat za příjemný. Oběť se tak stává rukojmím své vlastní psychiky, což často původce násilí ví a týrá tak tuto osobu zcela vědomě.

Pocit „sám nic nedokážu“ a pocit „zodpovídám za to, jak se mému partnerovi vede“ má značná část lidí, kteří vyhledávají v běžném životě polarizovaný dominantně - submisivní vztah a zároveň mohou být masochisticky orientovaní, či je může vzrušovat submisivita v sexu (24/7). Míra zneužití pak přímo závisí na tom, do jaké míry je osoba sadisticky zaměřena, do jaké míry je egoistická nebo zda trpí narcistickou poruchou osobnosti či nikoliv. Tedy na tom, jak ji bude bavit trápit závislého partnera nebo jak ho bude trápit, aniž by si to uvědomovala. Díky těmto pocitům se pravděpodobně někteří jedinci nemohou vyhnout partnerům, kteří jim ubližují úmyslně. V některých případech ani nemohou komunikovat s partnerem tak, aby mu včas sdělili hranici, kdy pro ně přestává být určitá sadomasochistická sexuální praktika příjemná, tedy mají problém včas použít tzv. „stopku“. Přitom v nich jejich partner nebo způsob soužití s ním může tyto pocity ještě více upevňovat a uzavírat tak bludný kruh.

Otázky a odpovědi: Dominance I. - Jak být "dominantní" a nepoškodit psychiku partnera?

zdroj: http://www.en-k.net/questions/otazka9_8.html

Neublížit někomu po psychické stránce znamená nejen ukončit praktiku, když přestane být partnerovi příjemná. Znamená to také vystríhat se při dominantním chování příkazů „nemysli“ a „nepociťuj“ a všech příkazů, které by omezovaly schopnost partnera myslet a pociťovat. Jde zejména o příkazy typu „musíš si myslet to a to“, „musíš cítit to a to“ nebo „jako můj otrok si myslíš si to a to“, „jako moje otrokyně cítíš to a to“. Další způsob je užívání formulací „přece si nemyslíš to a to“, přece nemůžeš cítit/necítíš to a to“. Například časté jsou podvědomé manipulativní příkazy typu „o této skutečné události si myslíš to, co jsem ti řekl, že si o ní máš myslet“, „po tom, co se ve skutečnosti stalo, cítíš to, co si přeji, abys cítil“. Obdobně působí manipulativní chování typu „měl by sis myslet to a to“, „měl bys pociťovat to a to“, „je správné, abys myslel a cítil tak a tak“, „budu tě mít rád, když budeš myslet tak a tak a cítit tak a tak“.

Příkazy typu „nemysli“ a „nepociťuj“ může nadřízený jedinec po jedinci podřízeném vyžadovat vědomě nebo podvědomě. Je třeba vyhnout se takovému chování k partnerovi a také všem sexuální praktikám, které tyto příkazy nějakou formou obsahují.

Partnerovi lze sdělit, co má a co nemá dělat, ale nikdy mu nelze říkat, co má a co nemá myslet nebo pociťovat. Jedinec, který vnímá, že je žádoucí, aby si nevytvářel vlastní názor, postupně ztrácí schopnost pohybovat se v reálném světě. Vnucování pocitů, které jedinec nemá a popírání toho, co cítí, vede k poškození.

U dětí vznikají následkem takových postupů závažná poškození psychiky (Rohr 2001). I dospělé osoby, vystavené takovému chování, mohou trpět značnými problémy. Organismus je vystaven rozporu mezi tím, co se skutečně děje a mezi tím, co si smí/má jedinec uvědomovat. V rámci praktik tak může vzniknout psychické poškození, které se promítne do běžného života jedince.

Tlak na to, aby člověk samostatně nemyslel, nebo aby se nezabýval tím, co cítí, vede mimo jiné k tomu, že takový člověk ztrácí schopnost se samostatně rozhodovat. Pro každého jedince přitom může nastat moment, kdy pociťuje určité jednání dominantního partnera jako tlak v tomto směru, při odlišném stupni dominantního chování partnera. Například „scénkující“ partneři, kteří „switchují“, po ukončení scénky nemusí brát vážně nic z toho, co se událo, pouze pocítili sexuální vzrušení. Na druhou stranu člověk submisivní i v běžném životě pocítí určitý tlak i při pouhém vyslovení přání dominantního partnera během hovoru a vnímá vše tím citlivěji, čím je vyšší hierarchický rozdíl mezi partnery.

Oblast za hranicí příkazů „nemysli“ a „nepociťuj“ (Rohr 2001) je doménou lidí, kteří za ni byli zatlačeni jako zmrzačení tvorové bez možnosti volby zřejmě především proto, že byli psychicky poraněni. Není tedy oblastí „úplných a dokonalých“ submisivů nebo otroků, jak mohou tvrdit ti, kdo

takové poranění rádi jiným způsobují. Už vůbec nemá nic společného s dobrovolností, či konsenzualitou, či vědomým respektováním partnera

Uvědomit si, kde leží tato hranice právě pro nás, není snadné, protože se někdy jedná o podvědomé signály, které dostáváme ze strany partnera dominantního v sexu. Tuto hranici však poznáme podle toho, že pocítíme strach a vinu. Tyto pocity se objevují ve spojení s obavami o další vývoj vztahu a vedou k přesvědčení, že se musíme chovat určitým způsobem, abychom partnerovi vyhovovali a aby nás měl rád. Signály typu „budu tě milovat, když se budeš chovat takto“ nebo „za tohle tě budu milovat“ mohou být částečně nátlakem a částečně snahou o výměnný obchod, nebývají však úvodem k hlubokému citu ze strany partnera.

Pokud si někdo přeje být při sexuální praktice usmrčen nebo při této praktice někoho usmrtit, není to věc, která by patřila k sadomasochismu tak, jak jej provozuje většina lidí sadomasochisticky zaměřených. Pokud si někdo přeje být zbaven schopnosti myslet a pociťovat nebo někoho jiného těchto schopností zbavit, jedná se o obdobný extrém. Nikoliv tedy o zákonitost ve vztahu sadomasochisticky orientovaných jedinců, jak někteří lidé mylně tvrdí. Fakt, že nevidíme krev, nebo že takové případy nebývají ve zprávách na Nově, na celé věci nic nemění. Patrně není tak docela rozumné provozovat „scénku“ s někým, koho vzrušuje usmrcovat lidi. Obdobně není rozumné navazovat vztah s někým, koho vzrušuje zbavovat partnera schopnosti myslet a cítit. Snad lze za takových okolností prožít lásku k tomuto partnerovi, bude však pravděpodobně zaplácena velikou bolestí. Při tak vysokém stupni psychické bolesti nemusí již být osoba schopna vnímat své pocity a může ztratit možnost po určitou dobu cítit cokoli, tedy i lásku k druhému člověku.

V této souvislosti je třeba zmínit poměrně častý jev, kdy dominant /domina vyvolá u partnera pomocí zmiňovaných příkazů určité poškození a v momentě, kdy je na ní/na něm díky poškození partner určitým způsobem závislý, dojde k názoru, že je „závislý nějak moc“, vztah ukončí a naváže další vztah, který končí obdobně.

Otázky a odpovědi: Co je narcistická porucha osobnosti a jak jednájí lidé s touto poruchou?

zdroj: http://www.en-k.net/questions/otazka11_6.html

Zjednodušeně, jedinec s narcistickou poruchou osobnosti potřebuje být v nějakém směru dokonalý či velkolepý a kvůli naplnění této potřeby vykořisťuje jiné. Pokud ho ostatní nevnímají jako velice velkolepého či dokonalého v určitém směru, dokáže velice ublížit. Jedinci s narcistickou poruchou osobnosti používají mnoho forem psychického násilí, včetně manipulace, ignorace a podobně. Mohou se uchýlit i k fyzickému násilí. Partneri těchto osob bývají vzájemným soužitím zcela vyčerpáni a poškozeni po psychické stránce. Přitom podle psychologů jedinci s narcistickou poruchou osobnosti nežijí šťastný život, trpí osamělostí, depresemi a úzkostí (Rohr 2001). Část z těchto jedinců nevnímá kritiku okolí, pro další část je kritika nesnesitelná a působí jim vnitřní utrpení.

Pro tuto poruchu je typické, že jedinci reagují hněvem či pomstou na kritiku či na cokoliv, co považují porušení svých samozřejmých nároků.

Podle definice DSM ([Anon] 2000) je pro narcistickou poruchu typický prvek velkoleposti, (v představách i v projevech chování), který prostupuje vším, potřeba být obdivován/obdivována a nedostatek empatie (tj. neschopnost vcítit se do druhých, litovat druhé, uvědomit si, co druzí cítí). Projevuje se od rané dospělosti, a lze ji rozpoznat podle pěti či více následujících znaků:

- Osoba se považuje sama sebe za přehnaně důležitou
- Zaměstnává se myšlenkami na svůj bezmezný úspěch, neomezenou sílu, krásu, oslnivost či ideální lásku
- Věří tomu, že je mimořádná a výjimečná
- Požaduje přehnaný obdiv
- Domnívá se, že má mimořádná práva, nebo má mimořádné nároky vůči jiným (chce víc, chce všechno, požaduje a ostatní mají automaticky nároky této osoby plnit)
- Vykořisťuje jiné
- Nepocítuje empatii
- Často závidí jiným nebo věří, že jiní závidí jí
- Chová se arogantně, povýšenecky nebo má takové postoje

Jedinci s narcistickou poruchou osobnosti jsou často velmi charismatické, šarmantní osoby, které umí být vstřícné, pokud je jejich protějšek bezmezně obdivuje. Pokud se proti nim jejich protějšek prohřeší nějakou malicherností, bývá odmrštěn nebo trestán.

Lidé s narcistickou poruchou osobnosti investují hodně energie do „dobývání“ partnera. Když partner neodpovídá jejich očekáváním absolutně, pohrdnou jím a nemilosrdně, nekompromisně a neúprosně jej opustí. Jejich chování k partnerovi, lze vyjádřit heslem: buď budeš takový, jakého tě chci mít, nebo pro mě přestaneš existovat (Rohr 2001)! Takové jednání je pro jejich partnery s předchozí traumatickou zkušeností velice bolestivé a navíc vede často k emocionální závislosti partnera (Rohr 2001), které celou situaci zhoršuje. Toto nekompromisní opuštění nevyhovujícího partnera bývá u lidí s narcistickou poruchou osobnosti, považovaných za „dominy“ nebo „dominanty“, někdy v BDSM komunitách zcela mylně hodnoceno právě jako projev vysokého stupně jejich „dominance“ a „zásadovosti“.

Stáří, nemoc a smrt vyvolávají u jedinců s narcistickou poruchou osobnosti veliký strach. Charakteristickým pocitem je závist, ovšem vyjadřovaná nepřímou, tím, že takový člověk mnohdy nenápadně ničí pozitivní věci okolo. (Rohr 2001) Pro sebe tito lidé vyžadují velkou ohleduplnost a pochopení, ale dokáží vyvinout jen málo soucítění pro problémy svých bližních. (Rohr 2001) Nelze u něj tedy předpokládat velkou snahu o dodržování limitů partnera nebo o to, aby některé zážitky byly příjemné i partnerovi, pokud z toho pro něj samého neplyne přímý zisk - například vzbuzení pocitu důvěry u partnera, který může později využít.

Lidé s narcistickou poruchou osobnosti se nezajímají o druhého člověka, ale o pocit „zamilovanosti“. Potřebují se „slunit“ v obdivu a potvrzování své vlastní hodnoty. Někdy, když partnera dostatečně pokoří, odpouštějí mu a snaží se chovat laskavě. (Rohr 2001) Některá tvrzení typu „za to jsem tě musel potrestat a teď jsem tak dobrý, že ti odpustím, když poslechněš a budeš dělat to, co chci“, přičemž kladené požadavky jsou mnohdy nesplnitelné, nebo zdánlivě splnitelné, jsou postaveny právě na tomto základě.

Tito lidé se hrozí deprese z opuštěnosti, stavu, který těžce snášejí. Když mají jistotu, že je vztah stmelen, opět partnera pokoří. (Rohr 2001) Tuto fázi pokoření partnera někdy vysvětlují jako následek své dominance v sexu nebo své sadistické orientace. Takové konání je však sexuálně neuspokojující, je pro ně řešením určitého psychického stavu a nejsou schopni reagovat jinak. Jejich partnerské vztahy mají často charakter sexuálního vykořisťování (Rohr 2001).

Protože jedinci s narcistickou poruchou osobnosti požadují obdiv, věří ve svá mimořádná práva a chovají se nadřazeně, mohli by někteří hledat vzrušení v sexu se sadomasochistickými prvky, popřípadě v úmyslném trápení osob, které by vydávali za „pravý“ sadomasochismus.

Fakt, že lidé s narcistickou poruchou osobnosti si jako partnery mohou vybírat jedince hierarchicky níže postavené, než jsou oni sami, nemusí nutně znamenat, že jsou sadomasochisticky orientovaní. Samozřejmě kombinace tohoto sexuálního zaměření a narcistické poruchy osobnosti nevyklučujeme. Lidé s narcistickou poruchou osobnosti, ať již zároveň sadomasochisticky zaměřeni nebo bez tohoto zaměření, se mohou v DS, SM, BDSM komunitách vyskytovat často, pravděpodobně většinou jako představitelé hrubších praktik či méně citelného přístupu k partnerovi, neboť netrpí pocitem viny a nemusí se cítit vázání tím, aby neublížili ostatním.

Upozorňujeme, že osoba s narcistickou poruchou osobnosti může s velkou pravděpodobností svého partnera psychicky nebo i fyzicky týrat a působit mu utrpení. Jedinci s narcistickou poruchou osobnosti mohou do jisté míry zlepšit své jednání vůči partnerovi, pokud vyhledají pomoc psychologa. V mnoha případech však nemusí být terapie úspěšná. Mimo to nelze zaručit, že takové osoby nebudou ubližovat partnerovi v průběhu terapie nebo po ukončení terapie. Nejjednodušším řešením je nenavazovat vztahy s osobami s narcistickou poruchou osobnosti. Zejména submisivní jedinci by se měli těchto osob skutečně vyvarovat nejenom ve vztahu, ale i ve svém okolí.

Otázky a odpovědi: Může být člověk zodpovědný za štěstí svého partnera v polarizovaném dominantně-submisivním vztahu?

zdroj: http://www.en-k.net/questions/otazka8_4.html

V BDSM komunitách se mylně traduje, že na rozdíl od běžných vztahů je v polarizovaných dominantně -submisivních vztazích jeden partner klíčem ke štěstí toho druhého. Lidé submisivní vidí své štěstí v různých rozhodnutích svého dominantního partnera a ten vidí své štěstí v tom, jak

submisivní jedinec zvládá naplňovat jeho potřeby a přání. Oba mohou považovat snahu o partnerovo štěstí za smysl svého života. Každý je však odpovědný za své štěstí. Nelze činit nikoho jiného odpovědného za náš pocit štěstí ani v běžných, ani v polarizovaných dominantně - submisivních vztazích. Partner nemůže přesně odhadnout, co nás učiní šťastnými a ani my nemůžeme s jistotou vědět, co učiní šťastným našeho partnera. Není možné přičinit se o pocit štěstí jiného, pokud on sám se o to nesnaží. Pokud jsou děti vedeny k tomu, že jsou odpovědné za pocit štěstí jiné osoby, jsou následkem toho často psychicky poznamenány (viz latentní incest, narcistická porucha osobnosti). Nelze tedy vložit odpovědnost za své štěstí do rukou partnera.

Zejména submisivní jedinec poté, co našel partnera, může začít spatřovat smysl svého života především v podřizování se tomuto partnerovi a v uskutečňování jeho přání. To je pro něj naplněním a může pociťovat, že našel cíl svého života, pevný bod a oporu. Lidé dominantní a submisivní prožívají své vztahy velmi intenzivně, avšak tyto vztahy se pro ně mohou stát časem nesnesitelné. Je proto důležité, aby se zejména submisivní lidé nevzdávali například zaměstnání, bydliště nebo majetku. Aby za sebou „nepálili mosty“ s tím, že společné soužití tyto problémy vyřeší. K takovému „pálení mostů“ mohou mít přirozený sklon, neboť se jim zdá, že jejich partner je schopen vše zvládnout a pro ně samotné je velmi obtížné chovat se ve společnosti asertivně.

Submisivní jedinci se někdy neodvažují vyjádřit své potřeby a pocity. Mohou se snažit vydržet sexuální praktiky za hranici, která je jim příjemná, aniž jim pocit překročení této hranice přináší psychické nebo fyzické uspokojení. Oproti tomu dominantní lidé mají někdy tendenci opomíjet potřeby a názory submisivních partnerů, a dokonce i význam komunikace mezi partnery. Zvládnutí otevřené přímé komunikace například i s pomocí terapeuta může mít v těchto případech zásadní význam pro udržení láskyplného vztahu, v němž nikomu není ubližováno.

Otázky a odpovědi: Jak včas rozpoznat egoistu, manipulátora nebo osobu s narcistickou poruchou osobnosti ve vztahu?

zdroj http://www.en-k.net/questions/otazka11_4.html

Partner s narcistickou osobností, egoista nebo manipulátor jedná tak, aby byly především uspokojeny jeho potřeby, nároky a představy, a nevnímá sebe a svůj sexuální protějšek jako celek. Celé své chování přizpůsobuje svým zájmům, ale často tuto skutečnost zejména na začátku vztahu maskuje. Takový člověk jedná na úkor partnera, což někdy v rámci BDSM komunity zdůvodňuje „svou dominancí“. Typickým rysem je, že se svým partnerem vede jen omezenou komunikaci. Například vzájemnou komunikaci omezuje pod různými záminkami (otrok má jen poslouchat, na to jsou pravidla, to není tvoje věc, to není důležité) nebo komunikaci brání, nedá druhému možnost projevit názor. Mnohdy jedná, jakoby názory druhého neslyšel či jako by tyto názory neměly žádnou hodnotu, nebo byly vždy špatné („mimo mísu“, hloupé, nepraktické). Nebo se snaží působit na druhého tak, aby si myslel to, co chce on, a pokud si myslí něco jiného, aby tyto názory v sobě

potlačil. Ukazatelem může být i rozpor mezi jeho slovy a jednáním (nesplní slib a popře, že jej dal, jedná jakoby ve prospěch partnera, ale ve skutečnosti z toho má nejvíce on, obviňuje partnera, kdykoliv si partner na něco stěžuje).

Dalšími ukazateli mohou být investice do vztahu a společné budoucnosti, uvědomování si potřeb svého partnera a jejich respektování, hledání společných kompromisů, úcta k partnerovi jako k člověku, ochota chránit partnera před rizikem nákazy HIV (například použít kondom).

Publikace

Consensual Sadomasochistic Sex (BDSM): The Roots, the Risks, and the Distinctions Between
BDSM and Violence.

Why do some women prefer submissive men? Hierarchically disparate couples reach higher reproductive success in European urban humans.

Evolutional background of dominance/submissivity in sex and bondage: the two strategies?

Sexual Arousal by Higher- and Lower-Ranking Partner: Manifestation of a Mating Strategy?

Mýty a omyly: vliv kultury na pojetí fenoménu sadomasochismu.
